

Samarbete för Trygghet

Ett systemiskt och lösningsfokuserat barnskyddsarbete

En praktisk vägledning i arbetet.

Detta är en bok som jag har arbetat fram, baserat på drygt tio års erfarenhet av att utbilda och handleda i systemiskt, lösningsfokuserat barnskyddsarbete. Den är för dig som deltagit i mina utbildningar som ett kursmaterial och stöd för ett fortsatt metodutvecklingsarbete. Jag hoppas den ska inspirera dig i att utveckla ditt hantverk!

Innehållsförteckning

1	Inledning	sid 2
2	Samarbete för Trygghet - 9 centrala principer	sid 3
3	Systemiska grundprinciper - förhållningssätt och värdegrund	sid 8
4	Lösningsfokuserad samtalsmetodik - Mappningsmetodiken	sid 12
5	Den utforskande frågetekniken	sid 19
6	Barns delaktighet i utredning och behandling	sid 30
7	Utredningsprocessen	sid 38
8	Sammanställa utredningen samt analys och bedömning	sid 48
9	Att tänka på runt målformuleringar	sid 50
10	Familjebehandling - fortsatt förändringsarbete	sid 51
11	Säkerhetsplanering i högriskärenden - LVU nära/klara ärenden	sid 55
12	Ord & Bildförklaring för barnen	sid 64
13	Intern kollegial handledning	sid 71
14	Implementering	sid 74
15	Litteraturtips	sid 77
16	Om Embréus Socionomkonsult AB	sid 78
17	Samarbetspartners	sid 81
18	Samarbete för Trygghet på Facebook	sid 81
19	Slutord	sid 81
20	Fotnoter	sid 82

1 Inledning

En av de viktigaste faktorerna som förklarar framgång i barnskyddsarbetet är att vi lyckas etablera en samarbetsallians mellan socialtjänsten och familjen och mellan oss och andra professionella som är involverade i kontakten med familjen. Hur vi lyckas med det handlar mer om förhållningssätt än om teknik och metoder. Samtidigt är det mycket viktigt att socialarbetarens konkreta utrednings- och behandlingsarbete bygger på bra metoder som används på ett skickligt sätt.

Att barnskyddsarbetet tillhör ett av de mer komplexa områdena inom socialtjänsten är väl känt. För familjen kan kontakten med socialtjänsten ofta upplevas negativt och för socialarbetaren är arbetet med familjen ofta en utmaning.

Det är viktigt att socialarbetare, i denna komplexa dynamik som barnskyddsarbetet skall utföras i, kan göra balanserade och adekvata bedömningar. Det som står i centrum när oro runt ett barn kommer till socialtjänsten är att kartlägga och bedöma risk- och skyddsfaktorer runt barnet. Att kunna göra det i en samarbetsanda med familjen, med empati och stringens och samtidigt ha ett förändrings- och framtidsinriktat förhållningssätt, där framtida trygghet och välbefinnande för barnet står i centrum, är en av de viktigaste delarna i Samarbete för Trygghet.

Samarbete för Trygghet står teoretiskt på systemisk/språkssystemiskⁱ och lösningsfokuserad grundⁱⁱ. Andra idéer som också har inspirerat Samarbete för Trygghet är Andrew Turnell och Steve Edwards bok ”Signs-of-Safety - a solution and safety oriented approach to child protection case work” samt Insoo Kim Berg och Susan Kellys bok ”Building solutions in child protective services”, Sonja Parkers arbete i Västra Australien med familjer (www.partneringsforsafet.com), Dennis Saleebeys modell för ett styrkebaserat arbetssätt beskrivet i boken ”The Strengths perspective in social work practice”, Michael White och David Epstons modell för narrativt arbetssätt,ⁱⁱⁱ teorin om empowerment, teorin om salutogena faktorer/KASAM-begreppet^{iv, v} och viktiga forskningsrapporter om barnskyddsarbetet^{vi} samt givetvis kunskaper om risk- och skyddsfaktorer^{vii}

2 Samarbete för Trygghet - 9 centrala principer

Under årens lopp har mina reflektioner och tankar om vårt arbete lett mig in på att försöka definiera vad som är det mest centrala i ett konstruktivt barnskyddsarbete och hur det kan formuleras i ett antal punkter. Nedan är det jag har kommit fram till som jag kallar för de nio centrala principerna för Samarbete för Trygghet.

1. Hålla barnet/den unge i centrum i ett familj- och nätverksperspektiv
2. Ett systemiskt/narrativt och lösningsfokuserat förhållningssätt
3. Relations- och samarbetsbyggande färdigheter
4. Metodik som skapar konkretisering, tydlighet och begriplighet
5. Ett källkritiskt, analytiskt och reflexivt tänkande
6. Nätverksinvolvering i utrednings- och behandlingsprocesser
7. Koordinering och samordning av alla professionella kontakter
8. Ett närvarande, utvecklande och stödjande ledarskap för stabilitet i organisationen
9. Ett uppskattande och lärande organisationsklimat med fokus på metodför djupning

Vad innebär detta?

Hålla barnet/den unge i centrum i ett familj- och nätverksperspektiv

Det är viktigt att vi hela tiden har ett tydligt barnperspektiv. Barnskyddsarbete handlar om att skapa framtida trygghet för barn. Men när vi pratar om barnperspektiv kan vi mena många olika saker. I Samarbete för Trygghet fokuserar vi på följande:

- öka barnets delaktighet i möten och samtal där vi lyssnar till barnet
- försöka få till viktiga samtal där barnet och föräldrarna är i dialog med varandra och där vi ombesörjer att dessa samtal blir bra för barnet genom att stärka föräldrars barnperspektiv
- att alla våra analyser i utredning och behandling har barnets situation i fokus
- att vi talar med barn i utredning och behandling om det som är viktigt utifrån den situation som föranlett socialtjänsten att inleda utredning och behandlingsarbete.
- att barn får begripliga förklaringar till de förändringar som sker i barnets liv som följd av socialtjänstens kontakt med familjen.
- att det inte ska skapas en motsättning med att ha både ett barn- och ett vuxenperspektiv. Det viktiga är att vi lyfter fram barnperspektivet. Det är inte möjligt att inte också lyfta fram, förstå och tydliggöra de vuxnas svårigheter. Lösningen blir att vi kan kalla det för ett familje- och nätverksperspektiv där barnets behov står i centrum, så som i BBIC konceptet.

Ett systemiskt/narrativt och lösningsfokuserat förhållningssätt

Då vi i barnskyddsarbetet möter familjer, lyssnar till berättelser från familjemedlemmar, ska göra bedömningar om risk- och skyddsfaktorer och där vi ofta på kort tid ser ett behov av att initiera förändring behöver vi ha ett förhållningssätt och en värdegrund som hjälper oss i detta. Ett förhållningssätt som har visat sig vara mycket konstruktivt i vår profession har en grund i systemteori och i lösningsfokuserat förhållningssätt. Systemteorin, och särskilt det språkssystemiska perspektivet, har gett oss många värdefulla begrepp för hur vi kan förstå det som sker i en familj. Det handlar om hur vi förstår det som sker i kommunikation, olika roller och beteendemönster, om språkets betydelse och kraft, om sammanhangs betydelse och hur vi kan arbeta med reflekterande processer.

Den narrativa modellen har gett oss idéer, om hur våra *berättelser om oss själva* kan bli problemfyllda berättelser, där idén är att, precis som i lösningsfokuserat arbetssätt, förändringen kan beskrivas som att vi skapar alternativa och förändrande berättelser. Alltså, ordet *berättelse* är en metafor för förändringsprocessen.

Detta synsätt bygger på den socialkonstruktionistiska teorin, som kortfattat syftar på att vi skapar, dvs konstruerar, vår verklighet genom hur vi definierar den och detta förmedlar vi i vårt språk – i ”berättelser”. Dessa konstruktioner som vi har gjort kan alltså ”de-konstrueras” och ”re-konstrueras” där förändringsarbetet blir att formulera den önskade framtiden och arbeta mot att nå dit.

Det lösningsfokuserade förhållningssättet bygger på ett starkt framtidsperspektiv i arbetet där vikten av att formulera hur den önskade framtiden ska se ut är det centrala. Vi utforskar hur den önskade förändringen skulle märkas i vardagen och hur klienten tar sig närmare den målbeskrivningen, dvs hittar lösningar på problemen, genom att med våra frågor får klienten att reflektera över, formulera och beskriva målen och vägen att nå målen.

Gemensamt för dessa modeller är också ett starkt fokus på samarbetsalliansens betydelse för framgång i socialt förändringsarbete.

Relations- och samarbetsbyggande färdigheter

Det har forskats mycket på vilka faktorer som är mest bidragande till att förklara framgång i terapeutiskt arbete och i socialt arbete. Forskningen har visat att det är det som kallas för ”common factors” som är de faktorer som starkast förklarar framgång – inte vilken teknik eller ”skolbildning” som terapeuten arbetar med. Det som kallas för ”Common factors” är bl.a följande faktorer:

- Klientens egna förmågor resurser
- Samarbetsalliansen
- Terapeutens attityd till klienten och förmåga att skapa allians
- Terapeutens metodförtroget, dvs skicklighet och yrkestrygghet i sin roll

Vill du läsa mer om detta rekommenderas t.ex Scott Miller, Barry Duncan och Mark Hubbles bok ”The Heart and Soul of Change – what works in therapy” samt Bruce Wampolds bok ”The great psychotherapy debate – models, methods and findings”.

I en mycket omfattande forskningsatsning i Storbritannien om barnskyddsarbete i mitten av 90-talet, redovisades många forskningsprogram sammanfattningsvis i en skrift som kom att kallas för ”The Blue Book” – Messages from Research. Den viktigaste faktorn som lyftes fram som förklarade framgång i barnskyddsarbetet var – alliansen. Det resulterade i en satsning på metodutveckling som kom att kallas för ”Working Together”.....

I artikeln ”Communication skills in child protection case work – how do socialworkers talk with parents” beskriver författarna^{viii} fyra viktiga faktorer för hur samtal med föräldrar blir till bra, konstruktiva samtal som ökar samarbetsalliansen:

- graden av empati
- öppna frågor
- bekräftande av det positiva
- utrymme för reflektion.

I denna studie av samtal fann man stöd för slutsatsen att empati var den enskilt viktigaste faktorn som fick klienter att öppna upp, bli mer benägen att också prata om det svåra och inte möta frågor runt problemen med så mycket motstånd och försvar. Empati brukar förstås som en *förmåga att leva sig in i en annans känsla*, och i vår profession handlar det om att visa förståelse för den position klienten befinner sig i. Det handlar t.ex om att bekräfta att det kan vara svårt att bli kallad till möte med socialtjänsten, att vara utsatt för ifrågasättanden men också att det kan vara tufft att vara förälder, att vi föräldrar vill göra det bästa för våra barn men att det ibland i livet inte blir som vi hade önskat och tänkt oss etc. Uttryck för empati handlar inte om att svara ”Jag hör var du säger, men.....” utan mer om att svara ”Jag hör vad du säger, och.....”.

Att ställa öppna frågor är vad vi syftar på med den *utforskande positionen* och där är det ett helt batteri av olika frågetyper som kännetecknas av begreppet *öppna frågor*. (Se nedan under kapitlet samtalsmetodik och mappningsmetodiken)

Att bekräfta det positiva är något som vi i vår profession ofta missar, glömmer bort eller bortser ifrån. Det finns en tendens i vår profession att bli problemgenomsyrade. Det är problemen vi måste komma tillrätta med för barnens bästa och vi har ett probleminriktat fokus i riskbedömningen. Det kan göra att vi inte ägnar tillräckligt uppmärksamhet åt styrkor och resurser. Styrkan i att ha en hel kolumn (se hänvisat kapitel) åt bara styrkor underlättar att inte glömma bort detta. I utvärderingar med klienter hör jag ofta kommentarer om att ”det kändes bra att du också frågade om vad jag gör som är bra och inte bara vad jag gör som är fel”.

Att ge utrymme åt reflektion i samtalen handlar dels om att checka av hur samtalet upplevs av klienten men också att inte enbart vara ”faktasökande” utan också ge utrymme för känslor, funderingar och tankar om andras upplevelser i aktuell situation. Empatin blir som kittet som håller det hela hanterbart.

Att skapa en god samarbetsallians i barnskyddsarbete är ofta en utmaning. Vårt arbete måste ofta utföras i ett sammanhang där starka känslor påverkar både familjemedlemmar och oss professionella. Vår förmåga att i detta sammanhang skapa en god samarbetsallians blir avgörande och därför behöver vi fokusera på dessa färdigheter när vi pratar metodutveckling.

Exempel på alliansbyggande färdigheter är att alltid vara mycket artig, att visa lyhördhet och förståelse för att klienten kan uppfatta kontakten med socialtjänsten som problematisk, att visa mig genuint intresserad av att förstå klientens perspektiv, att ge klienten valmöjligheter i så stor utsträckning som möjligt, att kontinuerligt efterfråga feedback från klienten om hur samtalet och sammanhanget upplevs och att vi förstår varandra korrekt, att vara ärlig, uppriktig och saklig, att vara empatisk i mötet och rummet och att vara nära klientens språk.

Metodik som skapar konkretisering, tydlighet och begriplighet

I vårt arbete är det viktigt att anledning till socialtjänstens kontakt med familjen uttrycks konkret, tydligt och begripligt. Om vi vill åstadkomma en förändring i familjer för barns bästa är det, som vi konstaterat ovan, mycket viktigt att vi skapar en god samarbetsallians men det är också viktigt att vi arbetar på ett sätt som skapar begriplighet. Begriplighet handlar mycket om att vara konkret – att utveckla beskrivningar av sammanhang, situationer och beteenden konkret, så de inte blir beskrivna i svepande, vaga och luddiga ordalag. Det handlar också om att vi pratar om det som är viktigt att prata om.

Tydlighet är både en fråga om visuell tydlighet – det vi pratar om skrivs ner och görs tydligt. Det handlar också om att familjemedlemmars synpunkter, upplevelser och önskemål görs tydliga genom att de beskrivs konkret. Det är viktigt att vårt språk är begripligt och jag brukar lite skämtsamt säga att vi ska prata och skriva på svenska, inte på socionomiska. Ett av de viktigaste syftena med detta är att vi ska sträva efter att minska tolkningsutrymmet i våra samtal och i våra bedömningar.

Tolkningar är ofta gissningar och jag känner mig inte bekväm med att vi ska jobba med barns framtida säkerhet baserat på gissningar.

Därför har en idé som kommer från Signs-of-Safety levt vidare och vidareutvecklats till det jag idag kallar för ”mappning”. Det är en samtalsmetod som på ett väldigt bra sätt hjälper oss och familjemedlemmar att bli just konkreta, tydliga och begripliga. Men det viktiga att komma ihåg när det gäller mappning är att det är en samtalsmetod först och främst. Se nedan kapitel om samtals- och mappningsmetodiken.

Ett källkritiskt, analytiskt och reflexivt tänkande

När vi lyssnar till berättelser och synpunkter från olika håll i en utrednings- eller behandlingsprocess behöver vi avvakta med att för fort tro att vi har förstått. Det är ofta en fallgrop att tro att jag förstår för fort. Jag bör alltså vara försiktig att *dra stora slutsatser på lite information*. I syfte att minska tolkningsutrymmet i det jag hör behöver jag fråga mer och jag behöver förhålla mig källkritiskt, dvs fråga om hur man vet det man tror sig veta. Det är också viktigt att analysera logiken i det som sägs, dvs avsikter och drivkrafter hos klienten som förklarar beteendet, och att vara öppen för alternativa berättelser och/eller förståelsegrunder. Detta handlar också om att vara ”språkmedveten”, dvs att lyssna väldigt noga på de ord som uttalas och att ”packa upp” dem för ökad förståelse.

Daniel Kahneman, en israelisk psykolog som forskat om hur vår hjärna bearbetar och bedömer information och som en följd av sin forskning fick nobelpriset i ekonomi 2002, skrev en bok som heter ”Att tänka snabbt och att tänka långsamt”. Han betonar där vikten av att upprätthålla ett källkritiskt förhållningssätt för att undvika att begå misstag i de bedömningar vi har att göra. Han skriver: ”Ett intellekt som tror att det ser allt som finns att se kommer att bli överdrivet självsäkert helt enkelt för att det struntar i allt som det inte vet.” (sid 269).

Det finns alltså en risk att vi fäster mer uppmärksamhet till information som verkar stämma överens med det jag redan tror mig veta och detta tankefel kan leda till allvarliga missbedömningar. Den Brittiske forskaren Eileen Munro har i en mycket bra artikel ”Avodiable and Unavoidable Misstakes in Child Protection Work” (British Journal of Social Work 1996, 793-908) skrivit om detta.

Detta säger mycket om hur avgörande det är att vi inte ”förstår för fort” och att vi behöver utforska mer för vår bedömning ska bli så rättvisande som möjligt.

Nätverksinvolvering i utrednings- och behandlingsprocesser

Ett barn lever inte enbart i en kärnfamilj. Barnet lever i ett sammanhang där det finns fler vuxna. Familjen lever inte isolerat på en öde ö – de finns i ett sammanhang av olika system och relationer. Samtidigt är det så att barnets vårdnadshavare givetvis står i främsta rummet när det gäller ansvaret för barnets trygghet och välbefinnande. Men i barnskyddsarbetet är nätverkstänket grundat i att det kan vara skyddande för barnet att fler blir engagerade i barnets framtida trygghet. Vi är också medvetna om att personer i barnets nätverk kan vara problemskapande. Oavsett vilket det är så är en idé i ett systemiskt och lösningsfokuserat arbetssätt att vi behöver *engagera* respektive *hantera* nätverket för att uppnå positiva resultat.

Vi vill mobilisera ett mer stödjande och skyddande nätverk runt barnet och familjen och därför vill vi trycka på genom att från första kontakten ha med nätverkstänkandet. Nätverkstänkandet handlar inte endast om att tänka att vi ska bjuda in till stora nätverksmöten, vilket vi givetvis bör göra, men också att tänka på hur nätverkspersoner kan bjudas in och göras delaktiga i utrednings- och förändringssamtal.

Vi gör det t.ex genom att med familjemedlemmar rita upp en familjekarta och fråga vilka personer som är viktiga och som på olika sätt finns med i familjens liv och hur. Det kan ge oss kunskap om vilka personer vi kan bjuda in till mindre familjesamtal samt till större nätverksmöten.

Koordinering och samordning av alla professionella kontakter

Det är viktigt att alla som är engagerade i ett arbete runt barn där det finns en oro har ett gemensamt fokus och att alla professionella drar åt samma håll där våra olika uppdrag och kompetenser är koordinerade och samordnade för barnets bästa. Detta gäller i externa samarbetskontakter som t.ex med Skola, BUP, BVC, MVC, Habilitering samt med polis. Det gäller också i allra högsta grad internt. Det är avgörande att samarbete mellan utredningsenheter och familjebehandlingsenheter fungerar. Detta handlar också om nätverksinvolvering (punkten ovan). Alla professionella som är engagerade runt ett barn bör

träffas med familjen för att stämma av så att vi har ett gemensamt fokus och drar åt samma håll för att tillgodose barnets behov och stödja familjens förändringsarbete. Socialtjänsten har ett mandat att agera som ”spindeln i nätet” och de sk. SIP-mötena är ett bra exempel på hur vi kan ta den rollen.

Ett närvarande, utvecklande och stödjande ledarskap för stabilitet i organisationen

Anna-Lena Lindqvist har skrivit en rapport på uppdrag av SKL (Sveriges Kommuner och Landsting) som fick namnet ”Från krisande organisation till ”krisorganisation” – Kvalité i socialt barnvårdsarbete genom ökad personalstabilitet”. Bakgrunden till rapporten är den höga personalomsättningen, känslan av otillräcklighet och att många socialarbetare i framförallt utredningsgrupper inte orkar fortsätta arbeta med utredning. Många röster hörs om för mycket byråkrati, en orimlig dokumentationsbörda, en alltför hög arbetsbelastning, frånvarande ledarskap och en känsla av kaos. Trots detta kämpar många på då de brinner för att göra ett gott arbete och för att göra skillnad för barnen vi jobbar med. Och det är väl det som måste oroa mest – det systemfel som nu verkar föreligga nationellt inom socialtjänstens barnskyddsarbete kan få negativa konsekvenser för de barn vi ska hjälpa.

Jag hoppas att ledningarna i de organisationer där vi implementerar det förhållningssätt och metodik som kännetecknar Samarbete för Trygghet också arbetar på att skapa stabilitet i linje med de tankar som Anna-Lena Lindqvist för fram. Det går inte att fokusera på metodutveckling i en kaotisk arbetssituation. Även Cecilia Grefves uppdrag manar till organisatorisk förändring. Hur blev det så att vi endast har 13% av vår tid för samtal med familjer och endast 3% för samtal med barn? Det är därför positivt att se att det görs seriösa satsningar runt om i landet för att vända utvecklingen nu.

Ett uppskattande och lärande organisationsklimat med fokus på metodfördjupning

Jag hoppas att det kan bli ett ökat fokus på hantverk, förhållningssätt och värdegrund i socialtjänsten. Vi har en skyldighet att leva upp till lagstiftning och handläggnings- och dokumentationsrutiner så som lagstiftning föranstaltar. Därför är det uppenbart att ett fokus också måste ligga på den typen av frågor som t.ex att hålla utredningstider, att göra utredningsplaner, att dokumentera rätt etc. Utöver detta vill jag se ett mycket starkare fokus på HUR socialarbetare gör det goda sociala arbete som utförs. Det får inte bara tas för givet utan vi vill se att det uppmärksammas, talas om och beskrivs. Det kan vi göra i våra gruppmöten och i vår interna kollegiala ärendehandledning. Appreciative Inquiry är en metod som har utvecklats för att vara ett stöd i implementering och förändringsarbete. Det går, lite förenklat beskrivet, ut på att fokusera på det som fungerar i arbetet med organisationens metodutveckling och förändringsarbete. Genom att uppmärksamma, beskriva och tala om *hur* socialarbetare har uppnått goda resultat stärker vi metodutvecklingen. Det är både ledningens och personalens ansvar att skapa tid och utrymme för ”uppskattande samtal” i organisationen.

3 Förhållningssätt och värdegrund

När det gäller värdegrunden i SFT så är några av de viktigaste grundantagandena följande:

- tilltron till människors förmåga till förändring.
- föräldrar vill inte medvetet sina barn illa
- människan har förmågor att förändras och tillsammans kan vi åstadkomma förändring
- jag vet inte bättre vad som är bra för klienter än vad klienter själva vet

När vi talar om förhållningssätt är de systemiska idéerna viktiga. I Samarbete för Trygghet syftar vi på följande delar i det omfattande begreppet ”systemiskt”.

System – Positioner – Relationer - Mönster

Familjen utgör ett *system* där familjemedlemmarna har olika positioner/roller och de är i olika relationer med varandra där olika mönster utvecklas. Varje familj har sina unika former för dessa olika samband och att arbeta systemiskt handlar om att synliggöra och göra familjemedlemmar mer medvetna om dessa aspekter. Ett annat sätt att se på begreppet *system* i vårt sammanhang är förståelsen att vår närvaro skapar ett nytt *system* tillsammans med familjen, där vi tillsammans skapar det nya systemet – våra möten, våra tankar om varandra, hur vi talar med varandra och de processer som då uppstår. Systemteorin ser alla delar i systemet som interagerande med varandra, där det finns krafter för att bevara och reglera systemet. Om en del i systemet förändras så förändras därmed hela systemet. Förändring kan vara både önskad och hotfull. I den systemiska familjeterapin utvecklades metoder för att påverka familjesystemet att förändras, t.ex genom instruktioner eller genom dialog där nya tankar och perspektiv får utrymme och effekt på medlemmarna i systemet.

Om jag upplever problem i relation till klienten kanske mitt första önskemål är att klienten ska ändra sig. Om jag istället tänker på ovanstående idéer kanske jag börjar fundera på hur jag själv kan ändra min approach genom att börja fundera över mig själv, mitt agerande och försöka tänka ut ett sätt där jag ändrar mig, som kan leda till att klienten ändrar sig.

Ett roligt exempel jag hörde om just detta kom från en organisationskonsult som arbetade lösningsfokuserat. På en avdelning på en arbetsplats var personalen mycket missnöjda med sin chef. Efter att ha träffat chefen och arbetsgruppen ett par gånger hade sedan organisationskonsulten ett långt samtal med chefen där han testade en idé: han berättade för chefen att han hade hört väldigt många i personalen säga att de var imponerade över hur kompetent chefen var, vilken känsla för verksamheten han hade och hur mån han egentligen var om sin personal etc. Detta fick till följd att chefen ändrade sitt sätt att vara mot personalen vilket ändrade deras uppfattning om sin chef, och det förändrade situationen.

I BBIC konceptet ligger i grunden också ett systemiskt perspektiv, där triangeln återspeglar det systemet med fokus på barnets behov, vårdnadshavarnas föräldraförmåga, nätverket runt barnet och familjens förhållande till sin omvärld – de större systemen som skola, arbete, samhället. Här har Urie Bronfenbrenners ekosystemiska modell legat till grund för hur triangeln skapades och utformades.

Två slutsatser av ovanstående idéer är att vi vill få klienten att reflektera över den situation han/hon/familjen befinner sig i och vi försöker hitta minsta gemensamma nämnare med klienten om en förändring. En annan slutsats är också att vi bör söka allians med de mest förändringsbenägna personerna i familjens nätverk.

Språk – berättelser – dialog – kommunikation

I det socialkonstruktivistiska perspektivet, som är en viktig del i ett lösningsfokuserat och systemiskt tänkande, skapar vi vår värld utifrån hur vi definierar världen – vi skapar världen utifrån våra egna referensramar, drivkrafter och förförståelser – och i språket kommer denna

konstruktion av våra världar fram. Genom att fästa uppmärksamhet vid språkets formande kraft lyssnar vi noga på de ord klienter använder. En viktig aspekt i detta är att jag som professionell lyssnare inte ska förstå för fort av klienters berättelse. Det finns risk för att tolkningsutrymmet blir stort och för att undvika det är samtalsmetodiken formulerad som ett utforskande och frågande arbetssätt. Vi brukar tala om att vi behöver packa upp klienters berättelser. Det som förenar det narrativa, språkssystemiska och lösningsfokuserade arbetssättet är att vi vill leda klienten från problemberättelser till berättelser om en önskad framtid och de styrkor och resurser som hjälper klienten att komma dit.

Det gör vi genom att gå in i dialog med familjemedlemmar. En dialog där vi med våra frågor och reflektioner skapar en berättelse som vi sedan kan utgå ifrån i vår professionella analys. Det är viktigt att vi är tydliga med våra utgångspunkter och det kommer vi till under rubriken *sammanhang* längre fram.

En viktig aspekt i det systemiska förhållningssättet är att det inte finns en absolut sanning. Vi har alla våra bilder av verkligheten och de kan ses som *var och ens sanning*. I det professionella arbetet möter vi människors kommunikation med en öppenhet, nyfikenhet och ett källkritiskt utforskande för att få en så rättvisande bild i slutänden. Det är således en form av *samskapande av förståelse*. Med det sagt, är det sedan också vårt professionella ansvar i barnskyddsarbetet, att analysera, bedöma och fatta beslut utifrån barnets bästa.

Reflexivitet

I våra samtal pendlar vi mellan det som kan kallas för ett *normativt* lyssnande och ett *icke normativt* lyssnande. Ett annat uttryck för den *icke normativa positionen* är den *icke-vetande positionen*. Med detta menar vi att vi å ena sidan lyssnar efter olika former av konkreta, tydliggörande beskrivningar för att kunna göra en bedömning om barnets situation. Å andra sidan intar vi en nyfiken, icke-värderande position i samtalssekvenser där vi lyssnar, utforskar, packar upp för att på så sätt få familjemedlemmens berättelse så konkret, detaljerad och begriplig som möjligt.

En viktig form av samtalsteknik som blir sammanlänkande mellan språkets konkreta innehåll och känslor och förståelse för andra perspektiv, andras positioner, det som händer i rummet etc, kallar vi för *reflektion*. Kanske kan man se det som att reflektioner också blir en form av kvalitetssäkrande genom att de ger berättelser ytterligare en förståelsedimension.

När vi arbetar med *reflektioner* använder vi ofta ett vagare språk, t.ex ”hur tänker du runt....?”. ”Vad tror du....?”, ”Om det vore....hur skulle du....?”, ”Föreställ dig att...hur tror du....?”

Sammanhang

När vi träffar klienter gör vi det på en *plats*, vid en viss *tid*, med ett visst *syfte* där samtalet har ett visst *innehåll* och där vi har en viss *relation*. Detta är sammanhangsmarkörer. Utöver detta har vi olika *agenda* i samtalet, dvs vi kan vilja uppnå olika saker i samtalet. Att göra sammanhangsmarkering är att i början av samtalet benämna och checka av dessa olika sammanhangsmarkörer för att vi ska ha samma/så lika bild av vad mötet/samtalet går ut på.

När vi sedan är i samtalet kan vi behöva återkomma till dessa sammanhangsmarkörer när det kan uppstå behov av att tydliggöra dem igen, så det är inte som endast görs i början av ett samtal. Det kan behöva göras återkommande.

2:a ordningens cybernetik

Cybernetik är ett ord för de självreglerande krafter som finns i ett system. Systemet strävar efter stabilitet. En atomkärna har sina krafter som skapar dess stabilitet. En familj har också

sådana självreglerande krafter. Dessa krafter strävar efter *homeostas*, dvs att bevara systemet oförändrat.

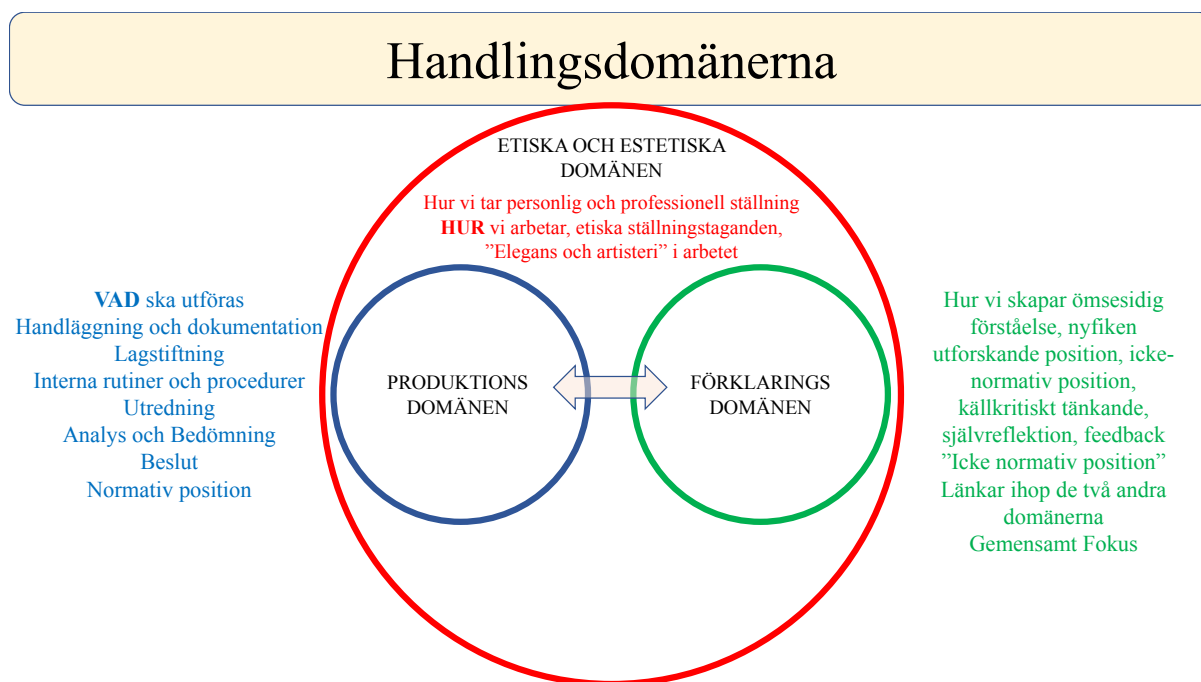
Vid en period av utvecklingen av ett systemiskt tänk fanns en uppfattning att jag som professionell kan observera ett familjesystem (i möten, vid samtal, hembesök, terapi etc) och att det jag observerade var just bara familjen/klienten, dvs att min närvaro inte påverkade det jag såg/hörde. Senare insåg man att det naturligtvis inte fungerar så.

Som professionell påverkar jag det som sker. Jag förhåller mig till klienten och tvärtom. I vårt samspel har klienten kanske en upplevelse av ojämlig maktposition, rädslor, en önskan att framstå på ett visst sätt, som får klienten att agera på ett sätt klienten annars inte skulle agera. Å andra sidan kan det vara så att jag som professionell har fördomar om klienten som påverkar det jag väljer att se, förstå och uppmärksamma. Ett belysande exempel är att vid en samspeleobservation observerar jag inte en förälder i samspel med sitt barn. Jag observerar en förälder i samspel med sitt barn som blir observerade av mig.

Vår kommunikation blir en väv där vi påverkar varandra på olika sätt. Därför är det viktigt med *reflexivitet* och *sammanhangsmarkeringar* och att lyssna noga till *språkets formande kraft*. Denna insikt har blivit viktig i utvecklingen av *dialog som verktyg* där jag som professionell medvetandegör mig om min påverkande effekt på familjesystemet.

Domänteorin^{ix}

När vi professionella agerar utifrån vårt uppdrag kan vi se att vi agerar utifrån tre viktiga kategorier, domäner; Den etiska/estetiska domänen, Produktionsdomänen samt Förståelse/Reflektionsdomänen. Dessa tre domäner kan symboliseras med följande bild:

Den etiska/estetiska domänen anses vara övergripande och påverkar hela mitt professionella agerande. Det genomsyrar allt jag gör. I den etiska/estetiska domänen ligger min värdegrund, människosyn mm och det kommer fram i hur jag t.ex väljer att tilltala personer, hur jag sitter i min stol i samtalsrummet, hur jag väljer att bemöta en upprörd och arg eller ledsen klient. Det kan också handla om hur jag väljer att klä mig i mitt jobb. Etiska övervägande som jag kan behöva göra är om, när och hur jag ska t.ex låta flera personer delta i samtalet, hur jag ska agera i vissa lägen för att skydda barnet, eller hur jag väljer att ta ställning till det jag hör.

Produktionsdomänen syftar till att beskriva hur vi måste agera utifrån lagstiftning och utifrån handläggnings- och dokumentationsrutiner. Här ligger också det normativa, dvs att vi i utredning samlar information, analyserar informationen och bedömer vad som ska beslutas. I produktionsdomänen beskrivs alltså det som ingår i vårt professionella uppdrag som har sin utgångspunkt i formella och organisatoriska krav på handling. Det är alltså utifrån produktionsdomänen vi måste göra risk- och skyddsbedömningar, avgöra huruvida situationen i familjen är så allvarlig att vi måste ingripa till skydd för barnen med stöd av tvångslagstiftningen eller om vi kan utgå från den på samförstånd (frivillighet) grundade socialtjänstlagen.

Förståelse/Reflektionsdomänen syftar på hur vi samskapar kunskap, information och det underlag som vi i produktionsdomänen är skyldiga att utföra, men i förståelse/reflektionsdomänen åsyftas *hur* vi gör det. Det är där våra metoder och tekniker i samtal kommer till uttryck.

Domänteorin är viktig som en grund för reflektion om hur jag hanterar mitt uppdrag som socialarbetare och vi uppmuntrar grupper att i intern kollegial handledning och i utvecklingssamtal med arbetsledning diskutera hur jag kan utveckla mitt professionella förhållningssätt med utgångspunkt från domänteorin.

4 Lösningsfokuserad samtalsmetodik - Mappningsmetodiken

Lösningfokuserad korttidsterapi (Solutionfocused Brief Therapy) utvecklades av Steve de Shazer och Insoo Kim Berg i Milwaukee, Michigan från slutet av 70-talet. Teoretiskt kan man säga att LF står på språksystemisk grund med mycket inspiration från Ludvig Wittgensteins ”språkfilosofi” och en socialkonstruktionistisk grund. Inspiration till utvecklingen av lösningfokuserad terapi har rötter i den sk. Palo-Alto gruppen på Mental Research Institute i Palo Alto där inflytelserika personerna som Gregory Bateson, Don Jackson, Paul Watzlawick, John Weakland, Virginia Satir, Jay Haley, Richard Fisch och Janet Bavelas arbetade.

Det som särskilt kännetecknar LF är följande principer och idéer:

- Fokus ligger på framtid och önskad förändring snarare än dåtid och problem.
- Klient och terapeut/socialarbetare samskapar klientens berättelse genom att terapeut/socialarbetare lyssnar noga på klientens språk, identifierar värde- och meningsbärande ord/uttryck, formulerar följdfrågor baserat på föregående svar för att ytterligare tydliggöra och konkretisera klientens berättelse.
- Vi har ett tydligt fokus på framtida mål, styrkor och resurser som kan hjälpa till att nå målen samt beskrivningar av undantag då problemen inte var så intensiva eller inte alls närvarande och då klienten alltså var närmare målbilden.
- Terapeut/socialarbetare definierar inte några beskrivningar av problem, mål eller steg som skulle föra närmare mål, dvs lösningar utan vi lägger band på oss och ställer frågor till klienten för att få klientens beskrivningar av detsamma.
- Vi tänker att små förändringar genererar ofta större förändringar.
- Genom att tala om undantag till problem och att tala om hur klienten har lyckats åstadkomma dem, stärker terapeut/socialarbetare klientens känsla av egenkompetens och coping strategier (ökad KASAM)

I socialt arbete i Sverige har lösningfokuserad arbetsmetod inspirerat och berikat arbetet sedan mitten av 80-talet.

När det gäller tillämpningen av det lösningfokuserade arbetssättet i barnskyddsarbetet är det givetvis så att vi måste utforska problemen - centralt i barnskyddsarbetet är ju att bedöma risk och att ta reda på vad det är för problem som barnet kan fara illa av. I en lösningfokuserad *terapi* är det ett annat sammanhang för det professionella arbetet, och därav den lösningfokuserade strävan att undvika att fördjupa sig i problematikens historia utan mer styrkornas historia och undantag till problemen. Det kan vi inte göra i en barnavårdsutredning eller i ett familjebehandlingsarbete, som inte är en terapi. Utredning och (biståndsprövad) familjebehandling utgår från ett myndighetsperspektiv och man kan säga att vi *utgår från problemen men organiserar arbetet runt framtida förändring* som blir det lösningfokuserade barnskyddsarbetet.

Detta tänk blir helt logiskt och nödvändigt då en annan central del i barnskyddsarbetet, utöver utforska problem och att bedöma risk, givetvis är att också fokusera på framtida trygghet för barnet och vilken förändring som behöver ske i familjen. Med hjälp av det lösningfokuserade arbetssättet får vi bra redskap för det sistnämnda.

Jag brukar säga att ”vårt arbete står och faller med hur vi pratar med folk”. Det är viktigt hur vi leder samtal med familjemedlemmar. Vi betonar vikten av att vara i utforskande position. Med den delen av värdegrunden som säger att jag inte är en bättre vetande människa än mina klienter, så betyder det att vi måste vara försiktiga innan vi drar slutsatser på det vi tror oss

veta. Det källkritiska förhållningssättet är viktigt här. Jag ska t.ex inte *förstå för fort* och jag ska inte *göra stora bedömningar på lite information*.

Vi talar om att vara *i den utforskande positionen* och med det menar vi att utveckla vårt frågande. Genom att ställa viktiga och även utmanande frågor till familjemedlemmar får jag dels information som kan besvara mina utredningsfrågeställningar men jag får också familjemedlemmar att reflektera och tänka till över den situation de är i som kan leda familjen framåt i en förändringsprocess.

Om jag däremot börjar ge familjemedlemmar råd och lösningsförslag för hur de ska förändra situationen i familjen, tar jag på mig rollen av att veta bättre och jag tar därmed också på mig ett ansvar för att lösa problemen i familjen. Som professionell ”binder jag ris kring min egen rygg” om jag agerar så, för ett i ett terapeutiskt perspektiv är det ju föräldrar och anhöriga nätverkspersoner som ska tänka till på den situation som familjen befinner sig i och fundera ut vilka lösningar som krävs för att förbättra situationen och inte vi professionella. Vårt professionella ansvar är att peka på VAD som behöver förändras och med vårt frågande och utforskande förhållningssätt uppmuntra föräldrar och anhöriga nätverkspersoner att tänka HUR de ska åstadkomma en förändring.

I allvarigare lägen blir konsekvenserna av om vi professionella går in och börjar föreslå HUR föräldrar och nätverk ska förändra situationen möjligen allvarigare. Familjemedlemmar kan i det läget säga *ja och tack* och det jag har åstadkommit då är bara en ökad osäkerhet runt framtida trygghet för barnen och möjligen bäddat för kommande frustration när familjemedlemmar inte gör det jag har föreslagit. Därför är det viktigt att vi förblir i utforskande och frågande position där vi har frågorna som föräldrar och nätverk får lämna svar på.

För att citera min kollega Gunnar Törngren: då *inreder* vi familjen istället för att *utreda* den.

I vår önskan att hjälpa familjer vill vi gärna föreslå olika typer av förändringar, ändrade beteenden och lösningar som jag som professionell tror skulle kunna hjälpa familjen. Det finns en god avsikt med detta, men i ett terapeutiskt sammanhang är det oftast kontraproduktivt. Om familjemedlemmar verkligen inte kan komma fram till en enda idé om hur de skulle kunna förändra situationen och de uttryckligen ber om råd är det förstås omänskligt att inte bistå med råd. Men det är då klokt att markera tydligt att de råd som ges får testas och utvärderas om de är till hjälp och förkastas om de inte är det.

Att ge råd och föreslå familjemedlemmar att göra som jag tror är bäst utan att ha blivit ombedd att göra så, är faktiskt ett uttryck för paternalism, om än omedveten sådan. Paternalism syftar på ett förhållningssätt där jag anser att jag vet bättre om vad som är bäst för klienten än klienten själv.

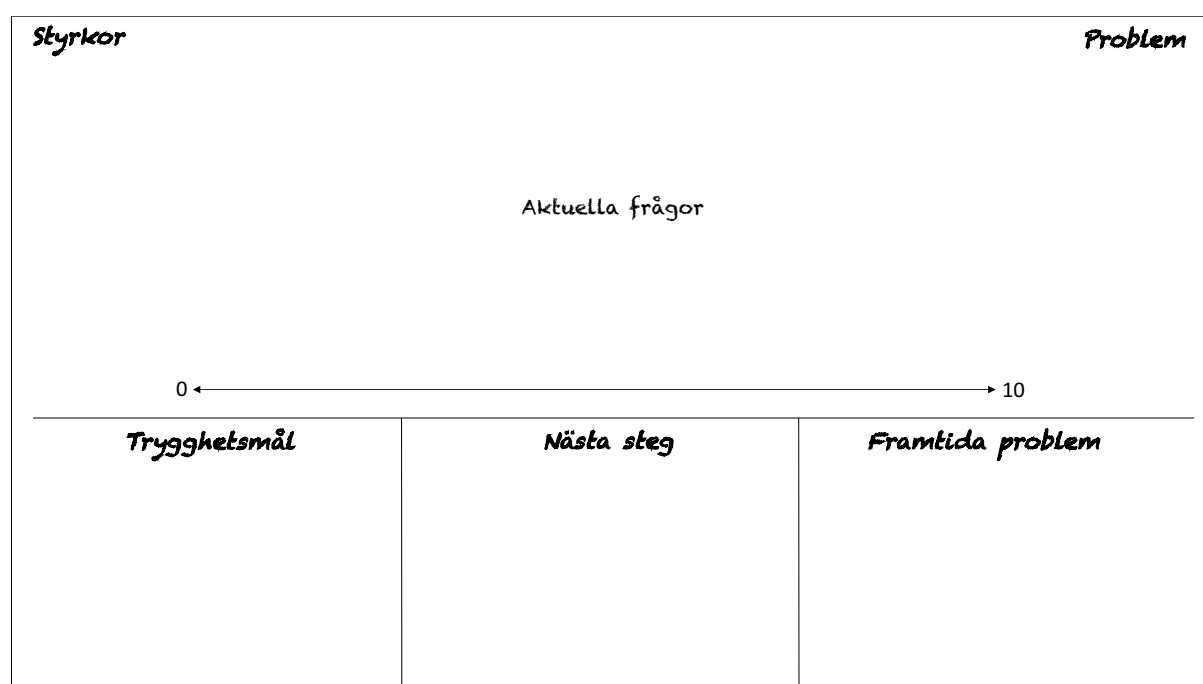
Om däremot föräldrar och nätverk känner sig helt uppgivna, vilsna och inte förmår tänka fram några idéer om hur de ska hitta lösningar på sina problem och ber om råd så kan jag givetvis ge råd. Då är situationen en annan där mina råd kan bli ett stöd för familjen.

När vi samtalar med familjemedlemmar om situationen i familjen är ett av de viktigaste teman vi behöver fokusera på de *händelser/situationer och beteenden* som har skapat aktuell problematik i familjen. När jag hör vaga, svepande eller generaliserande/sammanfattande beskrivningar måste jag försöka fånga upp vad det är för händelse/situation och beteende som finns bakom de abstrakta beskrivningarna så de blir konkreta. Det är vanligt i barnskyddsarbetet att vi överväldigas av information - jag kallar det ibland för ett ”historieberättande” som kan leda bort från det som är viktigast att utforska, och det försvårar en faktabaserad och nyanserad riskbedömning. Vi behöver då föra tillbaka samtalet

till de teman och frågor som vi behöver utforska konkret och detaljerat. Historieberättande är bra och det är en del i min väg att bygga allians med föräldrar, nätverkspersoner och barn, att lyssna till deras berättelser. Men jag får inte förlora mig i berättelsen. Jag har ett fokus och en agenda som jag hela tiden är uppmärksam på, och vid behov för jag samtalet tillbaka till detta, vilket mappningsstrukturen hjälper mig med (se nedan).

Forskningen har också visat att en riskbedömning inte går att göra utan att också skyddsfaktorerna har utforskats noga. Det är i balansen, eller obalansen, mellan risker och skydd som vi kan göra en riskbedömning. Att leda samtal med familjemedlemmar i en barnskyddsutredning får en annan stringens när vi tänker på det viset. Jag brukar använda uttrycket att ”packa upp” berättelsen för att beskriva detta aktiva lyssnande och frågande.

Mappningen ska ses som en samtalsmetodik där mina samtalsanteckningar blir en aktiv del i själva samtalstekniken. I Samarbete för Trygghet använder vi följande struktur för att föra samtalsanteckningar:

Den här bilden kan jag rita upp på ett A3 blad eller på whiteboardtavlan. Det ger samtalet en inramning som blir fokuserande och strukturerad. Den består av alla de centrala teman som vi behöver i barnskyddsarbete och den har 100% passform med Nya BBIC, som starkare betonar vikten av att göra risk- och skyddsfaktorer tydligare samt familjens förändringsbenägenhet och vilja/förmåga att ta ansvar för förändring (mottaglighet).

När vi arbetar med mappning arbetar vi flexibelt med rubrikerna/kolumnerna. Samtalet växlar mellan problemteman (riskfaktorer), till styrketeman (skyddsfaktorer) och till målbeskrivningar (förändringen) och till nästa-steg (familjemedlemmars ansvar för förändring). Med hjälp av skalfrågor kan vi bl.a utforska graden av allvar samt hur stor vilja och förmåga det finns till förändring. Under Framtida risk gör vi det som är den egentliga riskbedömningen, dvs vi beskriver det vi är oroliga för kan hända i framtiden om det inte sker en förändring och vilka negativa konsekvenser det kan få för barnet.

Dessa teman utgör fokus för våra samtal och vi ska sträva efter att samskapa resultatet av mappningen med familjemedlemmar. Vi skapar en dialog med familjemedlemmar där vi metodiskt arbetar med våra frågor och reflektioner för att få en bredare berättelse om familjens situation, från familjemedlemmarna själva. Det är syftet och vår strävan. Ibland är

det svårare därför att familjemedlemmar kanske är tveksamma till att öppna sig inför oss eller de kan ha svårare för att formulera sig verbalt. Då kan vi återgå till sammanhangsmarkeringar och vi kan fundera över hur ett svårt samtal eller en familjemedlems förmåga att gå in i dialog och kommunikation kan stärkas eller stödjas, t.ex genom medverkan från andra som känner familjemedlemmen väl.

Jag kan också använda mappningsunderlaget för att reflektera tillbaks till familjen och sammanfatta vart i utredningen jag uppfattar att vi befinner oss genom att förklara min bild och den information jag har.

Denna samtalsmetodik blir konstruktiv genom att jag kombinerar min utforskande position och hur jag arbetar med mina frågor, med att också föra samtalsanteckningar på ett strukturerat, fokuserat och transparent sätt.

Sammanfattning av innehållet under respektive rubrik:

Aktuella frågor

Under denna rubrik skriver vi i *det första samtalet* med familjen in våra utredningsfrågeställningar. Det är den viktigaste delen i utredningsplanen.

I alla *kommande samtal* med familjen skriver vi in de *nya viktiga* frågorna som behöver utforskas ytterligare för att få svar på våra utredningsfrågeställningar. Ett syfte med en utredning är att så snart som möjligt få svar på våra utredningsfrågeställningar för att därefter stanna upp och göra en analys och bedömning. Därför är det bra att hela tiden ha koll på huruvida jag har tillräckligt med information eller ej för att göra det. Har jag inte det har jag således fler viktiga frågor att ställa, för att fylla på med nödvändig information för att kunna svara på mina utredningsfrågeställningar.

Därav denna rubrik i mappningsunderlaget och på så vis blir utredningsplaneringen en kontinuerlig process. Med uttrycket "så snart som möjligt" syftar jag på själva informationsinsamlingsfasen av en utredningsprocess. Det kan göras klar så snart det går, så att vi så snart som möjligt kan göra en analys och bedömning. Det kan sedan vara viktigt i vissa fall att låta tid gå för att se utveckling i familjen och om förändring uppnås under den lagstadgade utredningstiden.

Styrkor

Här skriver vi ner alla beskrivningar av personliga styrkor och resurser i familjen, alla beskrivningar av vad som fungerar bra i familjen och för barnen i deras vardag. Här skriver vi också ner beskrivningar av alla aktiva handlingar i syfte att hantera, bemästra och lösa problem som har uppstått i familjen, dvs konkret skydd. Vi kan i utrymmet på A3 papperet eller på whiteboardtavlan/blädderblocket skriva i *små textblock* där varje familjemedlems beskrivning skrivs ner, så det framgår vem som har sagt vad. Vi är noga med att ställa varje styrka/resurs i relation till problemen, genom att fråga om den beskrivna styrkan/resursen på något sätt kan lindra/minska/bemästra problemet och i så fall i vilken utsträckning.

Problem

Här skriver vi ner alla beskrivningar av problembeteenden och/eller förhållanden i familjen som blir till problem. Vi är noga med att här skriva ner vad varje problembeskrivning får för följder och konsekvenser för barnet och övriga familjemedlemmar. Vi är också noga med att skatta graden av allvar i varje problembeskrivning.

Styrke- och Problemkolumnerna utgör beskrivningar av *historik*. Allt vi har utforskat under dessa rubriker och i dessa två kolumner är beskrivningar av vad som *har hänt*, vem som har gjort vad, vilka konsekvenser det *har* fått och detaljer i detta. Både vad gäller problem som

styrkor och skydd. Allt som sedan kommer *under strecket* blir framtid. Mål - Nästa steg - Framtida problem. Kopplingen till Nya BBIC är här att vi rör oss under begreppen Riskfaktorer och Skyddsfaktorer men på ett mycket konkret och specifikt sätt. Det finns mängder av generella risk- och skyddsfaktorer i livet, men vi har här fokus på faktiska och specifika omständigheter som är observerbara och möjliga att beskriva av vad som faktiskt föreligger eller har hänt som utgör problem respektive styrkor.

Skalan på mappningsunderlaget

Skalan som ritas upp på *mappningsunderlaget* kan användas för flera skalfrågor. Det jag ofta gör är att jag skriver vad det var för fråga man ställde vid svaret. T.ex om jag frågar om "läget" i familjen och får svaret 6, så sätter jag en 6:a på linjen och skriver "läget". Sedan utforskar jag 6:an enligt tekniken nedan, och skriver svaren i området runt 6:an på skalan, eller i respektive kolumn (styrkor respektive mål)

Mål (trygghetsmål - centrala behov)

Här skriver vi ner alla beskrivningar i samtalet av önskemål, drömmar, förhoppningar, konkreta mål och uttryck för hur familjemedlemmar vill att det ska vara och hur det ska bli. Kopplat till Nya BBIC talar vi här om det som är barnets CENTRALA behov. Inte alla generella behov ett barn kan ha utan vilka behov blir *centrala* för oss att fokusera på i ett förändringsarbete. Jag gör det också tydligt för familjemedlemmar vad jag/vi bedömer behöver förändras i familjen, genom att jag/vi formulerar våra mål tydligt och konkret. Det motsvarar *barnets centrala behov* så som det uttrycks i BBIC.

Målformuleringarna beskriver den förändring som behöver uppnås för att barnets *centrala* behov ska tillgodoses utifrån den situation som råder. Det är en mycket god idé att också tänka att de här målen ska vara direkt och logiskt kopplade till de framtida problem vi kan se skulle kunna uppstå om ingen förändring sker.

Därför är det ofta en bra idé att, rent logiskt, först formulera *Framtida risk/problem* och att vi sedan formulerar de målen punkt för punkt i relation till de punkter av framtida problem vi har beskrivit.

Nästa steg

Här skriver vi ner alla beskrivningar av hur familjemedlemmar individuellt ska nå målen genom att utforska vad var och en konkret behöver göra och vad man tänker att man behöver förändra i sitt beteende. Här kan vi också skriva ner önskemål/förväntningar som familjemedlemmar har om varandras beteende för att nå målen. Om målen handlar om *vad* så handlar Nästa steg om *hur* målen ska kunna nås och barnets centrala behov tillgodoses.

Framtida problem

Under denna rubrik skriver vi ner det som är den *egentliga riskbedömningen* utifrån situationen i familjen. Det är i princip svaret på frågan: "*Vad är du mest orolig för kan hända som kan få negativa följder för barnet, dig, er som familj, om det inte sker en förändring nu?*" Det som är viktigt att tänka på här är att inte dra iväg i alltför *spekulativa* och för långa tidsperspektiv i beskrivningar av framtida problem. Det är dock viktigt i många fall att beskriva den evidensbaserade kunskap som finns om mer långsiktiga konsekvenser för barn som vuxit upp under allvarliga och långvariga svårigheter, t.ex i allvarliga fall av familjevåld, missbruk, föräldrars psykiska sjukdom, föräldrars svagbegåvning och kronisk grov omsorgssvikt eller för barn som blivit utsatta för svåra fysiska, sexuella och/eller psykiska övergrepp. Kari Killén beskriver t.ex sådana långsiktiga konsekvenser i sin bok "Svikna barn".

Risk i barnskyddsarbetet handlar om *sannolikheten för att tidigare problembeteenden och/eller -förhållanden ska upprepas/bestå*. Det är ett framtida scenario vi beskriver när vi talar om *risk*. Historiken handlar om *problem*. Framtiden handlar om *risk*.

Alltså behöver vi beskriva vilka problembeteenden eller -förhållanden som vi är allvarligt oroadade om kan upprepas/fortsätta och vilka konsekvenser det då kan få för barnet och andra familjemedlemmar och familjen i stort. Därefter behöver vi bedöma hur stor sannolikheten är att det blir så genom att använda skalfrågan. I Nya BBIC anges också en form av sådan sannolikhetsskattning i fem steg som i princip är formulerade från *inte sannolikt* till *mycket sannolikt*.

När vi formulerar framtida risk är det bra att tänka på följande:

- Börja formulera vilka problembeteenden det är som kan upprepas, baserat på historiken.
- När du har beskrivit problembeteendena beskriver vi vilka konsekvenser det får för barnet.

T.ex:

Om det inte sker en förändring är jag mest orolig för att

- mamma fortsätter äta stora mängder tabletter och att det påverkar hennes förmåga negativt i att vara känslomässigt närvarande och tillgänglig, vara delaktig i aktiviteter med barnen, att mamma inte klarar barnens dagliga skötsel och omvårdnad med mat, hygien, aktiviteter mm och att mamma tar risker som att köra bil tablettpåverkad med barnen med risk för olyckor. Jag är orolig att barnen märker att mamma är tablettpåverkad och att de känner sig otrygga med mamma, att de kan skadas i hemmet eller när mamma kör bil och att barnens mående påverkas negativt på ett allvarligt sätt.
- Jag är också orolig för att mamma och pappa fortsätter bråka och skrika på varandra och att det kan bli värre, t.ex med fysiskt våld, där barnen blir rädda, stressade, skräckslagna av detta med allvarliga negativa följder längre fram, i skola, i relationer, i eget psykiskt mående och självförtroende.

I exemplet ovan är framtida risk formulerat så att problembeteendet först beskrivs och därefter konsekvenserna för barnen. Det blir då väldigt tydligt och konkret. Jag försöker också formulera mig med ett språk som jag tror att alla kan förstå, även barnen.

Ett sätt att arbeta fram dessa formuleringar är att tillämpa ”mindmapping”. Jag tar ett papper och ritar en cirkel i mitten där jag skriver *framtida risk*. Sedan börjar jag tänka på vad det är för olika typer av problembeteenden och/eller problemförhållanden som har inträffat tidigare och varit allvarliga, som jag tänker kan upprepas. För varje sådan punkt drar jag en linje från mittencirkeln ut på papperet där jag skriver ner varje punkt. När jag har fått med alla tänkbara problembeteenden kan jag sedan koppla vilka konsekvenser de olika problemen kan få för barnen.

När jag har skrivit in konsekvenserna kan jag sedan analysera min *mindmap*. Kanske kan jag komprimera och lägga ihop vissa problembeskrivningar och konsekvenser. En strävan är att inte ha fler punkter av framtida riskformuleringar än nödvändigt.

Ytterligare om mappningsmetodiken:

Det är viktigt att komma ihåg att när vi utvecklar vår samtalsmetodik på det här viset, där vi använder ett A3 blad istället för kollegieblock, så skapar vi en transparent, delaktighetsstärkande och konkretiserande samtalsituation. Det viktiga i sammanhanget är min intervjumetodik – dvs mina frågor. *Mappning* som begrepp syftar på hur jag för

samtalsanteckningar. Det har visat sig att genom *mappningsmetodiken* skapas det en *skillnad som gör en skillnad* i samtal.

Det som sker är att vi får en ökad konkretisering, ett ökat tydliggörande och det sker under en transparent process som i sin tur ofta stärker alliansen, ökar reflektionsutrymmet i samtalet och minskar tolkningsutrymmet.

Det kan upplevas utmanande att arbeta på detta sätt då jag måste leda och styra samtalet utifrån *mappningsstrukturen* och man behöver öva en tid för att känna sig säker och bli skicklig på detta. Det är en på många sätt avancerad samtalsmetod och återigen – det viktiga är själva samtalet, frågorna, intervjun – A3 pappret är till för att skriva ner svaren.

Det är viktigt att se A3 pappret som en ersättning för kollegieblocket. Inte som ett nytt formulär eller någon ny blankett som ska fyllas i. Det handlar om samtalsmetodik där sättet att föra samtalsanteckningar också blir en *metod*.

En styrka med *mappningsmetodiken* är att det vi skriver ner i *mappningsunderlaget* blir en kärnfull information. Det blir det väsentligaste i klienters svar och berättelser som skrivs ner. Inte allt... vi stenograferar inte. Vi frågar först färdigt. Sedan skriver vi ner det vi har fått fram i den aktuella utforskande sekvensen. Det blir alltså det viktigaste som kommer fram - inte allt klienten säger. På det viset ökar *kvalitén* på informationen och vi kan hålla nere *kvantiteten text*.

Det kan upplevas som en osäkerhet att i en utredningssituation tänka så som beskrivs ovan. Man kan vara ängslig över att inte *få med all information* som ska komma med i den skrivna utredningen sedan och som underlag för en analys och bedömning. Erfarenheten visar dock att när jag arbetar mer utforskande i samtal och för samtalsanteckningar enligt *mappningsmetodiken* får jag en mer konkret, tydligare och mer kärnfull (meningsfull) dokumentation.

Detta arbetssätt handlar inte om att Samarbete för Trygghet innebär ytterligare ett "informationsinsamlingssystem" där BBIC utgör ett annat. Detta är ett sammanhållet arbetssätt för att få all den information som behövs i *utredningen* (och att få till samtal med familjen som får dem att reflektera över den situation de befinner sig i och hur de ska hitta lösningar på den situationen).

Det blir därför en viktig uppgift för 1:e socialsekreterare och/eller metodhandledare, samt kanske mer erfarna kollegor, att stödja, coacha, puscha på och agera som god rollmodell och förebild genom att visa att de utvecklar sin samtals- och mappningsmetodik.

Här är en bild som ytterligare visualiserar hur frågorna hamnar i mappningsunderlaget:

Styrkor	<i>Plats för familjekarta</i>	problem
<p>Exempel på bra grundfrågor</p> <ul style="list-style-type: none"> - vad är du mest stolt över hos dig som förälder? - vad är det som gör att du inte är orolig - ser du något som talar för att det kommer att ordna sig - vad är det som fungerar bäst i din familj - när fungerar det som bäst för honom/henne - vad uppskattar du mest hos..... - vilka personer är till störst stöd för dig/er/honom/henne - vad är helt problemfritt i ..... liv/er familj - hur långt bak i tid behöver vi gå för att komma till en punkt där det inte fanns några problem - vad är det bästa du/ni har gjort för att hantera problemen - hur har ni pratat med ..... för att stötta/trösta/hjälpa 	10 ↑ ↓ 0	<p>Exempel på bra grundfrågor</p> <ul style="list-style-type: none"> - på vilket sätt blir det ett problem - vad konkret gör han/hon/de/ni som får dig att tänka att det är ett problem - hur länge har det varit så - när började det - när hände det senast - när var det som värst - vad var det värsta som hände - hur ser du på ..... att det har påverkat - vad har ..... sagt om det som varit svårt för ..... - vad triggar igång - vad kan göra det svårt för dig/er att lyckas förändra situationen
<p>Trygghetsmålen</p> <p>Exempel på bra grundfrågor</p> <ul style="list-style-type: none"> - vad skulle behöva bli annorlunda för att ni ska känna att problemen är lösta - vad är det viktigaste dina barn behöver nu - vad behöver du för att kunna förändra situationen - vad vill du - vad tror du han/hon vill 	<p>Planering / Nästa steg</p> <p>Exempel på bra grundfrågor</p> <ul style="list-style-type: none"> - vad skulle vara ett första tecken på att ni är på väg åt rätt håll - vilket/vilka problem är viktigast att lösa först / vilket mål är viktigast - vad önskar du att han/hon gjorde som ett nästa steg - vad skulle du vilja att vi gjorde 	<p>Framtida risk/oro</p> <p>Exempel på bra grundfrågor</p> <ul style="list-style-type: none"> - om det inte sker en förändring utan problemen fortsätter och kanske blir värre - vad kan då hända i framtiden som inte vore bra för dig/dina barn/er familj - vad är du mest orolig över kan hända framöver

Mappningsmetodiken kan användas i alla sammanhang i socialtjänstens klientarbete

I förhandsbedömning

I förhandsbedömningar som görs för att besluta om vi ska inleda utredning eller ej är mappningsmetodiken ett stöd. Det strukturerar upp samtalet med familjemedlemmarna och vi kan tydliggöra den oro som kommit till vår kännedom. Vi utforskar med familjemedlemmarna deras syn på denna och hur de ställer sig. I förhandsbedömning ger mappningen mig beslutsunderlaget för huruvida vi ska inleda utredning eller ej. Se nedan.

I utredning

I utredningsarbetet rörande barn och unga är mappningsmetodiken en central metodik i utredningssamtal. I en utredning kan jag arbeta med mappningsmetodiken i samtliga utredningssamtal. (Se mer utförlig information om utredningsprocesserna nedan)

I familjebehandling

Mappningsmetodiken blir också ett användbart arbetssätt i behandlingsarbetet. Dels i samband med den inledande uppstarten av behandlingsinsatsen och sedan för att följa upp behandlingsinsatsen. (Se mer under rubrik *uppdragsprocess och familjebehandling* nedan).

I familjehemsvården

Barnsekreterare och familjehemssekreterare kan använda mappning i samtal runt uppföljning av familjehemsplaceringen, i frågor och situationer som uppstår runt umgänge, i situationer där det uppstår svårigheter samt i planering framåt.

Mappningsmetodiken blir central i de fall ett barn bedöms kunna flytta hem efter en tids familjehemsplacering. Om utredningen som görs efter en hemtagningsbegäran visar att det finns förutsättningar att gå vidare i arbetet med en hemflyttning, då kan det vara aktuellt att inleda en *säkerhetsplaneringsprocess* som beskrivs nedan.

Övriga enheter och sammanhang

I alla samtal där det kan vara bra att sortera informationen på ett strukturerat sätt i klientarbetet kan det vara bra att använda mappningsmetodiken. T.ex i vuxengruppen, försörjningsstöd, familjerättens samarbetsamtal och att förklara VBU-utredningars bedömning. Det är också användbart för ledningsgruppen i att analysera läget i organisationen och efter de årliga arbetsmiljöenkäterna.

5 Den utforskande frågetekniken

Vi har i samtalsmetodiken en rad olika typer frågor. Dessa är:

- episodiska frågor
- cirkulära frågor
- reflexiva frågor
- skalfrågor

I alla dessa frågetyper jobbar vi med ett helhetsperspektiv runt

- problemutforskande frågor (historik samt framtida)
- styrke- och skyddsutforskande frågor
- målfrågor
- handlingsfrågor (nästa steg)

Den lösningsfokuserade samtalsmetodiken baserar sig mycket på att:

- utforska mål och önskad förändring
- utforska undantag som i praktiken är stunder då klienten är närmare mål och önskad förändring
- styrkor och resurser som klienten har använt sig av/mobiliserat då undantagen inträffade
- skalfrågor för att mäta vilja, tilltro och förmåga samt de gradvisa stegen mot förändring

Episodiska frågor

Dessa frågor utforskar beteenden och vad som faktiskt skedde i en viss situation – i en episod.

I barnskyddsarbetet är det tre typer av teman vi utforskar i sammanhanget:

- Vad hände, hur gick det till, när hände det, vem gjorde vad mot vem
- Vilka avsikter och uppsåt fanns
- Vad blev konsekvenserna

De episodiska frågorna använder vi alltså när vi vill utforska en given händelse och de beteenden/handlingar som skapade händelsen, motiven och avsikterna bakom beteendet samt vad konsekvenserna, följderna blev. Det är både problembeteenden och skyddande beteenden som vi utforskar med episodiska frågor.

T.ex i familjen uppstod det ett bråk på fredag kväll/natt. Vi vill veta exakt vad som hände där på fredag kväll/natt. Vem som gjorde vad mot vem, när de olika momenten i bråket inträffade. Vi vill veta väldigt konkret hur problembeteendet yttrade sig och hur ett skyddande beteende eventuellt fanns med i situationen. Vi vill veta om avsikterna med såväl problembeteendet som det skyddande beteendet. Fanns det en medveten avsikt att uppnå något som vi kan behöva förstå i situationen? Slutligen utforskar vi vad händelsen fick för följder och konsekvenser för barnet, för vårdnadshavare och för familjen i stort. Både vad gäller problem som de positiva till följd av skyddet.

Mappning i denna del:

När vi får svaren skriver vi ner dessa på vårt ”mappningsblad” (A3 papper) eller på whiteboardtavlan eller blädderblocket med motsvarande struktur som ”mappningsbladet”. Det som hör hemma under problembeskrivningar skrivs ner under den rubriken (problem) och det som hör hemma under styrkor och skyddande beskrivningar skrivs ner under den rubriken (styrkor).

Cirkulära frågor – relationsutforskande och utforskande av skillnader

De cirkulära frågorna kännetecknas av att vi ställer frågor om hur person A uppfattar person B's uppfattning. Vi kan också fråga efter vem i familjen som brukar göra vad, vilken position vem i familjen har. Vi utforskar också vad det är för skillnader i uppfattningar mellan familjemedlemmar med cirkulära frågor. Vi använder cirkulära frågor när vi har fler personer i rummet och där vi utforskar hur person A uppfattar person B's ståndpunkt efter att ha lyssnat på person A en stund.

Vi använder också cirkulärt frågande när vi endast har en person i rummet som vi talar med. Alla människor står i relation till någon och det är de relationerna som utforskas med cirkulära frågor *som om* de var i rummet. T.ex. *"om x var här, vad tror du hon hade svarat på den frågan?"*

Reflexiva frågor och reflekterande samtal.

Med reflexiva frågor utforskar vi tankar, känslor, upplevelse i rummet och vi använder reflexivitet när vi utforskar alternativa beskrivningar/berättelser. Reflexiva frågor är en del av cirkulär intervjumetodik där vi utforskar vad klienten jag talar med har för uppfattning om vad andra personer har för uppfattning. Det kan jag göra både när jag sitter i enskilda samtal och när jag har samtal med flera personer i rummet.

Vi använder också reflektion för att föra *samtal om samtalet*. Det kallas med ett annat uttryck för *metakommunikation*. Jag kan göra detta då och då i samtalet för att stämma av om samtalet upplevs okay och jag kan göra det om jag uppfattar en reaktion från klienten som inte benämns och om jag uppfattar stämningsskiftet i rummet.

Mappning i denna del:

När vi får svaren skriver vi ner dessa på vårt *"mappningsblad"* (A3 papper) eller på whiteboardtavlan eller blädderblocket med motsvarande struktur som *"mappningsbladet"*. Det som hör hemma under problembeskrivningar skrivs ner under den rubriken (problem) och det som hör hemma under styrkor och skyddande beskrivningar skrivs ner under den rubriken (styrkor). Alla målbeskrivningar skrivs ner under mål etc.

Skalfrågor

Med hjälp av skalfrågor utforskar vi hur ett tema som vi talar om kan bedömas, där vi utifrån samtalet formulerar två poler som står i kontrast till varandra, där den ena polen, 10 på skalan, är optimalt positiv och den andra polen, 0 på skalan, är dess motsats.

Skalfrågor är ofta förknippat med lösningsfokuserad samtalsmetod och MI. Det är en mycket användbar fråga som ger samtalet en ny dimension: värdering och bedömning.

En väldigt positiv aspekt av skalfrågor är att det inte på något sätt är probleminriktad. Dess konstruktion gör att skillnaden mellan den siffra klienten väljer som är över 0 enbart handlar om styrkor och positiva faktorer. Utrymmet mellan den siffra klienten väljer och 10 på skalan handlar om *mål*.

Steg 1

Tekniken är sådan att vi först formulerar själva skalan. T.ex. *"Om 10 är att du tycker att situationen i familjen är helt okay och era barn har det helt bra, och 0 är att så som det är nu är det inte okay och det måste ske en förändring? – Var skulle du placera dig på den skalan?"*. Låt säga att familjemedlemmen svarar 6.

Steg 2

Därefter börjar vi utforska svaret genom att fråga t.ex:

"Okay – 6... berätta...vad är det som gör att du sätter dig på 6 och inte på 0? Innebörden av svaret 6 på skalfrågan är ju att klienten säger att det finns 6 steg positiva faktorer att prata om. Det är bekräftande av styrkor att utforska skillnaden mellan 6 och 0 på skalan. Det stärker

kompetens hos klienten. Men det anger också indirekt att det skulle kunna finnas 4 steg problem att prata om. För att citera Ben Furman kan det sägas att *bakom varje klagomål finns ett önskemål* och därför kan vi istället välja att utforska målen som, om de skulle uppnås, gradvis skulle leda upp mot 10 på skalan. Alltså: styrkor och mål är vad skalfrågor handlar om.

När vi får svaren här kan vi välja att direkt i detalj utforska svaret med hjälp av episodiska, cirkulära och reflexiva frågor. En annan väg att gå i samtalet, är att vi först *"listar upp"* alla beskrivningar av skillnaden mellan 6 och 0 på skalan. Det gör vi i så fall genom att i samtalet direkt söka fler beskrivningar med hjälp av följande sekvens *"Ok... så det är för att ni har många bra stunder i familjen. Vad mer gör att du sätter dig på 6 och inte på 0"* för att få fler beskrivningar och mer detaljer. Här är det viktigt att fortsätta fråga "vad mer" så länge jag får svar.

När vi sedan kommer fram till den sista beskrivningen och familjemedlemmen svarar *"nu kommer jag inte på något mer..."* efter den sista "vad mer"-frågan kan vi så gå tillbaka till svaren och utforska dem i detalj med hjälp av episodiska, cirkulära och reflexiva frågor. Alla svar som jag får här skriver jag in under *styrkor* i *mappningsunderlaget*.

Om klienten väljer att svara med siffran 0 är det klokt att stanna upp och bekräfta för klienten att vi har förstått att situationen uppfattas mycket svår, allvarlig eller negativ. Vi kan då också ställa det jag kallar för *hanterafrågor* – dvs frågor som syftar till att lyfta fram hur klienten *trots det svåra läget* på olika sätt hanterar tillvaron och ändå klarar av vissa saker, t.ex att komma till vårt samtal. En sådan sekvens kan lyda: "Okay – 0... så det är så illa/tufft för dig... det låter jobbigt... Vad gör du för att ändå stå ut i den situationen?" Eller jag kan fråga "Vad är det bästa du gör för att hantera läget när det är så här svårt?". Därefter kan jag gå vidare till steg 4 nedan.

Steg 3

Vi kan här sammanfatta alla svar och reflektera över vad det säger oss genom följande sekvens: *"Okay...så om jag förstår dig rätt så placerar du dig på 6 för att....* upprepa kortfattat allt vad familjemedlemmen har sagt. Där kan det vara läge för en reflexiv fråga, t.ex: *"....när du tänker på allt det du har sagt här...vad säger det dig...vad får du för tankar av det här....?"*

Steg 4

Nu är det dags att börja utforska målen, dvs skillnaden mellan 6 och 10 genom att t.ex ställa följande fråga: *"Så vad skulle behöva bli annorlunda för att du skulle kunna placera dig högre upp på skalan?"*. Vi arbetar på samma sätt som under steg 2-3, dvs först kan vi utforska varje svar direkt med hjälp av episodiska, cirkulära och reflexiva frågor eller så *listar vi* svaren och utforskar dem sedan i tur och ordning. Alla svar som jag får här skriver jag ner under *mål* i *mappningsunderlaget*.

Det kan vara viktigt att uppmärksamma språkets formativa kraft här. Det är skillnad i styrka på frågan om jag säger: "vad behöver du göra för att...." eller om jag säger "vad skulle behöva hända för att...." eller "hur skulle du veta att du har kommit ett steg upp på skalan".

Min lyhördhet för klientens utsatthet och/eller ork och förmåga kan leda till att jag väljer hur jag uttrycker mig här. Att "göra" kräver mer än "hända" och "veta" som är den mildaste formuleringen, så att säga.

Steg 5

När vi har fått en berättelse om hur familjemedlemmen vill att det ska se ut nära 10 på skalan, kan vi reflektera över vad som krävs av familjemedlemmar för att nå dit och hur den förändringen skulle märkas i familjen.

Alla beskrivningar av vad som krävs av familjemedlemmar för att nå målen skriver jag ner under *nästa steg* i *mappningsunderlaget*.

Den utforskande positionen – tankestrukturen EARS.

Som jag skriver inledningsvis är det viktigt att jag är i en *utforskande position*. Med det menas att jag tänker igenom de frågor som är viktiga att ställa. När jag sedan ställer mina frågor är det viktigt att lyssna noga på svaret. Språket är centralt och jag behöver lyssna noga på de ord som klienter använder. En del ord och meningar blir tydligt *värdebärande* men kanske inte så konkretiserande och tydliggörande.

Att vara i *utforskande position* syftar alltså på att å ena sidan ha en klar idé om vad det är jag behöver fråga och att jag där arbetar aktivt med att ställa episodiska, cirkulära, reflexiva frågor och skalfrågor, för att utforska problem, styrkor och mål, samt att jag å andra sidan aktivt lyssnar på svaren.

I svaren kan jag identifiera *meningsbärande uttryck* som jag kan behöva *packa upp*. Jag ställer följdfrågor som utvecklar svaren att bli mer konkreta, tydliga och specifika. På så sätt minskar jag tolkningsutrymmet och därmed också risken för att jag har förstått fel.

Det är också viktigt att jag belyser situationen i familjen genom att arbeta med de teman som alltid är aktuella i barnskyddsarbetet och som *mappningsmetodiken* bygger på; frågor runt styrkor och skydd, frågor runt problem och risk, frågor runt barnets behov och familjens mål, frågor runt hur familjemedlemmar kan nå målen genom att utforska vad *nästa steg* skulle behöva bli för att nå målen samt vilka framtida risker som finns om det inte sker en förändring, och alltså vilka framtida problem som kan uppstå och få negativa konsekvenser för barnet.

En tankestruktur som kan hjälpa mig komma ihåg detta sätt i samtalsmetodiken kallas för EARS. Det är en akronym, vilket betyder att ordet är sammansatt av förstabokstäverna i fyra ord. Dessa är

- *Elicit*
- *Amplify*
- *Reflect*
- *Start over*

Elicit syftar på att jag behöver ha en klar idé om vilka frågor det är jag behöver ställa. Det syftar också på hur jag kan fånga upp (framhäva) en sekvens i samtalet där det kan vara viktigt att utforska berättelsen mer i detalj. Elicit kan alltså översättas med *min fråga* och *framhäv*.

Amplify syftar på att när jag har ställt min fråga så börjar utforskandet genom följdfrågor. En viktig princip här är att *ställa nästa fråga baserat på föregående svar*. Med det menas att när jag får svar på min inledande fråga så är det ofta så att svaret inte är helt konkret och tydliggörande. Det finns ett utrymme för tolkning. Detta ökar risken för att det jag tror mig förstå inte är vad klienten menade med sitt svar. Alltså behöver jag ha ett starkt lyssnande öra och ett *källkritiskt tänkande* när jag lyssnar på svaret. I svaret ligger ofta *meningsbärande uttryck*. Det kan handla om känslor, tankar, beteendebeskrivningar, avsiktsbeskrivningar eller beskrivningar av någons egenskap. Dessa uttryck är ofta inte helt uttömmande och det är här som mitt utforskande blir viktigt. Jag behöver *packa upp* dessa beskrivningar med mina

följdfrågor. Dessa följdfrågor kan vara *episodiska, cirkulära och reflexiva* och med skalfrågorna gör vi bedömningar och värderar det vi utforskar.

Ex: Jag frågar en förälder vad han/hon tror är viktigast för barnet för att barnet ska känna sig trygg utifrån att föräldrarna har bråkat. Föräldern svarar då *"att det blir lugnt och att vi slutar bråka så klart."* I meningen är det två uttalanden som kan *packas upp*. "lugnt" och "slutar bråka". En följdfråga skulle då kunna vara: *"så om det blev lugnt, vad skulle barnet känna då?"* eller *"Har du några idéer om hur ni skulle kunna göra för att inte bråka så ofta?"* eller *"vad är det som inte gör det helt lätt för er att sluta bråka?"* eller *"Har det hänt nyligen att ni haft någon stund där det har varit lugnare utan bråk?"*

En annan bra typ av följdfråga som vi kan använda i mycket hög utsträckning är *"Vad mer?"* I exemplet ovan skulle jag ha kunnat börjat *lista upp* svar genom att säga: *"Ok, att det blir lugnt och ni slutar bråka.... Vad mer tror du är viktigt för att ditt barn ska känna sig trygg?"* och sedan efter det svaret upprepar jag svaret och frågar *"vad mer"* igen...och igen.... På så sätt får jag en *lista av svar* på min fråga som jag sedan kan gå tillbaka till och utforska varje exempel på djupet med mer detaljerade följdfrågor av första typen.

Det är också bra att tänka på att utforska både *känsla, tanke och handling*. När jag lyssnar på en klients berättelse kan jag öva upp min förmåga att vara lyhörd på vilken *kanal klienten sänder på*. Med det menar jag: talar klienten i känslotermer, tanketermer eller i handlingstermer. T.ex klienten kanske oftast använder uttryck som *"då tänkte jag...."*, *"jag tänker att..."* etc. Eller klienten kanske oftast använder uttryck som *"då kände jag...."*, *"Jag känner att...."* etc. Eller klienten kanske oftast använder uttryck som *"då gjorde jag...."*, *"då gör jag...."* Om jag noterar detta kan jag vidga perspektivet genom att fråga t.ex en klient som ofta använder *tankekanalen* "hur känner du då?" eller "när du tänker så, vad brukar du göra då?" Om klienten oftare använder *känslokanalen* kan jag fråga "hur tänker du då?" eller "när du känner så hur brukar du göra då?" etc

Reflect syftar på att jag efter en stund i samtalet kan stanna upp och ställa mer reflexiva frågor. T.ex *"Nu när vi har pratat om det här en stund, vad blir viktigast för dig i det här samtalet?"*

En annan väg att gå i det **Reflect** syftar på är att jag kan här ställa en skalfråga som jag i sin tur utforskar enligt metoden för skalfrågor och med **Amplify**-principen. Det hänger ihop som en väv....

Start over syftar på att jag går över till en annan central fråga som jag vill utforska, eller att jag går tillbaka till en beskrivning i samtalet som jag noterat och som jag tänkt att jag ska återvända till för att utforska den ytterligare med **Amplify**-principen. Man kan säga att poängen med EARS är att inte hoppa från frågetema till frågetema utan starta upp ett frågetema och sedan utforska det noga så det blir så konkret, tydligt och specifikt som möjligt.

Undantagsfrågor är frågor som utforskar stunder/perioder när problem hanterades, undveks, inte var så märkbara. De är ofta direkt kopplade till problembeskrivningarna och kan t.ex formuleras på följande sätt: "Har det funnits stunder där du tror att du skulle kunna ha slagit ditt barn för du var så arg, men där du valde att inte slå?" Följdfrågor blir då t.ex "vad var det som fick dig att låta bli att slå då?", "vad var det för styrkor hos dig som hjälpte dig att istället för att slå gå därifrån och sen prata med ditt barn?" Andra exempel på undantagsfrågor är t.ex "Har det funnits perioder när ni har kunnat prata bättre med varandra?", "Ser du på ditt barn att han ibland försöker vara mer hjälpsam/lyssnar mer på dig/anstränger sig för att vara snäll mot syskonen?"

Exempel på bra frågor som kan användas i de olika sammanhangen

Om Styrkor

vad är du mest stolt över hos dig som förälder?
vad är det som gör att du inte är orolig
ser du något som talar för att det kommer att ordna sig
vad är det som fungerar bäst i din familj
när fungerar det som bäst för honom/henne
vad uppskattar du mest hos.....
vilka personer är till störst stöd för dig/er/honom/henne
vad är helt problemfritt i ..... liv/er familj
hur långt bak i tid behöver vi gå för att komma till en punkt där det inte fanns några problem
vad är det bästa du/ni har gjort för att hantera problemen
hur har ni pratat med ..... för att stötta/trösta/hjälpa
Berätta om vad som bara fungerar helt utan problem i er familj
Vad är ni mest stolta och nöjda över i er familj?
Vad är ni stolta över hos era barn? Vad är de duktiga på?
Ni har varit familj i x-antal år. Det måste ha varit perioder då det har fungerat bra i er familj.
Berätta lite om dessa perioder?
Beskriv en bra dag....Vad gör du då? Hur bär du dig åt?
Vad är det som fungerar bra i er familj?
Vad är det som fungerar bra i ditt liv, barnens liv, familjens liv
Vilka positiva relationer har du o barnen till andra – vilka är det?
Vad är det som är positivt för er i kontakt med dem?
Vad gör de för dig, för barnen?
Hur bar du dig åt för att lyckas med/klara av.....
Vad skulle dina barn säga om vad som fungerar bra i familjen? – andra i nätverket? – vänner och bekanta?

Specifikt om skyddsfaktorer

Berätta om tillfällena när det varit möjligt att hantera de här problemen?
Berätta om hur du/ni har gjort för att de här problemen inte ska drabba barnen?
Hur har du försökt att hitta lösningar på och förhindra ....(problemet)?
Har det varit stunder då du kunde ha gjort .....(problembeteende ex.vis slagit barnet)....men inte gjorde det....?
Vad kan du se att det fanns för alternativ för dig?
Har du gjort annorlunda någon gång, som blev bättre?
Vad gör han/hon som du tycker är bra för barnen?
Vilka personer i ert nätverk har hjälpt dina barn?
Vad har de gjort då?
Vem/vilka har du kunnat prata med om det här? – vad tror du att de önskar och hoppas ska hända som säger dem att det börjar gå åt rätt håll för er? - Tror du att det är tänkbart att de skulle vilja hjälpa dig/er om de kunde?
Vem/vilka har dina barn kunnat prata med om det här? – är det personer som du tror skulle vilja finnas som stöd framöver för barnen om de kunde?
Vilka är de viktigaste personerna som du har förtroende för och som du tror/vet att du kan få stöd från? (Introducera nätverks-cirklarna)
Vad har du gjort för att komma tillrätta med problemen?
Hur har du hanterat.....?
Vad tror du att ....(barnen, släkten, andra)... har uppskattat mest av det du har gjort för att komma tillrätta med problem och göra det bra för familjen?
Vad var det som fick dig att vilja samarbeta med oss?

Om problem

på vilket sätt blir det ett problem
vad konkret gör han/hon/de/ni som får dig att tänka att det är ett problem
hur länge har det varit så - när började det - när hände det senast
när var det som värst
vad var det värsta som hände
hur ser du på barnet att det har påverkat
vad har *x* sagt om det som varit svårt för *y*
vad triggar igång problemen
vad kan göra det svårt för dig/er att lyckas förändra situationen
Berätta om vad som ibland trycker dig och oroar dig i er familj
Stämmer den beskrivning vi har fått av *x*? Det dom säger (beskrivning av händelse) har det hänt? Var det så? Om inte – hur var det? Vi behöver höra från er vad som hände...
Andra har uttryckt oro för det som har hänt, men vad är det som oroar dig mest/vad är det värsta för dig, i detta?
Hur tror du det här påverkar barnen?
Vad tror du andra och dina anhöriga tänker?
Jag blir jättebekymrad när jag hör om detta..... Jag tänker att ---(barnet) måste ha (konsekvenserna)..... Vad tänker du om det?
Är det en engångsföreteelse eller har detta hänt förut?
Om vi tittar tillbaka lite.... Hur har det varit de senaste 6 månaderna? (Rita upp skalfrågan och koppla på tidsaxeln...)
Det här är den bild vi har fått av er...(beskriv den bild du har fått av familjen och deras situation) – vad tänker du om detta? Vilken bild skulle du vilja att vi hade om er?

När föräldrar säger att de inte uppfattar att det finns problem eller när konkreta problembeteenden förnekas, t.ex utsagor om våld/övergrepp och/eller missbruk

Det första jag vill trycka på här är att det är en strategisk idé att förhålla sig *neutral* när jag hamnar i denna situation. Med det menas att se det föräldern säger som en *uppfattning*. Det jag menar här är att vi behöver försöka undertrycka en eventuell impuls att se det som ett problem att föräldern förnekar problem. Återigen - i det systemiska och lösningsfokuserade förhållningssättet undviker vi att gå i konfrontation och argumentation med klientens uppfattningar. Vi ser det som en position här och nu, och väljer att utforska vilken betydelse klientens position har.

I mycket allvarliga lägen och vi har placerat:

”Vi vet inte hur det har gått till, men vi ser att ert barn har dessa skador (beskriv dessa)/har berättat (beskriv vad) och vi kan inte i det här läget låta barnen komma hem innan vi är helt säkra på att det som uppenbarligen/barnen säger har hänt inte kommer att upprepas i framtiden. Eftersom vi inte vet hur det har gått till har vi en osäkerhet som vi måste hitta en lösning på. Det är ett problem som vi måste involvera ert nätverk och andra personer inom och utanför familjen för att kunna lösa. Är ni beredda att samarbeta med oss kring det?”

I mindre allvarliga fall

Berätta vad det är som gör att du inte är bekymrad

Berätta vad du menar har hänt istället

Om det ditt barn har uttryckt inte stämmer exakt, så om vi ska se barnets uttryck som ett budskap till oss vuxna, vad tänker du att det budskapet kan vara (jag kan vara beredd att säga att ”min tanke om ett eventuellt budskap är att det är något i familjen som inte är helt okay för ditt barn och att barnet vill ha vår hjälp att göra det bättre - vad tänker du om min idé”

Så vad tror du det är som gör att andra har blivit oroliga för detta

Vad är det du vet som de inte vet som gör att du tänker att de har fel

Om mål och förändringsbehov

vad skulle behöva bli annorlunda för att ni ska känna att ni är på rätt väg/att problemen blir lösta

vad är det viktigaste dina barn behöver nu

vad behöver du för att kunna förändra situationen

vad vill du - vad tror du han/hon vill

Mirakelfrågan

En förutsättning för att ställa mirakelfrågan är att du och föräldern/familjen har en allians där ni är tillräckligt överens om problembeskrivningen och att familjen är intresserad av att göra något för att komma tillrätta med problemen. Kan du ställa mirakelfrågan är sannolikheten stor att du får en mycket bra bild av hur familjemedlemmarna vill att det ska vara i deras tillvaro. Utforska detaljerat, packa upp och ha inte för bråttom.

Mirakelfrågan lyder så här: (punkterna mellan meningarna syftar på att jag tar en kort paus där)

Jag förbereder klienten/familjen på frågan genom att först säga *"får jag ställa en lite ovanlig fråga.... En fråga som kräver lite fantasi och inlevelseförmåga...är det ok?"*

Jag får ett ja från familjen och går då vidare och jag sänker volym och tonläge en aning och pratar lite långsammare:

"Föreställ er... att ni, efter det här samtalet idag åker hem... och det är en vanlig eftermiddag... och det blir kväll, och ni gör det ni brukar göra... och sen går ni och lägger er..... och medan ni sover så inträffar ett mirakel..... som gör att alla de bekymmer och problem som vi har pratat om nu bara försvinner...så här (snäpp med fingrarna).... Men eftersom det inträffar på natten när ni sover så vet ni inte att det har hänt ett mirakel..... Så, när du/ni vaknar på morgonen därpå....vad är det första du lägger märke till som är annorlunda?"

Efter detta ställer du systemiska och cirkulära uppföljningsfrågor för att få detaljer i beskrivningarna. Låt det inte gå för fort... gå sakta fram med beskrivningarna... "vänta lite,, det första du la märke till när du slog upp dina blå...?", "Så när du tänkte på det viset... vad blev annorlunda för dig när du tänkte så?" "När du gjorde så... hur reagerade din fru/dotter/son?", "Vad märkte du för skillnad på dom när du gjorde det?", "Vad märkte dom för skillnad på dig när ni gjorde så?", "Vad hände sen...?", "Vad mer...?" osv

Efter detta:

Fråga om något av miraklet har inträffat den senaste månaden. "Om du tänker på de senaste 2-3 månaderna --- har det någon gång varit lite i närheten av "dagen-efter-miraklet?" När då, hur då, vad gjorde att, hur bar du dig åt, vad gjorde din fru, dina barn....

Ställ skalfråga:

"Om 10 är dagen efter miraklet då situationen i familjen är helt okay och det inte finns något av de problem vi har pratat om, och 0 är när det var som värst... var är du nu på den skalan?" Sen utforskar du skalfrågan i detalj.... (se ovan)

Alternativ till mirakelfrågan

En del tycker att mirakelfrågan är för komplicerad och somliga känner sig inte bekväma med att formulera den enligt originalversionen.

Ett par alternativ kan vara att fråga på följande vis:

”Om vi leker med tanken att vi ses om tre år --- och under de åren har allt gått bra för er familj --- och alla de problem som vi har pratat om nu är lösta --- vad skulle du vilja kunna berätta för mig då, om hur ni har det i er familj då - om tre år?”

Eller – Jag ställer en skalfråga (se ovan) och när jag har utforskat i detalj vad det är som gör att personen sätter sig på ”X” och inte på 0 och har sammanfattat den bilden, så formulerar jag nästa fråga så här:

”Om du nu tänker dig att 10 är att alla de problem och bekymmer vi har pratat om är lösta, det är så bra som det kan bli i din familj och ni eller någon annan är inte längre bekymrade för hur du/ni och barnen har det – vad är det viktigaste som har hänt då som förklarar det?”

Efter att frågan är formulerad jobbar jag sedan på som om jag hade ställt den traditionella mirakelfrågan. Detaljer, detaljer, detaljer.... Vad mer?, vad mer?, vad mer? Cirkulära systemiska frågor.

Om nästa steg

vad skulle vara ett första tecken på att ni är på väg åt rätt håll
vilket/vilka problem är viktigast att lösa först / vilket mål är viktigast
vad önskar du att han/hon gjorde som ett nästa steg
vad skulle du vilja att vi gjorde/gav dig för stöd

Om framtida problem/risk

om det inte sker en förändring utan problemen fortsätter och kanske blir värre - vad kan då hända i framtiden som inte vore bra för dig/dina barn/er familj
vad är du mest orolig över kan hända framöver
om du inte är orolig nu, så undrar jag... vad skulle kunna hända framöver som fick dig att bli orolig.../.....när skulle du bli orolig och vad är det som har hänt då....
hur stor risk är det att det kan bli så (läge för skalfråga)
Vad vore det värsta som kunde hända då? (Ett resonemang om konsekvenser). För barnen?
För dig? För er? För släkten?

Ex på skalfrågor

Om 10 är att det inte finns några problem alls att oroa sig över och 0 är att det absolut måste ske en förändring nu.....?

Om 10 är att nu när han har gjort det så är det tillräckligt och problem är lösta och 0 är att det är bra men fullständigt otillräckligt.....?

Om 10 är att jag är helt säker på att vi kan nå de målen och 0 är att det känns som omöjligt.....?

Om 10 är att kontakten/samtalet med oss känns helt bra och 0 är att du känner dig mycket obekvämt och otryggt/samtalet varit riktigt dåligt för dig....?

Om 10 är att de mål som vi har satt upp är nådda nu och vår kontakt kan avslutas och 0 där vi startade.....?

Om 10 är att så som vi samarbetar nu så känns det rätt och effektivt och vi jobbar med rätt saker och om vi bara fortsätter så når vi målen och 0 är att det vi gör tillsammans har ingen som helst effekt eller nytta.....?

Ytterligare ex på skalfrågor

Läge:

Om 10 är att du tänker att era barn har det helt okay och att det inte finns någon som helst anledning för någon att vara orolig och 0 är att du tänker att ”så här kan det inte fortsätta vara utan nu måste det ske en förändring” – var är du på den skalan?

Om 10 är att du tänker att så som det är nu i familjen kan det fortsätta vara och 0 är att du har bestämt dig för att nu måste det ske en förändring - var är du på den skalan?

Samarbete:

Om 10 är att du absolut kan tänka dig att samarbeta med oss om de här målen och att visa oss att vi inte behöver vara oroliga och 0 är att du struntar fullständig i vad vi tycker och tänker och att du inte går med på något samarbete alls – var är du på den skalan?

Om 10 är att du kanske kan tänka dig att prata lite mer med oss och 0 är att du inte känner dig riktigt redo för det än – var är du på den skalan?

Tillit/tilltro:

Om 10 är att du känner att det verkligen har skett något med henne nu som gör att du tror helt och fullt på att hon kommer att förändra situationen och 0 är att du tänker att det är bara tomma ord och att det inte kommer att ske någon förändring alls – var är du på den skalan?

Om 10 är att du känner dig helt säker på att han aldrig mer kommer att göra så igen och 0 är att det bara är en tidsfråga innan det händer igen – var är du på den skalan?

Om 10 är att de här målen som vi har skrivit ner här nu känner helt möjliga att nå och 0 är att det känns lite som ett önsketänkande - var är du på den skalan?

Förmåga:

Om 10 är att du känner dig helt säker på att du kan klara av att göra ”detta” och 0 är att det här är att begära det omöjliga av dig - var är du på den skalan?

Vilja:

Om 10 är att du är beredd att göra allt som står i din makt för att förändra situationen/göra detta och 0 är att du tänker att det inte är ditt ansvar och att du därför inte anser att du behöver göra något - var är du på den skalan?

Ex på reflektionsfrågor

Nu när vi har pratat en stund om detta, vad får du för tankar och funderingar.....
vad i det här samtalet har varit viktigast för dig
om du tänker på när du var barn och hur du blev bemött av dina föräldrar....vad är skillnader/likheter mellan det och hur dina barn har det i relationen till dig
om vi ser på ditt barns beskrivning som ett budskap...vad handlar det budskapet om då, tänker du

Att utforska vilja, tilltro och förmåga

När vi har kommit en bit på väg i utredningen och vi har börjat tala dels om vad vi skulle behöva se av förändring i familjen och familjemedlemmarna har talat med oss om vilka mål de har, då är det också viktigt att vi utforskar föräldrarnas vilja och förmåga till förändring samt tilltron till deras mål.

Exempel på frågor:

Vad är det som gör att det inte kommer att bli enkelt att åstadkomma den här förändringen?

Vad är det som gör det möjligt?

Om 10 är att du är beredd att göra allt som står i din makt för att åstadkomma detta och 0 är att du egentligen menar att andra ska göra jobbet – var är du på den skalan?

Vad tänker du att du måste göra för att du ska klara av det?

Vila motgångar tänker du kan inträffa som du behöver ha idéer om hur du ska hantera?

Om det händer – vad tänker du behöver ske då?

Om 10 är att du tänker att det är 100% realistiskt och 0 är att du inser att det egentligen bara är en önskedröm – vart är du på den skalan?

Du har sagt det här många gånger förut – vad skulle få folk att tro på dig den här gången?

Vad kräver det här av dig?

Hur märker du att du har nått fram – vad har blivit annorlunda då, hur märks det?

Idéer om hur vi kan formulera oss i olika lägen där det blir lite ”motstånd” när vi förklarar oss

Jag har fått den här informationen från ---- och när vi får en sådan här information måste vi träffa familjen och tala om det. Har du förståelse för att det är så vi måste göra?

Det viktigaste i mitt jobb handlar om att vi vill försäkra oss om att dina barn inte far illa och gör de inte det så är det bra - då behöver vi inte träffa er mer.

Jag kan inte göra den bedömningen genom att bara lyssna på dig här och nu, och sedan gå till min chef och säga att föräldern säger att allt är ok och tro att jag kan nöja mig med det. Min chef köper ju inte det, utan jag behöver träffa familjen, höra med andra, tala med barnen och sen tillsammans se på vad det är för bild som kommit fram. Då kan jag göra min bedömning. Låter det rimligt för dig att jag behöver göra det jobbet?

Det sista jag vill är att jäklas med föräldrar och familjer. Jag vill att mitt jobb ska bli så rättvisande som möjligt och jag är beredd att göra allt jag kan för att det ska bli det. Om det visar sig att det finns några svårigheter och problem i din familj vill jag att vi tillsammans ser hur det kan bli bättre. Det sista jag vill är att göra det svårare för familjer. Vad är dina värsta farhågor runt kontakten med oss?

Vad har du för tidigare erfarenheter av kontakt med socialtjänsten? Vad har varit positivt?

Vad har varit negativt?

Har du några råd till mig om hur jag kan göra för att vårt samarbete ska bli så bra som möjligt?

(Pekar på mitt A3 blad som ligger på bordet) När jag träffar familjer behöver jag prata om vad det är som är en oro men också mycket om allt det som fungerar i familjen. Finns det några svårigheter och problem i familjen vill jag framförallt prata om vilka mål som blir viktiga för att det ska bli bra för barnen och alla i familjen och hur ni kan ta olika steg för att komma dit. Om det finns problem i familjen och inget görs åt situationen behöver jag tänka på vad som kan bli framtida problem för barnen och alla i familjen. Känns det som ett okay sätt att prata?

Sammanfattning

I det här avsnittet har vi gått igenom det som är motorn i samtalsmetodiken och mappningsmetodiken: frågandet. Det helt centrala i frågandet är *lyssnandet* följt av *följdfrågorna*. Att utveckla min förmåga att lyssna in det jag kallar för *värdebärande ord och uttryck* och att sedan *inte tro att jag förstår för fort* utan istället använda mig av följdfrågor – *packa upp* – de svar jag får, tills jag kommer till en punkt där det har blivit så konkret och tydligt som är möjligt är poängen med den utforskande positionen.

I detta har jag min professionella agenda, mina utredningsfrågeställningar, mitt behandlingsuppdrag eller barnets bästa i familjehemsvården. Med det som utgångspunkt har jag en riktning i mitt arbete om vart jag vill komma. Det är jag transparent och öppen med inför klienten och jag kan använda rubriken ”*aktuella frågor*” i mappningsunderlaget för att tydliggöra detta. Min agenda gestaltas också av rubrikerna i mappningsunderlaget, då de temans som den består av är det jag vill att mina frågor ska kretsa runt.

Detta är det som driver mappningen framåt där relevant information, utifrån mitt syfte med samtalet (förhandsbedömning, utredning, behandling, uppföljning etc) lyfts fram på ett tydligt och konkret vis.

6 Barns delaktighet i utredning och behandling

Den första av de nio principerna i Samarbete för Trygghet handlar om att *hålla barnet/den unge i centrum i ett familj- och nätverksperspektiv*.

Kan vi ha som princip att

- *ha barnet med i samtal om det inte bedöms som direkt olämpligt*

istället för att

- *ha barnet med i samtal om det bedöms nödvändigt.*

I Samarbete för Trygghetkonceptet har jag formulerat de viktigaste punkterna jag kan komma fram till när det gäller *hur* vi håller barnet/den unge i centrum i ett familj- och nätverksperspektiv och vad det innebär. Det är egna erfarenheter och kunskaper och vad jag har fångat upp från kollegor samt handlednings- och kursdeltagare under årens lopp.

Vi strävar efter att:

- alltid fokusera på barnet! Vårt arbete handlar ytterst om att försäkra oss om att barnen inte far illa och vi har därför ett fokus på framtida trygghet för barnet. I alla samtal behöver vi på något sätt alltid vara kopplade till frågor om *barnets* upplevelser och önskemål beträffande barnets välbefinnande och utveckling. Vi gör det genom att prata med vårdnadshavare och nätverkspersoner och med barnet.

- försöka skapa en positiv, förändrande dialog mellan barn och vårdnadshavare, dvs att ha samtal med barnet och föräldrarna samt ev nätverkspersoner tillsammans.

- stärka vårdnadshavares/föräldrars barnperspektiv genom att tala om vikten att vi vuxna lyssnar på barnet och om föräldern inte ser poängen med detta behöver vi föra ett viktigt samtal om den poängen med vårdnadshavaren. Vårdnadshavare kan ha föreställningar om vad det innebär att delaktiggöra barnen i kontakten med socialtjänsten som oroar vårdnadshavaren, och då är det bra att vi reder ut detta, så barnet kan bli delaktiggjord på ett bra sätt, med vårdnadshavarens stöd.

- ge barnet en förklaring som barnet kan förstå om varför socialtjänsten är involverad i familjens liv och vad vi behöver prata om. Barnet behöver förberedas på ett bra sätt där vårt mål med det är att skapa dels en begriplighet för barnet men också för att barnet ska känna sig trygg/bekväm med att träffa en främmande socialarbetare och prata om så känsliga ämnen som en utrednings- och/eller behandlingsprocess består av. Vi behöver då kanske tänka att *barn är kompetenta* och inte vara rädda för att möta barn i svåra samtal.

I det första mötet med familjen är det bra att fråga vårdnadshavarna/föräldrarna om de anser att det är bra och viktigt att vi vuxna lyssnar på barnens berättelser/beskrivningar av hur de ser på och har upplevt/upplever hur det är i familjen och det som är aktuell situation för utredningen. Beroende på deras svar går vi därifrån vidare, antingen genom att reda ut eventuella tveksamheter från vårdnadshavarna/föräldrarna för att kunna planera in samtal där barnen ska vara med eller genom att planera in barnens medverkan direkt.

Frågor som vi bör ta ställning till när vi ska planera in barnens delaktighet är bl.a:

- vem i familjen är barnet mest anknutet till, trygg med och som då kanske kan beskrivas vara mest skyddande/stödjande för barnet?

- är det någon familjemedlem som barnet kan känna sig otrygg med i ett samtal där känsliga och svåra teman kan behöva lyftas?

Beroende på vad vi kommer fram till för svar på dessa frågor agerar vi sedan. Vi tar med trygga personer i samtal med barn och vi försöker undvika att ta med otrygga personer. Åtminstone initialt och inte utan att trygga personer är med.

I vår strävan att alltid fokusera på barnet, ha samtal med barnet och att delaktiggöra barnet i samtal med sina föräldrar och andra vuxna bör vi också tänka på att ibland kan barn behöva kunna säga ”nej – jag vill inte prata nu” och vi kan då behöva respektera detta och vara försiktiga i kontakten med barnet. Inte ge upp kontakten utan vara försiktiga och tänka på hur vi kan agera för att underlätta för barnet att bli delaktig i vårt arbete med familjen.

När vi sedan talar med barn är det viktigt att vi ger barnet tid att bekanta sig med oss. Vi inleder samtalet med att jag presenterar mig, vi pratar lite *socialt småprat* om rummet, om att vi har papper med oss, det finns vatten i en kanna och glas och jag kan röra mig lite i rummet så barnet kan titta på mig utan att jag ser det. Jag inleder samtalet med att börja tala med den vuxne, för barnet trygga, personen och vårt samtal och att vi vuxna tycker att det är viktigt att prata med barnet för att höra barnets synpunkter. Jag kan intervjua den vuxne lite om vad han/hon och barnet har talat om tidigare som är relevant utifrån syftet med samtalet. På så sätt kan jag ge barnet en möjlighet att själv välja när det går in i samtalet – när barnet väljer att gå in i *dialog*. Jag vill undvika *förhörslänkande* samtal där barnet försätts i en situation där jag ställer många frågor och barnet ska lämna många svar. Jag vill sträva efter att få till en dialog.

Därför är det också bra att ha en för barnet trygg vuxen med i samtalet som vi kan föra en *trianglerande dialog* med.

Exempel på andra formuleringar som kan vara bra att använda i samtal med föräldrar i samband med att involvera och delaktiggöra barnen:

- Jag har läst i utvärderingar om vårt arbete att många barn inte är nöjda med att inte få berätta och prata om hur de mår och vad de har upplevt. De känner det som att vi vuxna inte bryr oss om deras uppfattning. Därför tänker jag att det är viktigt att dina barn inte får stå vid sidan om utan att de är med i hela det här arbetet. Vad tänker du om det?
- Tror du att det kan vara bra för dina barn att vi lyssnar på dem?
- Hur skulle du vilja att vi börjar förklara för barnen om vad vi har pratat om nu?
- Vad har du/ni redan berättat för era barn och hur har ni pratat med varandra om att vi behöver träffa er?
- Vad tror du blir bäst för dina barn - att få komma till tals ensamma eller tillsammans med dig, eller tillsammans med någon annan? (Förklara 3-hus modellen och säkerhetshuset)
- Vad tror du att dina barn vet redan om det vi pratar om nu?
- Tycker du att du/ni har en klar bild av hur barnen har tagit det som har hänt? Berätta....
- Vilka andra tror du att dina barn har talat med om det som hänt? Vad tror du....
- Om vi skulle ha ett möte där barnen är med, hur skulle vi lägga upp det så det blir så bra som möjligt för dina barn? Vilka skulle du vilja var med då?
- Finns det något som du är orolig över runt hur dina barn kan ta det att möta oss? Följdfråga om det är så: ”har du några idéer om hur vi kan försäkra oss om att barnen inte får problem med att vi behöver lyssna till dem?”

Tre-hus metoden

Två kollegor från Nya Zeeland, Nicki Weld och Maggie Greening, utvecklade den idé som idag är väldigt känd i Sverige bland socialsekreterare som jobbar med utredning, den så kallade Tre-hus metoden i barnsamtal.

Jag träffade Nicki och Maggie på Nya Zeeland 2008 och pratade med dem om hur de utvecklade det som kom att bli Tre-hus metoden. Jag hade ju då träffat dem redan 2005 i England, men då som deltagare på en konferens, och det gav inte samma möjlighet till fördjupat samtal. När jag berättade om hur uppskattat och använt deras ”Tre-husmetod” hade blivit i Sverige blev de djupt rörda.

Maggie Greening till vänster. Nicki Weld till höger.

Maggie Greening är Maurier, som är ursprungsbefolkningen på Nya Zeeland. I Maurikulturen fattar man inga avgörande beslut i en familj utan att först ha haft ett familjerådslag. Dessa familjerådslag hölls i särskilda möteshus. Därav husmetaforen. På Nya Zeeland gjordes en stor satsning under 2000-talet på att utveckla barnskyddsarbetet mot ett mer styrkebaserat arbetssätt. Man valde ut ett område på Nya Zeeland, Rotorua, som blev ett nationellt ”metodlabb” där olika idéer för metodutveckling testades. Ansvarig för detta center var Jo Field. En del i deras metodutveckling var att delaktiggöra barnen mer. Nicki Weld och Maggie Greening hade då kommit på den här idén om Tre-hus modellen. Andrew Turnell blev inbjuden till Nya Zeeland för att presentera Signs-of-Safety och kom i kontakt med Nicki och Maggie och lärde sig på så sätt om 3-hus idén i samtal med barn. De blev sedan inbjudna till en internationell konferens för idéutbyte som Andrew Turnell tog initiativ till, 2005 i Gateshead, England. Där var jag samt 5-6 andra kollegor från Sverige. Vi blev alla entusiastiska för idén ”Tre-hus samtal” med barn och tog med idén med oss tillbaka till Sverige. Jag började omedelbart tala om den på mina utbildningar och på så sätt introducerades den i Sverige.

Hur gör man?

Tre-hus samtalet med barn är en variant av mappningsmetodiken, fast i förenklad form och med mer av att rita, färglägga, använda bildkort eller gärna de sk. ”Bearstickers” – nallekorterna i frimärksformat som man kan klistra fast på papper som man använder i barnsamtal.^x

Nedan beskriver jag en arbetsprocess med barnet där vi har haft de initiala kontakterna med barnet där vi har fått mandat av vårdnadshavare att involvera barnet, vi har tillsammans förklarat för barnet varför vi träffar familjen och jag beskriver alltså en arbetsprocess där ”barnet är med på tåget”.

När det är dags att i samtalet med barnet gå över till den mer strukturerade delen av samtalet där vi ska börja göra Tre-hus samtalet gör jag först en sammanhangsmarkering för barnet när jag introducerar metoden. Jag brukar använda följande formuleringar:

”Så, när jag pratar med barn i mitt jobb, brukar jag göra så att vi på ett stort papper ska rita upp tre hus – det här handlar inte om hus som du bor i utan det är mer som en idé, att husen ska vi använda för det vi ska prata om. I det ena huset ska vi prata om det som gör dig glad, det som fungerar bra hemma i din familj och det som gör att du mår bra. I det andra huset ska vi prata om det som kanske gör dig ledsen, det som kanske inte fungerar så bra i din familj och det som gör att du ibland kanske mår dåligt, om det finns något sådant. Och om det finns något sådant så ska vi i det tredje huset prata om vad det i så fall är du önskar och hoppas ska hända som gör att du mår bättre, blir gladare och att det fungerar bättre hemma i din familj. Känns det okay att prata och rita så med mig?”

Där hoppas jag ju att barnet svarar ja och då går jag vidare:

”Och då... vet du vad.... jag tänker att det är så viktigt att vi vuxna försöker lyssna på dig, att vi försöker förstå hur du tänker om det som har hänt i din familj och att du och jag nu kan prata med varandra om vad det är du vill att mamma och pappa ska förstå.... är det okay att du och jag pratar och ritar, med hjälp av de här tre husen och att vi sedan visar detta för mamma och pappa och berättar hur du tänker?”

Och här hoppas jag också på ett ja... Jag har här oftast redan träffat barnet med föräldrarna och klarat ut att det är okay för föräldrarna att barnet är delaktig och att vi vuxna ska lyssna på barnet.

Jag har i många samtal också någon av föräldrarna med i samtalet. Då är jag mån om att den föräldern är stödjande för barnet i samtalet. Det kan också vara en annan person är vårdnadshavare/förälder – ett äldre syskon, en släkting, en jourfamiljsmamma/pappa, skolkuratoren mm, och det viktiga är att den personen har barnets förtroende.

Jag fortsätter min sammanhangsförklaring för barnet:

”Fint – men då ska vi se.... här har jag ett stort papper (A3)... och här har jag färgpennor och kriter. Och här har jag såna här smålappar där jag kan skriva ner sånt som jag inte ska glömma bort om det du berättar (post-it lappar) och här har jag en del bilder, nallekort som vi kan klistra in där du väljer att sätta dem om vi behöver... Så... ska du börja med att rita upp de tre husen?”

Barnet börjar rita upp de tre husen och under tiden kan vi antingen vara tysta eller så pågår det lite socialt småprat då. När barnet håller på att rita husen ber jag barnet ge de olika husen ett namn om barnet vill och går med på det. Jag ber barnet färglägga dem så som barnet vill färglägga dem. Eventuellt kan vi kommentera det barnet gör här och barnet kan berätta hur de har tänkt med namnen, färgerna etc.

När barnet har ritat färdigt börjar jag prata med barnet om vad som ska in i de olika husen och jag använder ofta följande formuleringar:

”Så när du tänker på det viktigaste du vill att mamma och pappa ska förstå om hur du har det och hur du har upplevt det som har hänt, vad skulle du då vilja skriva i de olika husen? Ska vi börja med det som gör dig glad....? Vad vill du säga till mamma och pappa om det?”

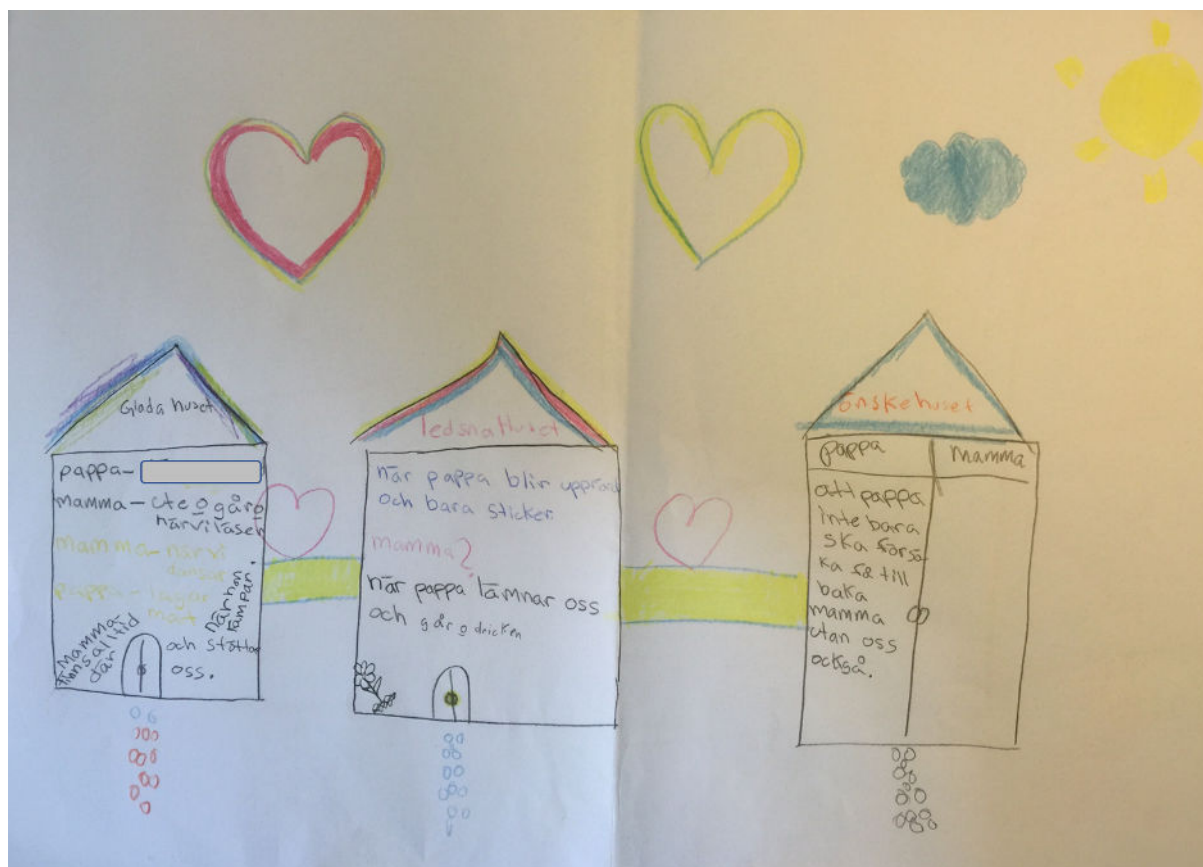
Där kan jag hjälpa barnet med stödjande resonemang utan att ställa ledande frågor. Jag går vidare och vi går till problemhuset:

Om det är klarlagt att det har hänt saker som har fått negativa följder för barnet och vi i familjesamtal har benämnt det kan jag också gå mer ”rakt på sak” med barnet i vårt samtal: *”Så när du tänker på det som har hänt som har gjort dig ledsen, vad vill du att mamma och pappa ska förstå av det?”*

Är det inte klarlagt utan det är mer ett samtal där jag vill ge barnet en möjlighet att prata mer fritt använder jag ett vagare uttryck: *"finns det något som har hänt i din familj eller något som gör dig ledsen som du vill att mamma och pappa ska veta och förstå? I så fall kan vi skriva det i det ledsna huset"* (eller vad barnet valt att kalla det).

Och så kommer vi till önskehuset och där utforskar jag med barnet dess önskemål, förhoppningar om hur det ska bli för att vara glad, må bra, det ska vara bra i familjen med samma typ av förhållningssätt och utforskande.

Det är viktigt att du ser formuleringarna ovan som exempel och att det kan bli annorlunda varianter från fall till fall. Jag vill ge lite idéer om hur *det kan låta* som exempel. Barnets respons kan ju innebära att jag får göra något som jag inte hade tänkt först.

Exempel från samtal med en 10 årig flicka

När använder vi vanligtvis Tre-hus metoden?

Jag brukar använda tre-hus samtalet i början av en utredningsprocess, när jag är i kartläggningsarbetet, dvs samlar in information och svar på utredningsfrågeställningarna. Jag ser Tre-hus metoden som min *mappningsvariant med barnen*.

Trygghetshuset

Ett annat mycket användbart sätt att föra samtal med barn som också är mer strukturerat är det som kommit att kallas för *"Trygghetshuset"* eller *"Ditt Trygga Hus"*.

Det utvecklades av en socialarbetare i Perth, Västra Australien, som heter Sonja Parker. Hon har arbetat i många år som socialarbetare på ett sjukhus där barn som blivit utsatta för övergrepp kom in, i behov av läkarvård. Sonjas uppgift var att träffa barnen och direkt inleda något som kunde beskrivas som initiativ till säkerhetsplanering. Sonja blev involverad i utvecklingen av Signs-of-Safety och var under två år gift med Andrew Turnell. Hon blev en mycket uppskattad och efterfrågad föreläsare av grupper som blev intresserade av Signs-of-Safety. Efter deras separation införde Andrew Turnell licenskravet vilket försvårade för Sonja att arbeta med begreppet Signs-of-Safety och har istället valt att fortsätta med

begreppet "Partnering for Safety". Sonja är en kreativ och skicklig socialarbetare och hon utvecklade "The safety house" – Trygghetshuset, eller Ditt Trygga Hus. Det är en vidareutveckling av Tre-hus metodens "önskehuset".

Sonja Parker

Hur gör man?

Om Tre-hus metoden är en del i kartläggningsfasen så är Trygghetshuset mer en metod som används när vi har börjat prata mer om *Nästa steg* med familjemedlemmar. *Nästa steg* i mappningsmetodiken blir ett tema när vi har kartlagt oro, problem, riskfaktorer samt styrkor, resurser och skydd. Vi har också pratat om mål och förändringsbehov och utforskat familjemedlemmars förändringsmotivation. Vi är nära analys och bedömning nu. Då är det lämpligt att också lyssna till barnets uppfattning om de viktigaste målen ur barnets perspektiv samt hur barnet tänker sig *Nästa steg* i ett förändringsarbete.

Det betyder i de allra flesta fall att jag har träffat barnet i ett tidigare samtal där vi har gjort Tre-hus samtalet. Då var syftet att lägga till barnets uppfattning i kartläggningen. Här är som sagt syftet att lyssna till barnets idéer om hur förändringen skulle kunna gå till. Det görs genom att barnet får skapa en berättelse utifrån fyra teman:

- vilka är de viktigaste reglerna du tycker att mamma och pappa ska ha för att det ska bli bra och tryggt hemma så du mår bra?
- vilka andra vuxna finns det runt dig och familjen som du känner dig trygg med och som skulle kunna hjälpa er?
- vilka andra vuxna finns det runt dig och familjen som du inte vill att mamma eller pappa ska ha någon kontakt med och som du inte vill ska komma hem till er för då blir det problem?
- hur trygg känner du dig just nu när vi pratar om det här?

Jag lotsar, guidar och coachar barnet genom dessa fyra teman och en viktig del i den processen är att jag ritar stegvis upp dessa teman, på följande sätt:

Steg 1: först ritar vi upp ett ganska stort hus på A3 papper i mitten av A3 bladet

- där börjar vi utforska *de regler* mamma och pappa behöver ha för att skapa trygghet för barnet. Jag brukar använda följande formulering: "Nu har mamma, pappa och vi andra vuxna börjat prata om vad mamma och pappa kan göra för att det inte ska bli problem igen för dig och för er i familjen. Och jag tycker att det är så viktigt att mamma och pappa lyssnar till och förstår hur du tänker runt det. Så jag tänkte att vi ska börja prata om vad du tänker är de viktigaste reglerna som mamma och pappa behöver för att det inte ska bli problem igen. Är det okay att vi börjar prata om det?" Jag hoppas få ett Ja från barnet och då går jag vidare:

"Så, bara så jag är säker på att du förstår hur jag menar... vet du vad regler är?" Ja, säger barnet förmodligen då, och jag ber barnet berätta om regler som de känner till, t.ex i förskolan eller skolan. När barnet har gjort det får jag en väldigt bra *brygga* över till Trygghetshuset och jag kan säga något i stil med: *"Wow, vilka bra regler ni har i skolan och vad bra DU kan dem....! Så vilka regler tänker du att mamma och pappa behöver ha som de också ska kunna lika bra?"* Det barnet berättar och beskriver skriver jag ner runt taket på huset. I taket och/eller runt taket, i luften runt taket, så att säga. Här ger jag barnet stöd i dialog för att beskriva mer detaljerat vad de viktigaste reglerna är och hur de skulle kunna göra skillnad.

När vi har uttömt det temat går jag vidare till nästa steg.

Steg 2: Jag ritar en gård runt huset och säger något i stil med: *"Det här huset har en gård runt huset också. I gården här tänkte jag att vi ska skriva in andra vuxna som du känner som skulle kunna vara till hjälp för dig och för mamma och pappa. Finns det några andra vuxna du tänker på som du känner att du kan lita på, som du skulle kunna be om hjälp om det behövs, och som mamma och pappa också kan få hjälp av om det behövs?"*

När barnet förhoppningsvis nämner viktiga personer ritar jag streckgubbar och –gummor, skriver deras namn, frågar vad det är hos dessa personer som barnet tycker om och om barnet kan beskriva vad och hur de skulle kunna vara till en hjälp för barnet och föräldrarna. När vi har utforskat det temat är det dags att gå till nästa.

Steg 3: Jag ritar en mindre ring nere i vänstra hörnet och säger något i stil med: *"Här är det en ring där vi kan skriva in de personer som du inte vill att mamma och pappa ska träffa, eller som du inte vill träffa, eller som du inte vill ska komma hem till er. Finns det några sådana personer för dig?"*

Om barnet benämner någon/några sådana personer ritar jag streckgubbar och -gummor och ber barnet berätta vad det är för oro omkring de personerna. När det temat är utforskat går vi sedan till det sista temat.

Steg 4: Jag ritar upp en stig från huset ner till det högra hörnet och säger något i stil med: *"Det här huset har en stig också... och med den stigen är det så här att när man är här nere, längst bort på stigen, så har inget av det du vill ska hända börjat hjälpa än, men ju bättre mamma och pappa och vi andra vuxna blir på att göra det bättre, ju närmare huset kommer man på stigen, och när man är längst in i huset så känns det som att allt har blivit bra nu - var skulle du säga att du är på den stigen?"*. Barnet kan då få pennan och rita ett streck, sätta ett kryss, eller välja ett nallekortsfrimärke och sätta på den plats barnet är på.

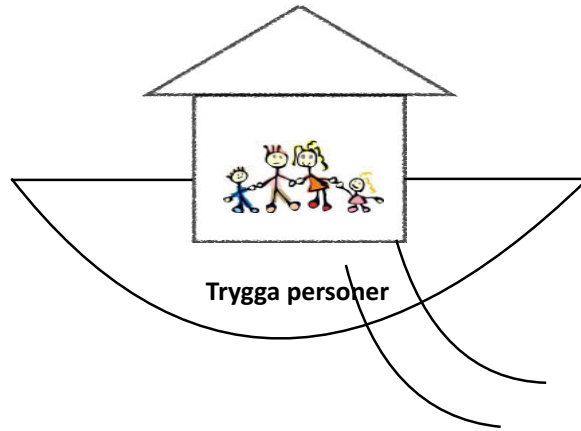
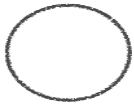
Sedan utforskar jag med barnet på i princip samma sätt som vi utforskar en skalfråga. Först vad det är som gör att barnet sätter sig en bit upp och inte längst ut, om barnet inte sätter sig längst ut, förstås. Sedan utforskar jag vad barnet tänker är det viktigaste som skulle behöva hända för att barnet ska komma lite närmare huset och stegvis hela vägen till huset.

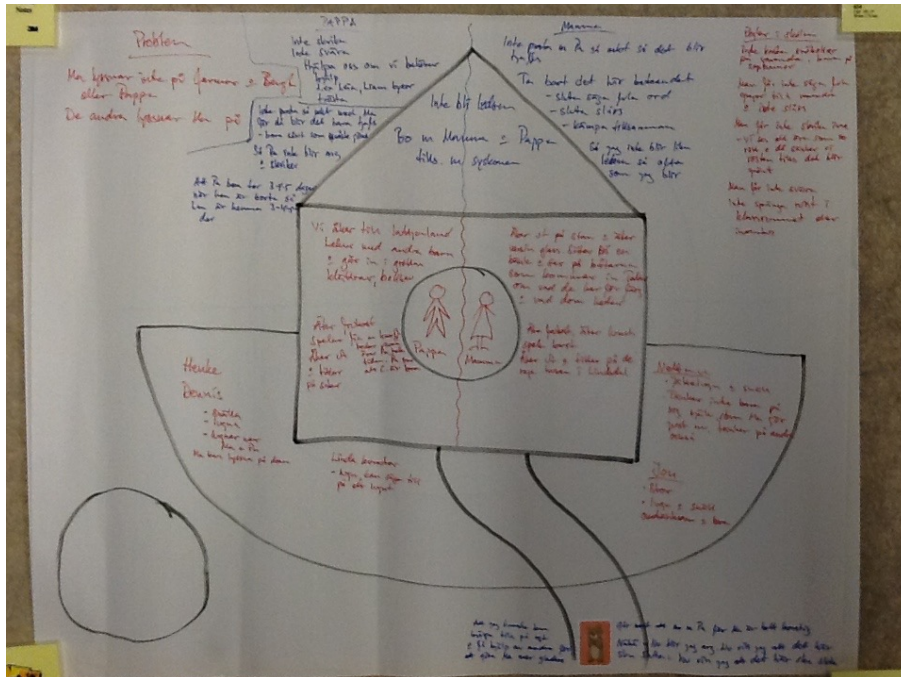
Trygghetshuset

Regler och arrangemang

Otrygga personer

En mall för trygghetshuset

Ett exempel från ett samtal med en 9 årig flicka

7 Utredningsprocessen

I det här kapitlet beskriver jag hela utredningsprocessen från förhandsbedömning till att ett uppdrag till familjebehandling utformas och lämnas över till familjebehandlingsgruppen.

Vi kommer i kapitlet att gå igenom och beskriva:

- risk- och skyddsfaktorer och hur vi kan arbeta med att kartlägga dessa.
- förhandsbedömningen (kortfattat)
- hur vi kan formulera våra utredningsfrågeställningar på ett specifikt och konkret sätt i passform med nya bbic
- hur jag genomför utredningssamtal med familjen
- hur jag kan involvera nätverkspersoner - ”den utvidgade familjen”
- hur jag kan involvera, delaktiggöra och arbeta med barnen
- hur vi kan arbeta med analys och bedömning i passform med nya bbic
- hur vi formulerar mål och uppdrag till öppenvården/familjebehandlingsgruppen och genomför överlämningsmöten med familjen och familjebehandlarna

Risk- och skyddsfaktorer

Generella risk- och skyddsfaktorer

Vi vet att det föreligger ett samband mellan att leva och växa upp i det som definieras som *riskfaktorer* och att fara illa som barn och utvecklas ogynnsamt. Det finns en överrepresentation av vuxna män i fängelser runt om i vårt land som har haft en förfärligt trasig barndom. Men det är också så att många som har haft en förfärligt trasig barndom har det gått bra för i livet, och de är ostraffade, har en framgångsrik utveckling och fungerar utmärkt socialt och personligt.

Generella riskfaktorer när vi talar om barnskyddsarbetet är att som barn växa upp i bl.a följande omständigheter:

- med missbrukande föräldrar
- i grovt familjevåld och omfattande bråk och konflikter
- med psykiskt sjuka föräldrar
- med svagbegåvade föräldrar
- med kriminella föräldrar och äldre syskon
- bristfälligt eller problemskapande nätverk
- i fattigdom
- i utsatta bostadsområden präglade av hög arbetslöshet, fattigdom

Andra typiska riskmarkörer hos barn är bl.a:

- tidigt normbrytande beteende som t.ex skolk, börja röka cigaretter mycket tidigt, mycket tidig sexuell debut, utagerande beteende, värderingar som uppfattas avvika från de socialt accepterade värderingarna, avhysning från bostad, våldsamt beteende mot andra barn, mot djur och mot vuxna

Generella skyddsfaktorer är frånvaro av de ovannämnda generella riskfaktorerna och dessutom bl.a:

- positiva familjerelationer
- fungerande förskole- och skolgång
- stödjande och positivt nätverk
- verbal förmåga och förmåga att uttrycka känslor

Det som är viktigt att komma ihåg här, är att det inte går att dra säkra långtgående slutsatser baserat på att vi har identifierat generella riskfaktorer runt ett barn. I en grupp barn i samhället som lever under förhållanden där det förekommer generella riskfaktorer kommer en del att fara illa och utvecklas negativt i framtiden och en del kommer inte att göra det. Det är först när vi har konstaterat orsak-verkanförhållande mellan aktuella problem i en familj och negativa konsekvenser på barnen (specifika riskfaktorer) som vi kan göra bedömningar av hur barnen farit illa och vad som krävs för att förändra situationen för barnets bästa.

När vi inleder utredning i en familj behöver vi dock ha en uppmärksamhet på dessa generella risk- och skyddsfaktorer och en förmåga/kunskap som hjälper oss att se tecken på där dessa blir till aktuella problem. Vi kan på olika sätt behöva *scanna* av hur familjen fungerar och hur familjemedlemmar beskriver familjelivet och den egna sociala tillvaron och familjemedlemmars förmåga att fungera i sociala sammanhang och deras välbefinnande.

Men det som står i fokus för oss när vi inleder en utredning är att det finns en konkret anledning till detta. Familjesituationen har uppmärksammats genom att någon har uppfattat att det finns någon form av problem runt familjen. Antingen genom att vi ser tecken på barnen på att det är någon form av problem eller att föräldrars beteende har uppmärksammats. Där kommer vi till de specifika risk- och skyddsfaktorernas betydelse.

Specifika risk- och skyddsfaktorer

Det som utgör *specifika riskfaktorer* är de konkreta problembeteenden och/eller -förhållanden som påverkar ett barn negativt som någon inom och/eller utanför familjen har uppmärksammat och reagerat på. Jag föreslår att vi kallar detta för *problem* och att vi inte använder begreppet *risk* i detta sammanhang. *Risk* är ett yttryck för *sannolikheten att de uppmärksammade problembeteendena och/eller -förhållandena upprepas/består i framtiden med negativa konsekvenser för barnet*. Så när vi pratar om situationen i familjen är det bättre att vi kallar det som *har hänt* för *problem* istället för *risker*.

Det som då blir specifika skyddsfaktorer är vad familjemedlemmar och/eller andra har gjort för att begränsa, minimera, stoppa eller förhindra problemen.

Det är viktigt att vi i vårt utforskande av det positiva i familjen, dvs i utforskandet av styrkor och resurser, är uppmärksamma på skillnaden mellan *allmänna, generella styrkor*, (t.ex att föräldrarna har jobb, den grundläggande omsorgen är okay, barnen har en fin relation med sin farmor och farfar) och *specifika styrkor och resurser* som uttrycks i *relation till problemen*, (t.ex när pappa börjar bli arg ringer mamma till farmor som talar med pappa och han lugnar ner sig, om pappa tänker dricka och det finns risk för att det blir bråk så åker mamma iväg med barnen till sin syster och hennes man över helgen). Det senare är exempel på specifikt skydd i familjen och kan därmed också kallas för *just skydd*.

Det vi behöver säkerställa i en utredning är att dessa styrkor och resurser kan fungera som *framtida skydd för barnen över tid*. I allvarigare lägen arbetar vi med en särskild metod som beskrivs nedan; The Resolutions Approach, allmänt kallad "Säkerhetsplanering i högriskärenden".

När vi i utredningen arbetar med kartläggning av risk- och skyddsfaktorer har vi alltså dels en holistisk uppmärksamhet på familjesituationen och utforskar i vilken uträkning det finns problem och svårigheter och hur allvarliga de är. Det är viktigt att vi kan identifiera andra svårigheter i familjen *utöver det som kommer till oss i t.ex en anmälan eller ansökan* och det gör vi genom att ha det jag skulle vilja kalla *en holistisk uppmärksamhet* när vi möter familjen.

Vårt specifika *utredningsfokus* har emellertid en utgångspunkt i en konkret anmäld oro eller i det familjen ansöker stöd för baserat på en egenupplevd problematik.

Förhandsbedömning

Innan socialtjänsten kontaktar familjen för att inleda utredning måste ett beslut om att inleda utredning fattas. Det beslutet får inte fattas utan underlag och grund. Därför ska vi göra en förhandsbedömning där vi säkrar upp att beslutet att inleda utredning har en relevant grund.

Förhandsbedömning som process i socialtjänstens barnskyddsverksamhet fyller då tre viktiga funktioner:

- givetvis att fatta beslut om att inleda eller ej inleda
- att skapa en så bra första kontakt med familjen som möjligt vilket utredarna senare drar nytta av.
- att göra en risk- och skyddsbedömning för att ta ställning till om det föreligger ett akut skyddsbehov (skall även göras av den som tar emot en anmälan).

I en förhandsbedömning har vi en anmälan som underlag och det är en stor fördel att möta familjen med att ha förberett ett mappningsunderlag genom att skriva in det som utgör oro i anmälan (i problemkolumnen) och de beskrivningar och tecken på styrkor, resurser och ev skydd som framkommit i anmälan (i styrkekolumnen). Har det i anmälan uttrycks några mål från familjen kan det skrivas ner i målkolumnen. Finns det ett akut skyddsbehov och det är en allvarigare situation behöver vi göra en planering för omedelbart skydd och dessa delar skriver vi ner i målkolumnen och nästa steg kolumnen.

I förhandsbedömningssamtalet utforskar vi tillsammans med vårdnadshavare deras uppfattning runt den bild som framkommer i anmälan. I den *dialogprocessen* behöver vi utforska tillräckligt mycket runt problematik och styrkor/resurser för att kunna göra en bedömning om det finns en kvarstående oro efter samtalet. Framkommer en bild där styrkor och resurser väger tyngre än problem och framtida risker, kan vi besluta att inte inleda utredning.

Är det inte uppenbart att styrkor och resurser på olika sätt (föräldraförmåga, hanterat problemen, sökt professionellt stöd mm) väger tyngre bör vi inleda utredning. När vi gör det är det också uppenbart att jag som socialsekreterare kan formulera en *kvarstående oro* efter förhandsbedömningssamtalet. Den kan jag formulera i *framtida problemkolumnen* och vara tydlig och transparent med vårdnadshavarna om varför jag föreslår att utredning ska inledas.

Den formuleringen kan ge utredarna som sedan tar över en bra start och en hint om vilket fokus utredningen skall ha.

Att inleda utredning

Det vi behöver börja med är att göra en utredningsplan. Att utreda utan en genomtänkt utredningsplan och en klar idé om vad det är vi ska utreda riskerar att bli ett famlande i utredningen. Att som en utredningsplan tänka att vi ska utreda ALLT som kan vara risk- och skydd utifrån triangelns tre ben blir orimligt. Därför behöver vi som steg 1 i vår utredningsplan formulera våra specifika och konkreta utredningsfrågeställningar.

Att formulera utredningsfrågeställningarna

Jag har under årens lopp funderat mycket på hur utredningsfrågeställningar formuleras. När jag har varit inne i kommuner och arbetat som utredningskonsult har jag fått många tillfällen att se hur utredningsfrågeställningar kan se ut. En del ser bra ut men ofta ser jag utredningsfrågeställningar som jag inte tycker är riktigt bra.

De kan vara formulerade för övergripande och generellt, t.ex

- ”Vad är risk och skydd i förhållande till.....”

Det som blir problematiskt med denna typ av formuleringar är två aspekter: dels är det för otydligt, generellt och vagt: vi talar alltid med familjer om vad som fungerar bra i deras liv och vad som är problematiskt i deras liv, men vi har också en specifik aktuell oro och det är främst mot den bakgrunden vi inleder utredning. Utifrån Samarbete för Trygghet vill vi arbeta på ett transparent, fokuserat och alliansstärkande arbetssätt. Det hjälper mig bättre att vara specifik och tydlig med familjen om vad det är som står i fokus för utredningen genom att formulera specifika utredningsfrågeställningar. Vi vill dessutom att barnen ska få hjälp och bli hjälpta av att de så snart som möjligt sker en förändring. Om vi då sätter ett tydligt och specifikt fokus för utredningen på en gång, är det min övertygelse att det är bättre för barnen.

De kan också vara för ”naivt” formulerat som t.ex

- ”Hur mår .._barnet_...?”

Att fråga barnet och föräldrarna om hur barnet mår är viktigt, men som utredningsfrågeställning blir det väldigt svårt att svara på den utredningsfrågeställningen. Det blir lite av ”ibland bra och ibland sämre”. Det vi vill ta reda på är om och i så fall hur problembeteenden och förhållanden som varit problematiska har påverkat barnets utveckling och välbefinnande. I det perspektivet blir ovannämnda utredningsfrågeställning ”naiv”.

Och det kan vara onödigt formulerat i form av:

- Är familjen i behov av stöd?

En utredning inleds just av den anledning - att ta reda på om det finns ett förändringsbehov och om familjen i så fall önskar något stöd, eller om det är så illa att vi måste ingripa aktivt till skydd för barnen genom att t.ex placera barnet i familjehem. Huruvida det är så beskriver vi i vår bedömning och det gör vi i alla utredningar - alltså blir den frågeställningen överflödig. Det problematiska med den är att den kan göra att jag mycket tidigt börjar fråga föräldrar om de vill ta emot hjälp innan vi har utforskat deras egna mål och hur de kan nå målen.

Så hur kan vi tänka runt utredningsfrågeställningarna då?

Tänk efter: en barnavårdsutredning handlar om att vi behöver utforska fyra teman inom de BBIC-behovsområden som aktualiserats:

- Finns det problem i familjen som barnen har farit illa av och i så fall - hur allvarligt och vilken framtida risk kan vi se
- Vilka styrkor och resurser finns i familjen som a) innebär problemfria delar i hur familjen har det och b) vad föräldrar och andra har gjort, rent konkret, för att hantera, minimera och lösa problemen
- Vilka *centrala* behov barnen har av en förändring som kan uttryckas i måltermer samt föräldrars/nätverks motivation och förmåga att åstadkomma en sådan förändring
- En gradering/skattning av hur allvarlig situationen är och hur sannolikt det är att framtida risk inträffar

Detta utgör kärnan i mappningsstrukturen och är också helt i linje med Nya BBIC konceptets tydligare fokus på samma områden fast uttryckta i termer av risk - skydd - mottaglighet - gradering av sannolikheten för att framtida risk uppstår.

Detta leder oss fram till att en teori om hur vi kan konstruera våra utredningsfrågeställningar som bygger på dessa övergripande teman och som formuleras specifikt utifrån aktuell orosanmälan och vad som framkommit i förhandsbedömningen.

Utredningsfrågeställningarnas konstruktion skulle alltså kunna vara:

1. Ett problem/risk-tema
2. Ett styrke/skydds-tema
3. Ett förändrings- och motivations/förmågetema

Här är ett exempel som vi ska formulera utredningsfrågeställningar för.

En kvinna berättar för sin ekonomihandläggare att hennes man behandlar henne illa, kränker henne verbalt genom att tala nedlåtande och använda fula tillmälen till henne. Han har också knuffat henne vid ett tillfälle så hon slog i väggen i köket. Hon säger också att de nu bråkar dagligen. Ekonomihandläggaren beslutar att göra en internanmälan till utredningsgruppen för barn och unga:

I förhandsbedömningen för tre barn, 5, 7 och 16 år kommer båda föräldrarna. I samtalet framkommer att kvinnan har ett allvarligt tablettmissbruk sedan 15-20 år. I de perioder som det har varit värst säger mannen att hon har tagit upp till 150 Stillnocht/vecka plus 3 rör Citodon/dag. Mannen säger att han har försökt få henne att sluta missbruka tabletter men det har inte lyckats. Han är nu väldigt arg, besviken och frustrerad på situationen. Mannen säger att han är mest orolig för att kvinnan kör bil tablettpåverkad. Han är inte så orolig för hur mamma är med barnen. För sin egen del får han inte längre ut något positivt ur deras förhållande. Han bekräftar att han inte är snäll nu och förklarar att han känner sig helt slutkörd av hela situationen. Familjen har en mycket ansträngd ekonomi och mannen får jobba mycket extra i sin firma för att få ekonomin och bära. Kvinnan jobbar inte och har inte gjort det sedan drygt 20 år. Kvinnan är förtvivlad och beskriver att hon mår dåligt av hur hennes man dagligen kränker henne och hon upplever att deras förhållande är på bristningsgränsen. Något mannen instämmer i.

I förhandsbedömningen framkommer att kvinnan är hemma på dagarna och hon klarar då av att sköta en hel del runt barnen. Hon får upp dem på morgonen, kör dem till förskola och skola, kör och hämtar dem på eftermiddagen och gör mat. Det framkommer att kvinnan alltid är vänlig, snäll och kärleksfull mot barnen. Det bekräftar mannen. Enligt föräldrarna går det bra för barnen på förskola och skola. Det finns inga tidigare anmälningar från just förskola och skola.

I Samband med förhandsbedömningen slår mottagningssekreteraren i dataregistret och det visar sig då att 4 utredningar har gjorts tidigare: 2011, 2012, 2013 och 2014 där samma scenario föreligger (tablettmissbruk, oro runt omsorgen och för anknytningen mellan främst mor och barn samt konflikter mellan föräldrarna. Det framkommer då också att kvinnan under ett år har haft kontakt med beroendeenheten för kvinnor och att de beslutat att avsluta kontakten med kvinnan då hon inte fullföljt behandlingen och vid flera tillfällen brutit överenskommelser. Det framkommer också att familjen beviljats insatser vid två tillfällen under dessa år i form av familjebehandling och det har varit två ca 1,5 år långa kontakter. Dessa har inte resulterat i en varaktig förändring i familjen.

I förhandsbedömningen säger både mannen och kvinnan att de förstår att socialtjänsten måste inleda ny utredning och de är öppna för att samtala om ett stöd så det kan bli bättre i familjen.

När du läser denna fallbeskrivning om hur situationen beskrivs initialt kanske det väcker starka känslor hos dig. Du kanske börjar tänka in tolkningar om problemen i familjen och du kanske får tankar om vad dessa föräldrar borde göra/inte göra. Det är nu du ska försöka inta en neutral, professionell hållning till den information du nu har fått ta del av. Detta är ett exempel på *problembeskrivelser* om en familj och om föräldrar. Fundera över vilka frågor om dessa problem du kommer att behöva utforska. Fundera också över vilka *alternativa berättelser om familjen och föräldrarna* du kan utforska med frågor om styrkor, resurser,

undantag till problem mm. Alltså: låt dig nu inte ryckas med i ett problemgenomsyrat tänkande.....

Nu ska vi formulera utredningsfrågeställningar utifrån ovanstående idé att ha en eller flera frågor runt oro, problem och risk, en eller flera frågor runt styrkor, resurser och skydd samt en eller flera frågor runt förändringsmotivation.

Det som är uppenbart är att vi har ett tablettmissbruk som är bekräftat. Alltså kan en fråga vara hur detta påverkar barnens omsorg och anknytning till främst modern.

Vi har också fyra tidigare utredningar och två 1,5 år långa familjebehandlingsinsatser samt en ettårig kontakt med beroendeenheten för kvinnor som uppenbart inte har lett till en förbättring. Alltså kan vi ha en fråga om vad som har förhindrat en förändring under åren trots så mycket stöd och insatser.

Vi har också en konfliktfylld relation mellan föräldrarna där de säger att de bråkar dagligen och mannen har kränkt kvinnan och vid minst ett tillfälle varit fysiskt våldsam mot henne. Alltså har vi en fråga om hur dessa bråk och konflikter (och våld) har påverkat barnen.

Vi har också information om att kvinnan trots sitt missbruk tycks klara en hel del av de vardagliga sysslorna som handlar om barnens behov. Alltså har vi en fråga om i vilken utsträckning föräldrarna kan tillgodose barnens centrala behov trots de svårigheter som finns och om det är tillräckligt eller ej.

Slutligen har vi ett uttalande från föräldrarna i förhandsbedömningen om att de är beredda att tala om någon form av stöd för att förändra situationen. Detta kan generera en fråga om vilken förändring som behöver ske för att barnens centrala behov ska tillgodoses i framtiden.

Kan du stanna upp i fortsatt läsning här och ta fram papper och penna och skriva ner det du kan komma på borde bli utredningsfrågeställningar i ovanstående fallexempel?

Idé till utredningsfrågeställningar

Jag har formulerat mina idéer om utredningsfrågeställningar i det här ärendet här nedan. Detta är mitt förslag. I en arbetsgrupp kunde jag ha fått möjlighet att bolla mina tankar och det hade kunnat leda fram till att jag hade formulerat mig något annorlunda. Det finns alltså ingen mall för hur jag sedan exakt utformar mina utredningsfrågeställningar. Jag anser att det är en del av poängen med att formulera mig unikt och specifikt i varje enskilt ärende. Inte utifrån några generaliserade mallar eller kopieringar från andra utredningar. Vi måste tänka till och formulera mig utifrån varje enskild situation.

I relation till problemen

- 1) Har mammas tablettmissbruk påverkat barnens omvårdnad, trygghet och anknytning till mamma på ett negativt sätt och i så fall hur allvarligt?
- 2) Vad förklarar att mamma inte har kunnat komma till rätta med tablettmissbruket under dessa år och att situationen i familjen inte varaktigt förbättrats trots så omfattande stöd?
- 3) Hur konfliktfylld är relationen mellan föräldrarna och hur har barnen påverkats av den på ett negativt sätt?

I relation till styrkor

- 1) Kan föräldrarna, trots mammas tablettmissbruk och de konflikter de har, tillgodose barnens behov av omvårdnad och i så fall; är det tillräckligt bra?
- 2) Vad finns det för stödjande kontakter inom respektive utom familjen som kan utgöra ett skydd för barnen och ett stöd för föräldrarna?

I relation till förändringsbenägenhet och –motivation

- 1) Hur motiverad är mamma att komma tillrätta med sitt tablettmissbruk och vad är det som skulle kunna hjälpa henne att göra det till skillnad från tidigare i så fall?
- 2) Vilka är de viktigaste förändringarna föräldrarna kan göra för att minska konfliktnivån för att skapa en lugnare hemmiljö för barnen

Nu blir det i exemplet ovan sju frågeställningar. Det kanske är lite i mesta laget. Det kan bli svårt för föräldrarna att gå igenom dem med oss. Väljer jag att ändå ha dessa frågeställningar får jag tänka på hur jag presenterar dem så föräldrarna orkar lyssna.

Att starta upp utredningen

Min egen förberedelse

När jag ska starta upp en utredning sätter jag mig ner med anmälan, förhandsbedömningen, tidigare utredningar samt journalanteckningarna till utredningarna. Jag läser igenom allt och så tar jag fram ett A3 blad och börjar kortfattat och i punktform föra in det jag kan konstatera är beskrivningar av oro och problem, styrkor och ev skydd samt uttryck för mål.

Sedan sätter jag mig ner och funderar över vad som blir mina utredningsfrågeställningar och så skriver jag ner dem. Jag kan då behöva fila på dessa och det är välgörande att låta en natt passera för att dagen efter titta på mina formuleringar och ev revidera dem. Att låta kollegor och chef ge synpunkter kan också vara bra. I vissa fall kan det vara bra att lyfta nya ärenden i den interna kollegiala ärendehandlingen för att få hjälp att formulera utredningsfrågeställningarna.

Träffa familjen

Sedan kontaktar jag familjen och resonerar med dem om hur vi på bästa sätt kan få till vår första träff. Där brukar jag ge familjen så mycket valmöjlighet som är möjligt. T.ex i val av tid, plats och vem/vilka de önskar ska vara med utöver mig och min kollega. Ibland har jag ett önskemål om personer jag skulle vilja bjuda in till första mötet och då diskuterar jag det med familjen.

När jag sedan träffar familjen i det första mötet har jag lite av en ”standardrutin” som jag jobbar med. Först är jag mån om att ha ett par minuters socialt småprat. Det kan t.ex vara om hur det gick att hitta P-plats, om de har stressat för att hinna etc. Jag tackar dem för att de kom till mötet/lät oss komma hem till dem. Sedan brukar jag alltid ställa frågor om hur det känns att komma hit till oss/få hembesök av oss. Jag frågar efter värsta farhågor och bästa förhoppningar.

Därefter förklarar jag lite kortfattat att jag behöver prata med familjen utifrån den information som jag tagit emot. Där brukar jag ta fram mitt A3 blad och läsa upp den information jag har inledningsvis.

Där stannar jag och vi pratar en stund om deras uppfattning om den bild jag har beskrivit för dem.

Nästa steg är att jag går igenom de utredningsfrågeställningar jag har skrivit ner till mig själv med föräldrarna och vi pratar en stund om dem. Jag utforskar om de har förståelse för att jag har formulerat dem så som jag har gjort. Det kan här bli en ”förhandling” där jag antingen kan formulera om mig, eller stå på mig och motivera varför.

Nästa steg blir att förklara för dem hur jag vill jobba med dem. Jag brukar alltid säga något i stil med följande: *”När jag träffar familjer brukar jag alltid prata så här - och så pekar jag på mitt A3 blad - där vi behöver tala om vad det är som är en oro och vi behöver också prata*

om vad det är som fungerar bra i er familj. Om det är så att vi är överens om att det finns någon form av problem vill jag att vi ska tala om vad det är som behöver hända för att ni som familj ska kunna lösa problemen, vilka mål ni har och vad ni i så fall behöver ta som nästa steg för att nå målen. Längst till höger har vi en ruta som heter "framtida problem" och den syftar till att beskriva vad som kan hända i framtiden som inte vore bra, om det inte sker en förändring. Skalan jag har här är en hjälp för oss att göra olika bedömningar. Kan det vara okay för er att vi pratar på det här viset med varandra?"

Där brukar alla säga att det är okay.

Jag brukar också försöka "odla alliansen" genom att använda uttryck som t.ex "Jag är mån om att min utredning ska ge en rättvisande bild och jag vill att vi kan samarbeta på ett bra sätt. Mitt jobb går ut på att försäkra mig om att era barn inte far illa och gör de inte det är det bra. Om det skulle vara så att det är en del problem i er familj vill jag att ni ska veta att min uppgift är att i så fall försöka stötta er i en förändring - jag är absolut inte här för att göra livet svårare för er."

Första mötet är ett mycket viktigt möte. Vi brukade prata om *första mötets magi* i arbetsgruppen i Trollhättan. Jag gör allt jag kan för att få en bra start. Ödmjukhet, empati, ärlighet, tydlighet, vänlighet samt att bejaka och bekräfta svåra känslor inför mötet med socialtjänsten är viktigt.

Förbereda för barnens delaktighet

Nästa steg är att ta upp barnens delaktighet och det gör jag i princip alltid med att fråga föräldrarna "Tycker ni att det är en bra idé att vi vuxna lyssnar på hur era barn har upplevt hur det är?" De flesta svarar ja och då kan vi prata om hur vi ska delaktiggöra barnen, hur vi ska förklara för barnen vem jag är och varför jag behöver tala med familjemedlemmarna. Det händer också att föräldrar kan vara oroliga för vad barnen kommer att vara med om. Vi måste då lyssna in och resonera runt detta med vår målsättning att övertyga föräldrarna om det viktiga i att delaktiggöra barnen.

Ibland märker vi i samtal där barnen är med att föräldrarna har en agenda där de aktivt vill och har påverkat barnen. Vi behöver då vara extra uppmärksamma på det och styra upp samtalet. Hjälper inte det behöver vi lyfta vår oro för hur det blir för barnen när de blir utsatta för sådan påverkan. Vi kanske inte kan göra det direkt i pågående samtal, så om vi märker starka sådana "påverkanskrafter" kan man överväga att avrunda och avbryta samtalet med barnen och leda över samtalet på andra teman och sedan avsluta samtalet. Ett alternativ kan vara att man delar upp sig så kollegan tar med sig föräldrarna till ett annat rum och jag fortsätter prata med barnen. Så snart som möjligt bör vi sedan tala med föräldrarna om hur vi uppfattade det som hände i samtalet och om våra funderingar runt hur föräldrarna eventuellt har påverkat barnen och vad det är för avsikter föräldern haft med det. Jag ser detta som ett led i att hjälpa föräldrarna att ta ett gott barnperspektiv.

Om föräldrar vägrar ge samtycke till att vi träffar barnen har vi i lagstiftningen nu en möjlighet att, i vissa fall, tala med barnen utan vårdnadshavarnas medgivande. Det är en möjlighet som vi använder när vi har uttömt möjligheterna att få föräldrarnas samtycke och det är absolut nödvändigt att tala med barnen. En sådan process utsätter barnen för en påfrestning då en konsekvens för dem ofta blir att de får bära samtalet med oss som en hemlighet inför sina föräldrar och de kan oroas mycket för vad som kommer att hända efter vårt samtal.

I samband med familjevårdsärenden hamnar vi ofta i ett "vänteläge" på grund av att polisförhör ska göras och vi kan då inte prata aktivt med barnen om situationen i familjen. Vi kan dock träffa barnen och andra familjemedlemmar för att förklara processen vi alla

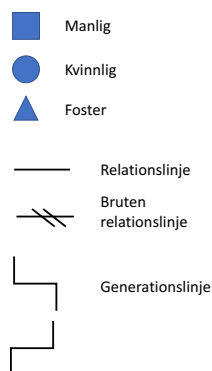
befinner oss i, etablera kontakt samt ge stöd i den ovisshet som vi är en del av att skapa för familjemedlemmar. I dessa lägen uppstår det ofta spänningar och det är angeläget att denna tid blir så kort som möjligt. Därför kan det vara bra att våra chefer etablerar ett bra samarbetsklimat med polismyndigheten där de blir införstådda med de problem långa polisutredningstider innebär för skyddsarbetet runt barnen.

Familjekartan - genogrammet

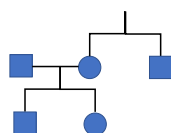
Nästa steg efter det är att jag vill göra en familjekarta med föräldrarna. Jag brukar göra det på mitt A3 blad, antingen på baksidan eller i utrymmet mellan styrke- och problemkolumnen.

Genogramsymbolerna

Det vanliga är att man anger manliga personer med kvadrater, kvinnliga med cirklar och foster med triangel. Linjerna är viktiga då de anger vilken relation man har till varandra. Rakt vågrät linje är *relationslinje* och med det menas att personer är i ett parförhållande. Den kan vara bruten och det markeras med två streck snett igenom relationslinjen. Det blir en *bruten relation*, dvs man har separerat från varandra. *Generationslinjer* går i lodrät riktning, dvs uppåt. Dels mellan föräldrar och barn och mellan föräldrar och barnens mor- och farföräldrar.

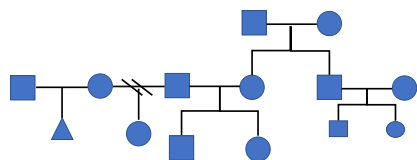
Ett exempel kan vara att jag utifrån familjebilden vet vilka barn som finns i familjen och föräldrarnas civilstånd. Kanske har jag också läst i förhandsbedömningsdokument eller i anmälan att en morbror har varit engagerad och delaktig. Jag kan då säga något i still med följande: *"Innan vi börjar prata mer om det vi behöver prata om skulle jag först gärna vilja att vi gjorde en familjekarta. Jag vet ju nästan ingenting om er och om vilka personer i ert nätverk som är viktiga för er och barnen. Det är ju ni, barnen och så har jag förstått att din bror - vänder mig mot kvinnan - har varit med på något hörn...."* och så ritar jag upp genogramsymbolerna för barnen, föräldrarna och morbrodern.

Därifrån får jag börja fråga om vilka fler som finns och jag färdigställer genogrammet/familjekartan. När den är klar börjar jag utforska relationerna till de personerna och jag söker efter både stödjande som problemskapande relationer. Därefter börjar jag utforska familjebakgrund genom att be föräldrarna beskriva sin bakgrund: hur de träffades,

var de bodde då, vad de har för utbildning, vad de jobbar med, flyttar som varit, vart de bodde när barnen föddes, hur deras liv var när barnen föddes, vilka personer som står närmast barnen, om alla är friska i familjen, hur barnens vardag i det stora hela är och jag kan fråga om deras ekonomi och boende. På så sätt får jag mycket information om triangelns bas. Jag får också en glimt av generella risk- och skyddsfaktorer.

När vi har gjort detta kan jag eventuellt se att det vore bra om någon person i familjekartan skulle vara bra att delaktiggöra i kommande samtal. Jag kan också få en bild av vilka/vilken person som skulle kunna vara en trygghetsperson för barnen i samtal om inte föräldrarna bör vara med.

Öva på att rita genogram/familjekartor. Det är ett mycket effektivt och bra sätt tidigt i utredningsprocessen, oftast i första samtalet, att dels få familjebakgrund och -historik tydliggjord samt vilka personer som kan bjudas in i samtal. Men det är lite tekniskt klurigt och man behöver öva så man är säker på metoden. Gör ditt eget genogram. Intervjua kollega och rita dennes genogram. Googla på genogram/familjekarta och läs på.

Mappningen med familjemedlemmarna

Väl komna så långt är det dags att börja kartläggningsarbetet. Man kan börja i problemkolumnen då det nästan bara förväntas att vi gör det. En naturlig start är att börja prata om det som har framkommit i den aktuella orosanmälan. Här tillämpar jag mappningsmetodiken så som vi har beskrivit det ovan. Jag jobbar med episodiska frågor, cirkulära frågor, reflexiva frågor, skalfrågor och jag växlar mellan kolumnerna i samtalet. Det faller sig naturligt att växla mellan kolumnerna. När vi har pratat en stund om problemen kan vi prata om vad t.ex föräldrarna har gjort i syfte att minska, bemästra och undanröja problemen. Vi kan också prata om när det fungerar som bäst i familjen och vad det bästa är som föräldrarna gör för sina barn. Vi kan utforska undantag. Jag kan ställa en skalfråga för att tillsammans bedöma ett tema och när jag utforskar skalfrågan kommer jag naturlig in på familjens styrkor, resurser och mål. Väl där är det nära att leda in samtalet på *"vad skulle vara ett första steg för er som skulle säga er att det börjar gå åt rätt håll?"*

Mellan utredningssamtalen

Efter varje samtal renskriver jag min mappning. Jag öppnar ett aktdokument i barnens akt och renskriver mappningen där. I journalanteckningarna skriver jag mer kortfattat; datum, vem jag träffat, syftet med samtalet och eventuellt om någon viktig överenskommelse träffats. I övrigt hänvisar jag till det aktdokument där jag skriver ner informationen jag får i mina utredningssamtal, utifrån mappningsmetoden.

När jag renskriver mappningen kan jag sortera informationen i respektive behovsområde som utredningen har som fokus. Under varje behovsområde lägger jag då in mappningens rubriker:

- Beskrivning av problem, och vem som har sagt vad

- Beskrivning av styrkor, och vem som har sagt vad
- Beskrivning av mål, och vem som har sagt vad
- beskrivning av nästa steg, och vem som har sagt vad
- beskrivning av framtida problem, och vem som har sagt vad
- skattningar, ev skalfrågor och var familjemedlemmar placerat sig samt kort beskrivning av innehållet av svaren på skalfrågans utforskande.

Syftet med att renskriva varje utredningssamtal är inte enbart att uppfylla dokumentationskraven. Det är också ett viktigt *strategiskt* syfte med det. När jag renskriver mina mappningsanteckningar ger jag mig själv ett reflektionsutrymme där jag ser vad i informationen som är konkret, tydlig och vad det är jag alltså redan har utforskat färdigt och tillräckligt. Jag kan då titta på mina utredningsfrågeställningar och se om jag med detta redan har svar på någon av mina utredningsfrågeställningar. Eventuellt kan jag då öppna beslutsunderlaget (utredningsdokumentet) och skriva in svaret på utredningsfrågeställningen.

Men jag ser också vad det är som jag har skrivit som är otydligt och inte tillräckligt konkret. Jag kan se om det är några teman eller frågor som uppenbarligen inte har utforskats. Jag kan se om de svar jag har fått skulle behöva följas upp med ytterligare frågor. Jag kan se vad det är jag behöver fråga mer om i de delar av utredningsfrågeställningarna som jag inte kan besvara.

Detta blir på så sätt en kontinuerlig utredningsplanering. De frågor som jag identifierar när jag renskriver mappningen och jobbar med mig själv på det här viset skriver jag ner inför nästa utredningssamtal. Jag kan skriva det på ett nytt mappningsunderlag som jag förbereder till nästa samtal.

Till alla ytterligare påföljande utredningssamtal

Till alla påföljande utredningssamtal tar jag med mig det tidigare mappningsunderlaget och det A3 mappningsunderlag som jag har skrivit in mina nya ”aktuella frågor”. Jag brukar också ha med mig ett par blanka A3 papper i varje samtal.

Efter varje samtal upprepar jag den här processen med att renskriva mappningen, värdera informationen jag har fått i varje samtal och förbereda mig inför nästa samtal.

När jag kan besvara alla utredningsfrågeställningar är kartläggningssdelen klar.

Reflektera tillbaks till familjen vad utredningen kommit fram till

När jag har kommit en bit in i kartläggningssarbetet, kanske när jag är ”halvvägs”, vilket är en ungefärlig tidsangivelse, kan jag sätta mig ner på mitt kontor, ta fram ett blankt A3 mappningsunderlag och skriva ner en sammanfattning av den information och den bild jag har fått så här långt och ta med till nästa möte med familjen. Jag kan ta med mig en kopia till alla familjemedlemmar av denna mappning. På detta vis arbetar jag väldigt transparent och delaktighetsstärkande i mitt utredningsarbete. Jag ger familjen en möjlighet att ge mig respons på den information och den bild jag delger dem. Det ger utrymme för reflektion och vi kan tillsammans diskutera var vi befinner oss i utredningsprocessen.

Dessa steg som jag beskriver här är i praktiken inte så tidskrävande som man kan få intryck av. Att renskriva en mappning tar kanske 10-15 minuter. Att göra en sammanfattande mappning kanske tar 15-20 minuter. Den tid jag tjänar in på att göra så här kan handla om timmar.

I det aktdokument där jag renskriver alla mappningssamtal skriver jag också in mina barnsamtal som jag har haft. Även de sammanställs utifrån mappningsrubrikerna.

Mappningsmetodiken är en process - inte en engångsföreteelse i utredning

När man arbetar med mappningsmetodiken ska man se det som en kontinuerlig process. Information växer fram från samtal till samtal och allas berättelser kommer fram. Man går från en första outvecklad mappning till en slutlig utvecklad mappning. Den utvecklade mappningen innehåller allt utredningen behöver, och jag kan svara på utredningsfrågeställningarna samt göra en analys och bedömning.

Alla familjemedlemmars uppfattningar har också dokumenterats tydligt i mappningen och när de läser den slutliga utredningstexten känner de igen sig helt och hållet, och de upplever inga överraskande beskrivningar som annars lätt skapar upprörda reaktioner.

Arbetar jag på det här viset går det också mindre tid åt att sammanställa utredningen i sin helhet.

8 Sammanställa utredningen samt analys och bedömning

I processen att skriva färdigt utredningen, brukar jag följa en viss rutin som hjälper mig att lyfta fram det centrala och mest väsentliga i den information jag har fått från samtalen med familjemedlemmar.

Familjemedlemmars och övrigas berättelse

- Jag öppnar det aktdokumentet där jag har all information från alla mappningssamtal och jag ska nu ta fram den viktigaste informationen från alla familjemedlemmar.
- Jag börjar med barnets uppfattning och skriver in en ny rubrik högst upp i aktdokumentet: *Barnets beskrivning*. Därefter går jag in i texten och väljer ut de viktigaste beskrivningarna barnet gett i samtalen under respektive rubrik i mappningen och markerar, kopierar och klistrar in under den nya rubriken jag skrivit in (*barnets beskrivning*). Jag hämtar alltså allt det viktigaste barnet beskrivit och som jag har skrivit in under utredningssamtalen i aktdokumentet.

Jag skriver in underrubriker i texten:

- barnets beskrivning av det som fungerar/styrkor
  - barnets beskrivning av problem/svårigheter och
  - barnets beskrivning av mål.
- Därefter tar jag vårdnadshavarna/föräldrarna på samma sätt, i tur och ordning: *moderns beskrivning* och för in allt av det viktigaste modern har talat om som handlar om problembeskrivningar, styrkor/resurser/skydd, mål och nästa steg. Därefter *faderns beskrivning*. (Eller omvänt, eller om det är samkönade föräldrar med deras namn i tur och ordning).
  - Därefter tar jag övriga involverade i utredningen och skriver in deras beskrivningar på samma sätt

När jag har redigerat aktdokumentet på detta vis, har jag lyft fram den viktigaste informationen som alla involverade i utredningen har gett mig under alla utredningssamtal och jag har all den informationen organiserat i aktdokumentet under de nya rubrikerna jag skrivit in, högst upp i aktdokumentet. Jag har nu allas *ordagrant egna berättelse*. Detta hämtar jag sedan in i utredningstexten genom att helt enkelt växla mellan aktdokumentet och beslutsunderlaget/utredningsdokumentet och markera, kopiera och klistra in texten där den här hemma.

Besvara utredningsfrågeställningarna

Jag börjar med att besvara utredningsfrågeställningarna som jag har formulerat enligt ovan beskriven idé:

1. Ett fokus på risk/problem och dess konsekvenser
2. Ett fokus på skydd/styrkor och vad det gjort för skillnad
3. Ett fokus på förändringsbehov och -förmåga/motivation och inställning till stöd

Jag börjar skriva så här under analys och bedömning:

Utredningens frågeställningar har varit:

1: Har..... (och här skriver jag in första utredningsfrågeställningen)

Svar: I utredningen har det framkommit att.....(och här svarar jag på frågeställningen)

2: (etc..... tills alla frågeställningarna är besvarade)

Beskriva framtida risk

Därefter går jag över till att beskriva det som är den egentliga riskbedömningen, dvs beskrivning av vad jag ser som framtida risk

Framtida risk:

Om det inte sker en förändring/den uppnådda förändringen inte upprätthålls är--- (eller, om det är mer relevant om en markant förändring inträffat under utredningstiden)--- socialtjänsten/handläggande socialsekreterare Tomas Embreus/jag (välj formulering) mest orolig för att:

1: Det kommer att uppstå nya situationer där.....och att barnen..... (och här skriver jag in det som är uppenbart kan bli framtida problem och vilka konsekvenser det kan få för barnen

2: Det är också en framtida risk att.... och att barnen....

Etc tills jag är klar med *Framtida Risk-analysen*

Beskriva de viktigaste målen för förändring, dvs barnets centrala behov

Därefter beskriver jag det som framkommit i utredningen blir de viktigaste förändringarna som behöver uppnås, och jag skriver detta med fördel som barnets centrala behov och vad förutsättningarna blir i termer av vad föräldrarna behöver göra/förändra och vilka arrangemang i familjen som kan krävas. Jag kan formulera mig så här i ett exempel rörande bristande grundläggande omsorg och mycket bråk och konflikter mellan föräldrarna.:

Det utredningen kommit fram till som visar på Lisas viktigaste behov är:

1: Lisa behöver få sina grundläggande behov av mat, sömn/vila, lek, känslomässig närhet, hygien och en regelbundenhet i vardagliga rutiner genom att föräldrarna kan lyssna in, förstå och bemöta Lisas uttryck för dessa behov på ett tillräckligt bra sätt och ge Lisa den tid och känslomässiga närhet hon behöver. En förutsättning för att Lisa ska kunna få detta är att Lisas mamma Eva är nykter och klar i huvudet när Lisa bor hos Eva.

2: Lisa behöver känna att hennes hem är en trygg och lugn plats där det inte förekommer några uppsplitande bråk mellan föräldrarna när Lisa är närvarande. En förutsättning för detta är att Lisas föräldrar förändrar sitt sätt att hantera sin irritation/ilska mot varandra.

Bedömning av förändringsbenägenhet och inställning till att få stöd

Som den sista delen i analys och bedömning beskriver jag förändringsbenägenhet/-motivation i familjesystemet och vårdnadshavarnas/föräldrarnas inställning till frågan om eventuellt stöd från socialtjänsten. Jag kan till exempel skriva så här:

I utredningen framkommer det att Lisas föräldrar förstår och anser att en förändring är nödvändig och de har uttryckt många idéer och tankar om hur de skulle kunna uppnå en förändring, t.ex genom att ta stöd från moster Anna och farmor Britta när det gäller den grundläggande omsorgen och de har tackat jag till att delta i familjecentralens föräldrautbildning runt anknytning, känslomässig närhet och grundläggande omsorg.

Lisas föräldrar anser också att det är viktigt att de hittar andra sätt att bemöta varandra på när de märker att de börjar bli irriterade och båda föräldrarna har tackat jag till att träffa familjebehandlare för att få stöd i detta.

Om det visar sig vara tvärtom, att föräldrarna inte alls anser att en förändring behöver ske och inte är intresserade av stöd från socialtjänsten så redovisar jag deras åsikter/ståndpunkt. I detta läge anser jag att det är lämpligt att jag tydliggör min bedömning baserad på framtida riskanalys och barnens behov och min slutsats att en förändring är önskvärd men då

föräldrarna inte samtycker så får utredningen avslutas utan insats. Är det ett LVU läge blir bedömningen följaktligen skarpare och bedömningen blir då att föreslå socialnämnden att ansöka om vård enl LVU.

Därefter skrivs beslutsformuleringarna in i beslutsunderlaget/utredningen baserat på analys och bedömning.

Att tänka på runt målformuleringar

Det är vanligt att socialsekreterare tänker att ett mål är att familjen ska ta emot ett stöd, en form av insats. Det är också vanligt att socialsekreterare tidigt i processen har tänkt ut en form av insats som man tror skulle kunna hjälpa familjen att lösa problemen som socialsekreteraren anser sig se. Att ta emot stöd är inte ett mål - det är ett medel. Att tidigt föreslå lösningar och insatser till familjer där vi inte har utforskat med dem deras egna tankar runt förändring är ett uttryck för *paternalism*^{xi} och är inte förenligt med ett systemiskt, lösningsfokuserat, samarbetsstyrt och trygghetsskapande arbetssätt.

Dessa två tendenser är problematiska. När vi tänker att en förändring runt ett barn ter sig nödvändigt behöver vi utforska med familjen hur de själva tänker förändra situationen. Vi behöver utforska om de överhuvudtaget ser ett förändringsbehov och om de gör det är det *strategiskt* och ur *barnskyddsperspektiv* viktigt att vi frågar dem HUR de tänker åstadkomma denna förändring. Att på ett tidigt skede lägga fram lösningsidéer, föreslå förändringar, erbjuda stöd etc, kan leda till att föräldrarna bara säger ja för att ge oss det de uppfattar att vi vill ha. Men det blir kontraproduktivt. Vi behöver ställa frågor och utforska hur de själva tänker att de ska åstadkomma en förändring - därefter kan vi utforska om de tror att de klarar det själva eller om de tror att det är bra för dem att få stöd i det förändringsarbetet.

En annan tendens är att vi formulerar mål för barnen utifrån ett generellt, övergripande önskemål för barn i allmänhet. T.ex att barnen ska må bra fysiskt och psykiskt och ha regelbundna och positiva fritidsaktiveter.

I Samarbete för Trygghet tänker vi att målen bör formuleras enligt följande:

- direkt kopplat till framtida problem/risk - dvs motsatsen till detta
- i relation till att socialtjänsten ska kunna avsluta kontakten med familjen - inte stora generella mål som gäller alla barn i samhället
- vara konkret, specifikt och vardagsnära formulerat
- vara förankrat i familjen och så långt det är möjligt formulerat, ägt och gillat av familjen

I högriskärenden är det ytterligare en dimension i målformuleringarna, då vi måste formulera mål som utgör ett slags *minikrav* på vad som behöver förändras för barnets framtida trygghet, och dessa mål är inte förhandlingsbara. De är ett *krav* på förändring för att vi ska kunna förhindra eller förkorta en placering.

Jag betraktar utredning och familjebehandling som två olika processer av socialt förändringsarbete. Utredning initierar och startar också förändringsprocesser. Men familjebehandling blir ett mer uttalat förändringsarbete där det i den processen inte ingår att göra en analys och bedömning baserat på utredningsfrågeställningar. Det är behandlingsmålet som blir föremål för analys och bedömning av familjebehandlingarna. Därför är det viktigt inför uppdragsprocessen att *utredningen tydligt beskriver förändringsmålet*.

I samtalen med barnet, föräldrar/vårdnadshavare och andra berörda blir beskrivningarna av önskad förändring och vad en förändring behöver uppnå (dvs förändringsmålen) i sig ofta förändringsutlösande. Det är inte ovanligt att jag i en utredning föreslår att föräldrar försöker

åstadkomma den förändring vi har talat om så vi kan utvärdera den tillsammans, t.ex vid nästa möte som då kan föreslås en månad senare.

Alltså - analysen och bedömningen i utredningen beskriver, utöver svaren på utredningsfrågeställningarna också framtida risk och trygghetsmålen. I samtal med familjen har utredaren också utforskat vilka idéer familjemedlemmar har om vad de ser som de viktigaste förändringarna de behöver åstadkomma i familjen, beträffande egna beteenden och runt rutiner, arrangemang och förhållanden i familjen.

Grad av förändringsbehov: önskemål eller krav

Det är viktigt att så snart som möjligt göra klart för mig själv om situationen för barnet i familjen utgör *önskemål eller krav på förändring*. *Krav på förändring* innebär att det är en så allvarlig situation att LVU kriterier är aktuella. Om det förändringsbehov som utredningens analys och bedömning beskriver inte kan uppnås i samarbete med föräldrar/vårdnadshavare föreslår jag en ansökan om LVU vård eller, om det är akut, föreslår ett omedelbart omhändertagande.

Är det inte så allvarligt som ovan beskrivet kan vi säga att vi eventuellt har *önskemål om förändring*. Skillnaden här är att vid *önskemål om förändring* är det föräldrar/vårdnadshavare som fullt ut bestämmer och avgör om de vill samarbeta med socialtjänsten eller inte och om de inte vill det finns det endast en väg – att avsluta utredningen utan insatser. Det är då viktigt att i utredningen tydligt redovisa min analys och bedömning (beskriva önskemål om förändring) så det är dokumenterat i det fall nya utredningar inleds. De socialsekreterarna kan då lyfta tidigare analys och bedömning i kommande utredningssamtal med föräldrar/vårdnadshavare.

10 Familjebehandling - fortsatt förändringsarbete

Uppdragsprocessen

En uppdragsprocess till familjebehandlingsarbete kan inledas när utredaren och familjen har ett gemensamt fokus runt målbeskrivningar och framtida risk samt vilka idéer familjen har om hur de kan nå målen, dvs vilka förändringar som behöver ske i familjen för att kunna nå målen överhuvudtaget. Dessutom behöver utredaren stämna av med familjen att de anser att det är en bra idé att de får ett stöd i det förändringsarbetet och att de accepterar ett fortsatt samarbete med och fortsatt involvering från socialtjänsten.

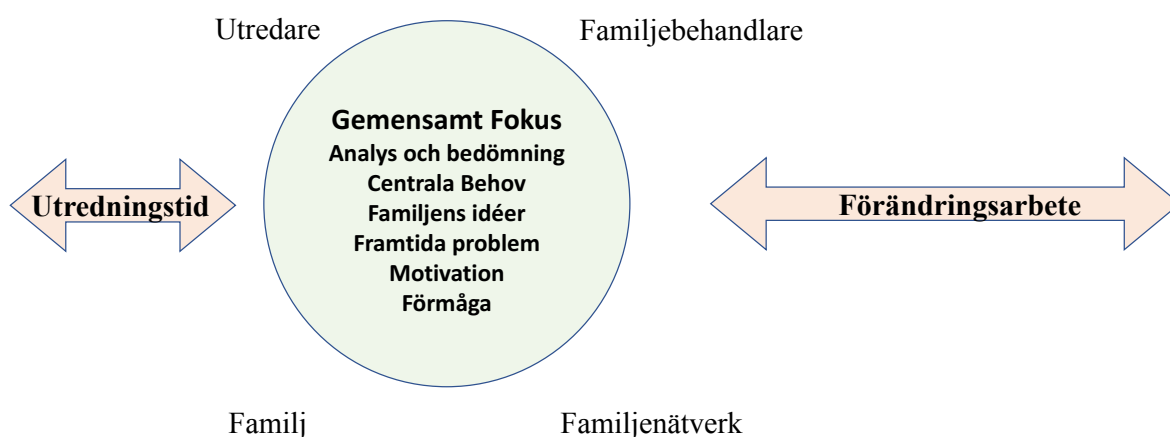
När det är gjort kan signal gå till familjebehandlingsgruppen att utredaren har ett ärende där familjen behöver skapa en förändring och att de är i behov av ett stöd.

Familjebehandlingsgruppen utser familjebehandlare och en tid för ett gemensamt uppstartsmöte/överlämningsmöte med familjen, utredarna och familjebehandlarna bokas in.

Steg 1 i en uppdragsprocess blir alltså uppstartsmöten/överlämningsmötet.

Detta möte föreslår jag leds av utredaren som inleder med att ge en kort bakgrundsbeskrivning om vad utredningen har kommit fram till med en sammanfattande mappning. Där framgår då historiken: styrkorna respektive problemen i familjen, vilka målen är, beskrivningar av vilka förändringar som behöver göras i familjen för att nå målen och en beskrivning av framtida oro om inget görs. Familjen och utredaren gör denna sammanfattande mappning tillsammans inför familjebehandlarna. Utredarna kan i denna redogörelse upprepade gånger vända sig till familjen för att få beskrivningen bekräftad och att det som sägs är korrekt. Syftet med detta är att säkra upp att vi har ett ”gemensamt projekt” med familjen runt mål och de förändringar som behöver ske för att nå målen.

Skapa ett gemensamt fokus

För att behandlingsinsatsen i SoL-ärenden ska ha förutsättningar att bli framgångsrika är det några faktorer som måste uppfyllas. Dessa är:

- familjen måste vara med på tåget genom att vara överens med utredarna om förändringsmålen och ha uttryckt en önskan att få stöd i detta

- målen ska vara formulerade enligt idéerna ovan, dvs i relation till framtida problemanalysen, vara specifika och konkreta, vara formulerade i relation till att socialtjänsten kan avsluta kontakten när de har uppfyllts

- familjebehandlarna, utredarna och familjen ska landa i ett *gemensamt fokus* där vi alla förstår, är överens och har en tydlig och gemensam bild av den förändring som ska uppnås.

Det är *i rummet som det verkliga uppdraget formuleras*. Vid det här mötet behöver därför utredarna tillsammans med föräldrarna sammanfatta för familjebehandlarna vad utredningen handlat om, vad analys och bedömning består av och vilken förändring utredarna och familjen är överens om behöver ske för barnens bästa.

Uppdragsformuleringen

Uppdragsformuleringen bör således vara formulerad i termer av den önskade *förändringen* och inte i termer av vad familjebehandlare ska göra, använda för metod, hur många gånger och när de ska träffa familjen, vem/vilka i familjen de ska arbeta med etc. Det ska lämnas till familjen och familjebehandlarna att komma fram till.

Exempel på en formulering av uppdrag som inte är helt bra:

Föräldrarna ska få hjälp med lösa sina konflikter och kommunicera med varandra på ett lugnare sätt genom att träffa familjebehandlarna tre gånger i veckan och prata om uppfostringsmetoder och gränssättning och hur de kan lösa detta utan konflikter.

Exempel på en bättre uppdragsformulering i samma ärende:

Föräldrarna behöver förändra sitt sätt att prata med varandra där de kan hantera sina olika synpunkter på uppfostran, gränssättning och andra viktiga frågor som rör barnen utan att det leder till svåra konflikter som gör att barnen mår dåligt.

Familjebehandlarna tar över överlämningsmötet

När utredarna har presenterat bakgrunden till utredningen, analysen och bedömningen och förändringsmålen och familjen har bekräftat att de "är med på tåget" kan familjebehandlarna börja lyssna in föräldrarna/familjemedlemmarna utifrån sina roller att gå in i ett stödjande förändringsarbete.

Det kan vara frågor runt motivation, farhågor, hur familjen önskar att stödet ska utformas för att ge bäst effekt, hur snart de bedömer att de första förändringarna kan börja märkas i familjen, vad de tror kan vara svårast för dem i ett förändringsarbete och hur familjemedlemmarna tänker runt eventuella idéer familjebehandlarna har om hur de tänker att de skulle kunna stödja familjen. Det kan vara i frågor som rör vissa former av strukturerade insatser som t.ex Marte Meo, Repulse, återfallsprevention, stödsamtal/mer terapeutiskt inriktade samtal. Eventuellt kan dessa frågor lyftas i ett nästkommande samtal med föräldrarna.

Utredarna kan med fördel markera övergången genom att i slutet av mötet lämna rummet, tacka föräldrarna, önska lycka till och låta familjebehandlarna och familjen sitta kvar själva och fortsätta mötet tills det avslutas.

Där är uppdragsprocessen klar och nu har familjen och familjebehandlarna bollen.

Tillämpningen av Samarbete för Trygghet i familjebehandlingsarbetet

Alla de delar som är beskrivna ovan om det systemiska och lösningsfokuserade förhållningssättet, samtalsmetodiken och mappningen är användbart i allt förändringsarbete.

Hur jobbar vi med mappning i familjebehandlingsarbetet?

Familjebehandlarna kan börja arbeta med mappningen i de första kontaktskapande samtalen och mötena för att på så sätt hålla ett fokus på målen, familjens idéer om hur de ska nå målen, de styrkor familjen beskriver som gör att de tror det är möjligt att lyckas, de svårigheter familjen kan beskriva som kan göra förändringsarbetet till en utmaning, hur nätverk kan involveras och med skalfrågor utforska vilja, förmåga och tilltro till förändring.

I dessa inledande möten kan också delmål utforskas som beskriver de första förändringarna som ska uppnås och en mer detaljerad plan för vad familjen behöver göra för att komma dit kan skapas. Idéer om eventuella strukturerade insatser från familjebehandlarna kan då diskuteras och eventuellt bestämmas. Tider för kontakter bestäms och vart man ska träffas, vilka som ska vara med när man träffas etc.

Mappning vid uppföljningssamtal

När familjebehandlingsarbetet kommer igång praktiskt och konkret är det en del sammanhang där det blir maplpacerat att mappa. T.ex när man har strukturerade aktiviteter tillsammans med familjen, genomför vissa behandlingsinsatser som MarteMeo, ABFT eller om man har olika former av djupare terapeutiska samtal.

I familjebehandlingsarbetet blir mappningsstrukturen lämplig när vi stannar upp och utvärderar hur arbetet har gått, t.ex var 3-4 v.

I dessa mappningssamtal är målen och nästa steg på förhand inskrivna. I styrkekolumnen kan alla framsteg beskrivas samt hur familjen har lyckats åstadkomma dem. I problemkolumnen kan alla svårigheter i att nå målen beskrivas samt de problem i familjen som familjebehandlarna konstaterat på vägen. I målkolumnen kan tillföras de delmål som familjebehandlarna och familjen är överens om att fokusera på den kommande perioden. I nästa-stegkolumnen kan skrivas ner de tankar och idéer familjen har om hur de ska uppnå delmålen.

Det som är kongruent med Samarbete för Trygghet i familjebehandlingsarbetet är att det utförs med ett tydligt målfokus och att det är feedbackstyrt. Jag tror på att utvärdera familjebehandlingsarbetet med täta intervall. I utvärderingssamtalen med familjen är det till stor hjälp att utgå från två skalfrågor:

1) Om 10 är att vi har nått målen och vi kan avsluta vårt arbete då problemen är lösta och 0 är då vi startade vårt samarbete - vart är vi nu?

2) Om 10 är att så som vi arbetar nu känns det helt rätt och vi är till hjälp och om vi bara fortsätter kommer vi att nå målen och 0 är att inget av det vi gör är till någon hjälp och det känns helt meningslöst för så här när vi aldrig målen - var är vi där?

Genom att noggrant utforska svaren på dessa två frågor och jobba igenom mappningsstrukturen med familjen blir utvärderingen stringent, tydlig och konkret.

Vid utebliven förändring eller om andra allvarliga problem uppstår

Om inte förändringsarbetet börjar ge konkreta positiva resultat eller om andra problem uppdrag kartläggs orsakerna till de uteblivna förändringarna och om det går att hitta lösningar jobbar man vidare. Kommer man inte framåt får man kalla till ett "krismöte" med utredaren/na, nätverk, familjen och se vad man kommer fram till.

Har andra allvarliga problem uppdragats kallas till ett möte med utredaren/na för att dessa nya svårigheter ska diskuteras i ett gemensamt möte där frågan blir: kan vi omformulera uppdraget och föräldrarna komma fram till nya idéer om vad som behöver bli annorlunda i familjen eller inte? Om inte måste vi bedöma om det är ett LVU läge där barnen kan behöva placeras eller ej. Om det inte är ett LVU läge måste vi fråga familjen om de är motiverade till

en förändring eller ej och problematisera det, om de visar sig inte vara motiverade, med att vi har en oro för barnens bästa, och se om den diskussionen kan leda till en omorientering av uppdraget eller ej. Om inte det lyckas kanske vi ska överväga att släppa familjen, avsluta uppdraget och önska dem lycka till och förmedla att deras barns framtida väl och ve ligger i föräldrarnas och nätverkets händer och om de inte vill ha mer kontakt så – avsluta.

Mappning för att säkerställa/konsolidera uppnådd förändring vid avslutning av insats

Det kan vara bra att göra en mappning där samtalets fokus är ”hur säkra uppnådd förändring” med familjen, där allt som talar för att uppnådd förändring består skrivs ner i styrkekolumnen, allt som vi kan tänka oss skulle kunna försvåra att uppnådd förändring bibehålls i problemkolumnen, de mål som vi menar att den uppnådda förändringen ska trygga i målkolumnen, hur familjemedlemmar kan hantera eventuella risker/hot mot den uppnådda förändringen (det som vi skrivit ner i problemkolumnen) och vad vi är oroliga över kan hända om den uppnådda förändringen förloras i framtida problemkolumnen. Skattningar/skalfrågor kan ställas runt tilltron och förmåga till att uppnådd förändring består samt hur säker uppnådd förändring är.

Mot bakgrund av det förhållningssätt som Samarbete för Trygghet står för är det viktigt att familjebehandlare och utredare arbetar med ett gemensamt fokus på den förändring som behöver uppnås för barnets bästa och att familjebehandlarna är noga med att hålla sig till uppdraget.

Samtidigt är det, som framgår ovan, viktigt att uppdraget är tydligt, konkret och realistiskt formulerat vilket ligger på utredningsgruppen att utveckla arbetsmetodiken runt själva uppdragsformuleringen enligt ovan.

11 Säkerhetsplanering i högriskärenden - LVU nära/klara ärenden

Med begreppet *säkerhetsplanering* syftar vi på en arbetsmetodik som framförallt är skapad för att användas i LVU nära/klara ärenden. Syftet med en säkerhetsplanering är att förhindra eller förkorta en placering av barn. Med en säkerhetsplaneringsprocess vill vi i ett allvarligt läge skapa skydd och trygghet för barnen/et OCH att de kan fortsätta växa upp i sin ursprungsfamilj. Det innebär alltså att vi vill ge familjen en *möjlighet* att samarbeta med socialtjänsten så att vi kan undvika att placera barnen/et eller att barnen/et kan flytta hem igen efter en kortare placering. Begreppet ”säkerhetsplanering” har varit föremål för mycket diskussion. Alternativa begrepp som har prövats är ”Trygghetsplanering” samt ”Skyddsplanering”. Även att använda båda varianterna för att skilja på hur vi arbetar i en planering vid SoL läge (trygghetsplanering) respektive vid en planering i LVU läge (skyddsplanering). Jag tycker att Säkerhetsplanering är ett begrepp som fungerar i båda fallen och det blir lättare att ha ett begrepp.

Detta är ett arbete som ofta utförs i en situation där det är mycket starka känslor inblandade, såväl bland familjemedlemmar, familjenätverk och bland professionella. Det är ett svårt, krävande och samtidigt mycket viktigt och angeläget arbete.

Säkerhetsplanering som förhållningssätt och metodik enligt nedan, hjälper oss att hantera denna komplexitet. Vi vill genom en säkerhetsplanering ge familjen en *möjlighet att förbli familj* utan att *riskera barnets trygghet*. De flesta barn och föräldrar vill kunna fortsätta leva tillsammans, även om det har varit stora problem i familjen. Som ni kommer att läsa nedan är det första vi behöver göra att analysera och bedöma huruvida det överhuvudtaget är möjligt att gå in i det engagemang och arbete som en säkerhetsplanering innebär. I vissa fall kommer vi att konstatera att det inte är möjligt och barnen behöver bli placerade för lång tid, kanske till de blir vuxna och klarar av att ta hand om sig själva. I andra fall finns det en sådan möjlighet.

Mot bakgrund av de starka krafter som påverkar oss i dessa ärenden är det på plats att fundera och reflektera över hur *objektiva, sakliga och neutrala* vi klarar av att förhålla oss i den processen. Äventyraren (som jag väljer att kalla honom) Ola Skinnarmo uttryckte en sådan hållning i en mening som jag såg i samband med en utbildning jag höll i, där han samtidigt skulle komma och hålla ett föredrag. På affischen som påannonserade hans föredrag var det en bild på honom där han vandrade mot nordpolen på skidor. Texten på bilden var:

- *Om du begränsar det du tror är möjligt begränsar du det som är möjligt.*

När jag läste det tänkte jag ”*exakt – så är det i socialt arbete många gånger och inte minst i frågan om vi kan erbjuda familjer Säkerhetsplanering som en möjlighet att förhindra eller förkorta en placering.*”

Bakgrund - Resolutions Approach

En grupp systemiska familjeterapeuter, Susie Essex, John Gumbleton, Colin Luger och Margaret Hiles, från Bristol, England, började i mitten av 80-talet att arbeta med socialtjänstens familjer. Det började med att de blev konsulterade i ärenden där det hade förekommit allvarliga sexuella och fysiska övergrepp där socialtjänsten upplevde att man hade kört fast bland annat för att föräldrar och nätverk förnekade starkt ansvar.

Under många års arbete växte så småningom en metodik fram som de valde att kalla för *The Resolutions Approach*^{xii}. De beskriver sin metod som en hybridmodell baserad på ett systemiskt förhållningssätt och lösningsfokuserad metodik. Deras idéer har inspirerat mig starkt och metodiken för säkerhetsplanering bygger helt på deras idéer. Andrew Turnell träffade några av dem i samband med en internationell konferens och initierade en kontakt

med Susie Essex som utvecklades till att hon blev hans mentor och handledare för utvecklingen av Signs-of-Safety. Säkerhetsplanering som det beskrivs i samband med Signs-of-Safety kommer alltså helt och hållet från denna grupp familjeterapeuter. Sonja Parker i Västra Australien, har i sin konsultverksamhet också bidragit starkt till detta arbetssätt (<http://www.partneringforsafety.com/>)

Vad är en säkerhetsplan?

En säkerhetsplan kan beskrivas som ”detaljerade beskrivningar av de förändringar som krävs i familjens vardag för att skapa barnens framtida trygghet”

Den ska vara skapad och ägd av familjen – coachad, uppföljd och stöttad av socialtjänsten.

Det betyder att vi behöver vara aktivt involverade i att skapa säkerhetsplaneringen, där vi gör tydligt om det finns ”icke förhandlingsbara krav på förändring” för familjen, men där vi samtidigt är mycket uppmärksamma på att inte föreslå lösningar, förändringar och åtgärder till familjen. Om vi gör det tar vi bort ett viktigt moment - att vi får höra att föräldrar och nätverkspersoner själva kan tänka ut och beskriva de förändringar som behövs för att trygga barnen. Kan de inte beskriva detta så är ju frågan; hur kan de genomföra en förändring i handling som de inte kan beskriva i ord? Och om vi då ger dem våra förslag så är risken att de bara säger ”ja, vad bra” och så har vi i praktiken bra ökat osäkerheten och vi har en illusion om att vi är överens med familjen om förändringar som mer sannolikt inte kommer att förverkligas, för familjen *äger inte* formuleringen av förändring.

Följden blir att vi ökar spänningarna mellan oss professionella och familjen då vi blir frustrerade över den uteblivna förändringen och lägger det på familjen som en brist. Problemet är snarare att vi inte har hårbärgerat impulsen att ge familjen råd och istället utmana föräldrarna med att formulera vad förändringen måste bestå av.

I det vi kallar ”högriskärenden”, dvs LVU-nära/klara ärenden är det allra först av högsta betydelse att vi gör en akut bedömning av hur allvarlig situationen är för barnen. Om den är så allvarlig att barnen inte kan vara kvar i familjen under den tid det tar att skapa en säkerhetsplan (från 2-8 veckor) måste vi agera direkt och göra kortsiktiga arrangemang som tryggar barnen. Det kan vara placering i jourfamiljehem, på utredningsinstitution, placering i nätverket eller att någon av föräldrarna flyttar ut en tid. Det kan se olika ut hur vi skapar en akut, kortsiktig trygghet för barnen, men det är givetvis prioritet ett i dessa ärenden.

Detta arbetssätt ställer höga krav på alla involverade, såväl familjemedlemmar som professionella.

Samarbetet mellan utredare och familjebehandlare i säkerhetsplaneringsarbetet

Jag menar att säkerhetsplanering är ett *familjebehandlingsarbete med tydliga myndighetsinslag*. Det finns ofta en drivkraft inom vår organisation att tydliggöra skillnaden mellan *familjebehandling* och *utredning* där skiljelinjen ofta uttrycks i begreppet *myndighet*. Här blir det mer tydligt att vi ska *tydliggöra likheterna* mellan familjebehandling och utredning. Vi måste jobba som ett team med familjen där vi bemöter familjen med samma stringens och tydlighet där vi har olika roller i detta arbete. Olika roller, men: samma mål, samma förhållningssätt, samma budskap och samma ansvar.

Jag menar att alla som är anställda inom socialtjänsten har ett *myndighetsansvar* men att rollfördelningen och arbetsfördelningen mellan utredare och familjebehandlare innebär att vi intar olika positioner som vi kan utnyttja både terapeutiskt och pedagogiskt. Jag som utredare tar ansvar för att tydliggöra ramarna och familjebehandlarna tar ansvar för att stödja och leda familjen i förändringsprocessen som säkerhetsplaneringen innebär.

Men familjebehandlarna är i detta arbetssätt också mycket noga med att också stå för målet och syftet med säkerhetsplaneringen, och direkt föra dialog med familjemedlemmar om de inte går framåt i linje med säkerhetsplaneringens mål och syfte. Det kan inte passas över till ”utredaren”. Om säkerhetsplaneringsprocessen inte bär framåt och den behöver avbrytas eller pausas är det ett gemensamt beslut mellan utredare och familjebehandlare.

Säkerhetsplanering handlar i det här fallet om familjer där problematiken ligger på LVU-kriterienivå. Därför kan de som arbetar med familjen inte ha samma förhållningssätt som vi har i så kallade ”låg riskärenden”, dvs i ärenden där familjen själv kan avgöra om de vill låta oss från socialtjänsten stödja dem i ett förändringsarbete och där vi inte med tvångslagstiftning kan göra något åt deras eventuella beslut att inte vilja samarbeta med oss.

Säkerhetsplanering ska också ses som ett bistånd där familjebehandlare är starkt involverade. Engagemangsfasen, planeringsfasen och genomförandefasen har tydliga terapeutiska och behandlande inslag och därför är det alltså viktigt att både utredare och familjebehandlare samarbetar som ett team i en sådan process.

Alltså och återigen: I högriskärenden måste alla som är involverade i att arbeta med att skapa en säkerhetsplan tillsammans med familjen förstå att myndighetsansvar handlar om att ta ansvar för processen, för barnet och för att åstadkomma en förändring. Det går inte att säga att ”jag har inget myndighetsansvar” i detta arbete. Alla som är anställda i socialtjänsten har ett myndighetsansvar här. Sen kan vi ha olika roller och vara bra på olika saker och fördela arbetsuppgifter mellan varandra utifrån roll, kompetens, erfarenhet och för att skapa tydlighet inför familjen. Det kan också vara terapeutiskt verksamt att utredare tar på sig en roll att vara sammanhangsmarkerande runt vad som är krav och inte förhandlingsbara mål som måste uppnås och att familjebehandlaren kan gå in med familjen och inta en stödjande position.

När det gäller att utveckla arbetet med säkerhetsplaner i organisationen har jag kommit till en slutsats att vi har tre olika varianter av hur vi organiserar detta arbete.

Vi kan se det som att våra familjebehandlare tar in denna metodiken i sitt arbetssätt och att de erbjuder utredningsgruppen att utföra hela säkerhetsplaneringsprocessen med familjen. Familjebehandlarna som i detta fall ska göra jobbet kan då ses som ”internkonsulter” som gör jobbet med familjen på uppdrag av utredningsgruppen och sedan också följer upp säkerhetsplanen med familjen. De rapporterar då av hur arbetet går till utredningsgruppen. Flyter processen på enligt förväntningarna är allt bra och arbetet kan fortskrida. Om det däremot uppstår sådana allvarliga svårigheter att säkerhetsplaneringen inte kan fullföljas avbryts arbetet och utredningsgruppen får ta över och besluta om eventuella andra åtgärder från socialtjänstens sida.

Det andra sättet att organisera det här arbetet är att man bildar ett tillfälligt team av utredarna och familjebehandlarna som samarbetar mycket nära genom hela säkerhetsplaneringsprocessen och där man tar vara på de olika rollerna man har och den positiva terapeutiska effekten det kan ha att tydliggöra myndighetsrollen respektive behandlar/stödjarrollen. Det kan då vara så att man delar upp vissa av de arbetsmoment som ingår i en säkerhetsplan. Utredaren har då en självklar roll att stå för analys och bedömning och beslut. Familjebehandlarna kan t.ex leda de möten man behöver ha med familj och nätverk. De kan också göra ord&bildförklaringen med föräldrarna. Detta sätt att organisera det innebär alltså att utredare och familjebehandlare ibland har gemensamma möten med familjen och ibland delar upp arbetet.

Den tredje modellen är att göra en mindre förändring i organisationen där man skapar en liten grupp som man kan kalla ”säkerhetsplaneringsteamet” där man t.ex har två eller tre utredare och två eller tre familjebehandlare med en metodhandledare/1:e socialsekreterare som får i

uppdrag att enbart jobba med säkerhetsplaner. En modell är då att varje team av en utredare och en familjebehandlare ska arbeta med högst fem familjer åt gången. Detta team gör då alla delar i processen tillsammans och jobbar tillsammans i alla möten med familjen. Denna modell är vad jag personligen skulle önska att kommuner väljer att satsa på. Det är inspirerat från utvecklingen i Köpenhamn, där man i alla stadsdelar skapade ett så kallat säkerhetsplaneringsteam.

Fyra steg på väg mot en färdig familje-säkerhetsplan

Man kan beskriva fyra olika faser som vi behöver ta oss igenom där vi gradvis kommer närmare den färdiga utskrivna familjesäkerhetsplanen. Nedanstående beskrivning får ses som en ytterst kortfattad och sammanfattande beskrivning av metodiken. Att utveckla detta arbetssätt är en resa som vi bör göra över tid och i direkt arbete med olika ärenden där vi utvecklar vår kompetens i detta – tillsammans, ärende för ärende och över tid.

1) Finns det överhuvudtaget förutsättningar för en säkerhetsplaneringsprocess?

Det första steget är att utforska om vi har förutsättningar för att gå in i en säkerhetsplaneringsprocess. De frågor som vi behöver säkerställa ett positivt svar på är bl.a följande:

- Finns en tillräcklig grundläggande föräldraförmåga att bygga på och uttrycker barnet en önskan/vilja att bo med sina föräldrar (om barnet kan formulera sig i detta)?
- Förstår och accepterar föräldrarna den oro samt det förändringsbehov som vi har formulerat, som utgör grund för säkerhetsplaneringen?
- Är föräldrar och nätverk införstådda med kravet på insyn och öppenhet och accepterar de att vi kommer att involvera och delaktiggöra ett nätverk i säkerhetsplaneringsprocessen och därmed också ge oss sekretessbefrielse med det som alla behöver veta för att förstå vad säkerhetsplaneringen går ut på?
- Förstår föräldrarna att de måste visa oss, konkret i handling, att en förändring sker och uttrycker de en vilja att jobba hårt för att göra det?
- Är de beredda att låta barnen vara delaktiga i hela processen?

Metod

Vi gör en mappning där vi analyserar den bild vi har av situationen nu, i relation till frågan; *”Kan vi se att det finns förutsättningar för att göra en säkerhetsplanering tillsammans med familjen där den kan bli framgångsrik?”*

Vi analyserar då de tecken som talar för att vi skulle kunna göra en framgångsrik säkerhetsplanering och skriver ner det i *styrkekolumnen*. Det kan vara t.ex att vi klart kan konstatera att båda föräldrarna, eller en av dem, har en tillräcklig föräldraförmåga i termer av ”vet vad barn behöver och kan tillgodose barnens grundläggande behov om de aktuella problemen löses”, föräldrar är i tillräcklig grad positivt inställda till ett samarbete, de har uttryckt en vilja till förändring, de har uttryckt förståelse för den oro som vi och andra har, de har visat förståelse för att barnen på olika sätt har farit illa, det finns några nätverkspersoner involverade mm.

Vi analyserar det som gör oss bekymrade beträffande förutsättningarna och skriver ner det i problemkolumnen. Det kan t.ex vara att vi är tveksamma till bådads, eller en av föräldrarnas grundläggande föräldraförmåga, deras vilja till att samarbeta med oss, nätverkets agerande som vi uppfattar som ensidigt vuxenperspektiv och inte kan ta ett barnperspektiv, att föräldrarna inte uttrycker någon förståelse för aktuell oro eller visa tecken på att förstå barnens upplevelser, att de tidigare har varit aktuella i barnskyddssammanhang och tackat ja till flera insatser men sedan avbrutit dessa utan att en förändring inträtt mm.

Med skalfrågan kan vi tydliggöra för oss själva och familjen hur vi ställer oss till frågan: ”Om 10 är att vi uppfattar att alla förutsättningar är på plats så det bara är att köra igång och 0 är att vi uppfattar att föräldrar o nätverk inte är med på tåget överhuvudtaget och det blir omöjligt att köra igång - var är vi på den skalan?”

Vi kan då ge familjen komplimanger för allt vi ser som tecken på att det finns förutsättningar och vi kan förklarar för familjen vilka aspekter/faktorer vi ser som gör oss tveksamma. För de olika aspekterna/faktorerna som oroar oss, funderar vi så ut viktiga frågor som vi tar med till familjen och som vi då utforskar för att se om vi kan komma runt/förbi/över dessa tveksamheter, så att vi kan gå vidare i en säkerhetsplaneringsprocess. Vi ska tänka att i alla lägen försöka skapa möjligheter till en säkerhetsplaneringsprocess och först när vi har uttömt dessa möjligheter så tar vi beslutet att inte gå vidare med en säkerhetsplanering utan istället gå för att placera barnen mer långsiktigt.

I målkolumnen formulerar vi vad det är vi skulle behöva se, höra och förstå för att vi ska se att kraven på ”förutsättningarna” är uppfyllda (komma till 10 på skalan) i relation till de tveksamheter vi uppfattat. Det kan t.ex vara att ”Vi behöver se föräldrarna uttrycker en förståelse för att barnen har gett uttryck för att det är något som inte är okay och att föräldrarna visar en vilja att lyssna på barnen och göra förändringar så barnen känner sig mer trygga”, ”Vi behöver ett klart besked från familjen att de accepterar den insyn, uppföljning och kontroll som vi kräver under en period av upp till 1,5 år framöver”, ”Vi behöver kunna involvera det nätverk som vi uppfattar kan bli ett stöd och en trygghetsfaktor för barnen över tid, även om föräldrarna tycker att det är jobbigt”.

Under *nästa-stegrubriken* i mappningsunderlaget kan vi så beskriva vilka personer vi skulle behöva träffa och vilka möten vi behöver ha mm.

Under *framtida problemrubriken* kan vi förklara vad det är för problem vi ser kan uppstå om vi bara kör igång en process utan att först ha rätt ut de frågetecken vi har.

Styrkor	Problem	
Vad talar för en SP-process?	Vad talar emot en SP-process?	
<p>Aktuella frågor</p> <p>Frågor till familjen som om vi får ”bra svar” gör att vi kan inleda en SP-process</p> <p>10 = är det bara är att ”tuta och köra” - 0 = helt otänkbart</p> <p style="text-align: center;">←-----→</p>		
Mål (centrala behov) Vad vi skulle vilja höra, se och konstatera från föräldrar o nätverk som skulle få oss att se positivt på förutsättningarna	Nästa steg Vilka kontakter och möten vi behöver ta/hålla närmaste tiden och vilka som behöver vara med då	Framtida problem Vad vi kan förutsäga för problematiska situationer vi kan hamna i om vi kör igång en SP process

2) Engagemangsfasen

Här gör vi tydligt och förankrar det gemensamma fokus som består av tydligt och konkret formulerad ”Framtida Risk” samt ”Trygghetsmålen för barnen”.

Vi bjuder in det nätverk som vi har identifierat, såväl privat som professionellt.

Vi har haft viktiga samtal med barnen där deras bild och röst har stärkts och förmedlats till föräldrar och nätverk - direkt och indirekt

Föräldrarna gör en ord & bildförklaring (se nedan) till barnen som läses upp för barnen och nätverket vid ett nätverksmöte

Metod

Ett av de viktigaste momenten i *engagemangsfasen* är att vi skapar ett gemensamt fokus med familjen, nätverket och andra professionella. De viktigaste delarna i detta är att vi har en gemensam utgångspunkt i det vi ser som potentiella *framtida problem* om det inte sker en förändring och barnets *centrala behov/trygghetsmål*. Vi har alltså en rad möten där vi skapar ett gemensamt fokus och ett gemensamt projekt med familjen. Mappingsstrukturen hjälper oss i dessa möten och samtal.

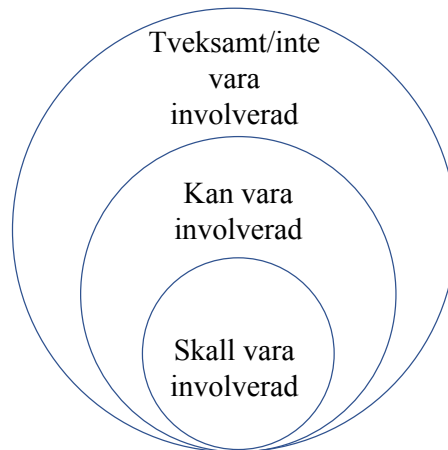
Jag har tidigare beskrivit hur vi kan arbeta för att formulera *framtida problem* och vi behöver koppla beskrivningen av *barnets centrala behov/trygghetsmålen* till formuleringen av *framtida problem* så det hänger ihop logiskt. Det blir som myntets två sidor.

Det vi behöver sätta igång med när framtida problem och trygghetsmålen är formulerade, är att börja inventera nätverket runt barnen och familjen som vi kan involvera och delaktiggöra i säkerhetsplaneringen. En idé som Susie Essex utvecklat och Sonja Parker i Australien vidareutvecklade blev det Sonja kallar för ”The Circles of Safety and Support”. Det kan beskrivas som en variant av nätverksskartan.

Idén med den här varianten av nätverksskarta är att identifiera de personer i nätverket som vi absolut måste ha med i säkerhetsplaneringsprocessen och som vi från socialtjänsten uppfattar som stödjande och skyddande personer. Vi har också en nivå i nätverkscirklarna där vi kan placera de personer som vi inte känner oss säkra på, utan tvärtom, de personer som vi uppfattar är opålitliga och problemskapande. Däremellan har vi ett fält där vi kan placera de personer som vi tror *kanske* kan vara stödjande.

När vi arbetar med dessa *säkerhetscirklar* kan vi göra två versioner - en för familjen och en för socialtjänsten. Det ger oss en möjlighet att diskutera eventuella skillnader i hur vi uppfattar olika personer. Vi kan också göra en variant för barnen där deras uppfattning kan tydliggöras om vilka personer de ser som stödjande respektive problemskapande. På så sätt får vi, som i alla situationer där det uppstår *skillnader*, en grund för utforskande av dessa skillnader. En strävan från oss är att se hur många personer vi kan få in i den innersta cirkeln.

Kartlägga nätverket

3) Planeringsfasen:

Här skapar vi den slutgiltiga säkerhetsplanen med föräldrar, nätverk och barn i en process där vi talar om

- hur vi kan se tecken på att en positiv förändring sker
- i vilka situationer det är störst risk för att problem uppstår
- vad det är som triggat igång dessa problemsituationer
- och vad det är då som föräldrar och nätverk kan göra för att stoppa problencykeln
- vilket stöd familjen behöver från oss professionella för att klara detta
- hur säkerhetsplanen ska följas upp
- vad vi gör om det trots allt uppstår problem

Metod

Vi samlar barnen, föräldrarna och det viktigaste nätverket och har förberett oss genom att ställa i ordning rummet. Vi har blädderblock, whiteboardtavla, flera block med post-it lappar och färgpennor och vi har skrivit ut kopior på framtida risk och trygghetsmålsformuleringarna. Vi har avsatt minst 3 timmar för detta arbete.

Se nedanstående förslag till genomförandemetod som exempel. Var fri att experimentera och göra det du själv tänker är bra. Detta jag beskriver har jag själv tillämpat och jag tycker det är en bra struktur för att få en bra process. Det funkar.

Vi gör en sammanhangsmarkering om att vi idag ska skriva färdigt *familjens säkerhetsplan*. Vi fångar upp eventuella frågor, tveksamheter/farhågor och reder ut dessa. Vi säkerställer att alla är med på tåget: *är vi överens om vad vi ska göra idag? Bra: repetera för mig - vad ska vi göra idag? Varför ska vi göra detta? Är vi överens om att det viktigaste i detta arbete vi gör idag är inte vad vi från "soc" kommer på utan det är vad ni i familjen kommer på?*

När vi har ett accept från familjen går vi vidare i processen och ett sätt att arbeta på är följande:

Steg 1:

Vi sätter upp ett blädderblock en bit till vänster på en av väggarna där vi förberett dem genom att skriva ner framtida risk.

En bit till höger på väggen sätter vi upp ett blädderblock där vi har skrivit i trygghetsmålen.

Mitt emellan dessa sätter vi ett tomt blädderblock.

Första uppgiften till familj och nätverk blir att sätta sig och fundera på vilka de viktigaste konkreta förändringarna - nästa steg - som krävs för att nå trygghetsmålen och förhindra framtida risk. Vi ber alla i familjen ta varsin bunt med post-it lappar och skriva ner vad de tänker måste förändras i familjen för att nå målen. Vi instruerar dem att tänka fritt och som en brainstorming men ändå försöka skriva väldigt konkreta och personliga idéer - ”vad konkret skulle mamma/pappa/andra behöva ändra på för att nå målen?” - och skriv ner de idéer och tankar du får på post-it lapparna. En idé/tanke för varje post-it lapp. Sätt dem sedan på det tomma blädderblocket mellan de två andra.

När det är gjort, efter ca 10- 15 minuter läser vi upp och diskuterar/reflekterar över det som har kommit upp. Denna övning blir en bra uppvärmning och vi går vidare till nästa steg.

Steg 2

Vi förklarar att vi nu ska försöka beskriva hur vi alla skulle märka att det börjar gå åt rätt håll i familjen? Hur skulle vi märka en positiv förändring? Hur skulle vi se det på barnen, på föräldrarna, i hemmet? Hur skulle vi höra det på familjemedlemmar? Vad skulle familjemedlemmarna känna för känslor då? Hur skulle de prata med varandra då? Etc etc.

Alla svar skrivs ner på ett blädderblock som sparas och sätts upp på ledig väggyta.

Därefter reflekterar vi över detta. Sen går vi vidare till nästa steg.

Steg 3

Vi förklarar för familjen att vi nu ska försöka identifiera i vilka situationer det är störst risk att framtida problem uppstår och vad det är vi är oroliga för kan hända då som blir problem.

Vi listar olika situationer och de problembeteenden som kan utlösas i dessa olika risksituationer. Vi behöver coacha genom att fråga om olika scenarios, fråga ”vad mer” etc.

Alla beskrivningar skrivs ner på blädderblock som punkt 1, punkt 2, etc tills det inte kommer några fler beskrivningar.

Nästa del är den viktigaste delen i det här arbetet och handlar om att gå tillbaka till varje punkt och stanna upp med frågan;

Så om ni hamnar i den här situationen och det skulle kunna utveckla sig till det allvarliga problemet....(exempel).... vad skulle du/ni behöva göra då för att stoppa händelseutvecklingen? Vad skulle ni kunna ha för ”regler” i den situationen som hjälpte er att stoppa problemutvecklingen?

Krävs det några förändringar i era vardagliga rutiner?

Krävs det några arrangemang där ni i nätverket blir delaktiga?

Vad gör vi om det ändå, trots allt, skulle gå ett steg för långt i problemutvecklingen? Vem gör vad då? Vem ser till barnen? Var ska barnen vara/ta vägen?

Här är det viktigt att vi ger mycket stöd till familjen och att vi coachar dem bra. Vi går igenom punkt för punkt från beskrivningen innan om de risksituationer vi kunde identifiera i momentet innan. Informationen vi får här ska vi sedan renskriva till *familjens säkerhetsplan*.

Renskriva familjens säkerhetsplan

När vi är klara med alla punkter och familjemedlemmarna har beskrivit hur de skulle kunna förändra sitt beteende, hur de skulle kunna agera istället, vilka arrangemang i vardagen som skulle behöva ändras och vilka nätverkspersoner som kan hjälpa till med vad så ska vi renskriva detta.

Vi kan då ta ett A3 papper och börja renskriva det vi jobbat fram. Vi börjar överst med att skriva en rubrik:

Detta är (barnens namn) säkerhetsplan så att de ska känna sig trygga och utvecklas väl/må bra.

De viktigaste målen för att barnen är: (och här skriver vi in trygghetsmålen)

Om det inträffar en situation då.....(och här beskriver vi punkt 1 av de identifierade risksituationerna) ...så är den viktigaste regeln att:

- mamma.....pappa.....nätverket.....(beskrivning av vad mamma, pappa respektive nätverket då ska göra för att stoppa problemutvecklingen.)

- etc

- etc

Om det inte hjälper ska....(beskrivning av det som kan kallas Plan-B)

Om det inträffar en situation då.....(etc, så fortsätter vi med de punkter vi har bestämt ska ingå i säkerhetsplanen)

Etc....

Den här säkerhetsplanen är gjord av.....(alla som har varit med)....datum:

Underskrifter: (här skriver alla under)

När vi har kommit hit är säkerhetsplanen version 1 färdig. Säkerhetsplanen kopieras upp till alla som vi är överens om ska ha den inblicken. Det är förstås alla i familjen, de i familjens privata nätverk som är delaktiga och vi professionella. Det kan också vara personal på barnens skola, förskola, BUP m.fl som vi är överens om ska ha en kopia.

Ett ”Kom ihåg” här, är att en säkerhetsplan inte är ”huggen i sten” - det är en process som behöver utvärderas, revideras och eventuellt skrivas om.

4) Genomförandefasen

Så fort säkerhetsplanen är skriven handlar resten av arbetet om att stödja familjen, följa upp säkerhetsplanen och revidera den om det behövs. Vi gör det genom att alla involverade regelbundet träffas för att följa upp hur arbetet med att skapa framtida trygghet för barnen går framåt.

Ytterligare delar i säkerhetsplaneringen

I en säkerhetsplan behövs också fler delar än de förändringarna som föräldrar gör. I The Resolutions Approach talar man om:

- trygghetspersoner för barnen

- trygghetsföremål för barnen

- olika former av familjebehandlingsstöd, terapi, föräldrautbildning, anknytningsstödjande terapi, terapeutiska samtal för att bättre hantera olika former av personliga problem, stöd för att hantera egna impulser till att använda våld, rutiner för att hantera medicinering om det tidigare har förekommit missbruk av dessa, drog- och alkoholtester för att säkerställa nykterhet/drogfrihet och barnen kan behöva olika former av behandlingsinsatser, traumabehandling, deltagande i gruppsamtal för barn mm.

I nätverket kan vi be att någon ska vara ett särskilt stöd för barnet. Den personen tar då på sig en stödjande roll för barnet genom att t.ex vara med barnet på möten, förbereda barnet inför möten och hjälpa barnet förstå det som hänt på mötet efter mötet och har en egen kontakt med barnet för att följa upp säkerhetsplanen med barnet

Trygghetsföremål är till för att ge barnet en möjlighet att icke-verbalt signalera till utsedda personer om det är något som hänt/händer i familjen som oroar barnet. Det kan vara en leksak, gosedjur, sten eller pinne som barnet alltid har i skolan, i väskan eller stående hemma i sitt rum på en given plats. Om det är något som oroar barnet kan barnet visa t.ex mentorn, förskolläraren eller sin trygghetsperson i nätverk sitt trygghetsföremål. Det är då en överenskommen ”kod” eller ”signal” att ”ni behöver prata med mig för det är något som oroar mig”. Därefter kan den person som ser trygghetsföremålet kontakta någon i familjen eller oss professionella för att påkalla uppmärksamhet.

Olika former av stöd eller arrangemang, som beskrivits ovan, krävs också ofta och kompletterar säkerhetsplanen.

Säkerhetsplanen är det direkta och konkreta skyddet i termer av en beskrivning av förändringar i familjen. Hur familjen klarar av att skapa detta skydd kräver ofta att de ges omfattande stöd, familjebehandling, terapi och barnen kan också behöva detta.

Diskussion om säkerhetsplanering

I Köpenhamn har man erfarenhet av att arbeta med säkerhetsplaneringar i särskilda ”säkerhetsplaneringsgrupper” och en utvärdering av detta har påvisat positiva resultat i upp till 60% av deltagande familjer^{xiii}. I diskussionen som följde av detta resultat var man också självkritiska. Man uppmärksammade två viktiga brister trots de goda resultaten. Nätverket gavs ett stort ansvar för barnens trygghet men de fick inte det stöd de efterfrågade. Nätverkspersoner efterfrågade handledning och ibland någon form av ekonomisk ersättning. Det andra man uppmärksammade var att man hade fokus på ”yttre skydd”, dvs att t.ex våldet upphörde, att föräldrar blev drogfria, att hemmiljön och vardagsrutiner för grundläggande omsorg blev bättre men man uppmärksammade inte i tillräcklig grad huruvida anknytning och känslomässig närhet/tillgänglighet hos föräldrar.

Jag anser att det finns en stark praktikbaserad evidens och en väl genomförd utvärdering från Köpenhamn (se ovan) som visar att om vi utvecklar detta arbetssätt att göra säkerhetsplaner så noggrant och med den stringens som den här metodiken förespråkar så kan vi förhindra eller förkorta placeringstider av barn i stor grad. Men det är ett krävande arbete som också tar tid. Det är också viktigt att det interna samarbetsklimatet mellan utredare, familjebehandlare och familjehems- och barnsekreterare löper smidigt och positivt.

Slutligen - ett viktigt kom-ihåg

Det som beskrivits ovan är ”modellen” och idéerna och ramverket i ett tänk om hur vi kan arbeta med familjer. Hur det blir i praktiken beror på så väldigt många olika faktorer och vårt arbete är så komplext - eller rättare sagt - livet är så komplext, att modeller sällan går att applicera fullt ut.

Det jag vill säga med dessa rader är att du ska försöka ta till dig och ”lära dig modellen” men inse att när vi arbetar i vår komplexa socialarbetarverklighet så blir det sällan helt efter modellen. Vi får helt enkelt göra så gott vi kan, men det är viktigt att ha en vision om vad det är vi vill åstadkomma. Därför modeller.....

12 Ord & Bildförklaring för barnen

Ord & bildförklaring är en metod som utvecklades av de engelska familjebehandlarna Susie Essex, John Gumbleton och Colin Luger och det var två syften de ville uppnå med denna metod:

1) barn får ofta inte en förklaring om vad som hänt dem och deras familjer som följd av att socialtjänsten varit involverad. De vet ofta inte varför de är placerade, varför pappa inte bor hemma längre, varför jag inte får träffa pappa oftare än 2 timmar en gång i månaden och att den där tanten alltid är med, varför det kommer hem så många människor till oss och varför mamma och pappa alltid är så stressade innan de kommer.....

2) vi behöver tidigt få föräldrarna att börja ta ansvar för den situation som familjen befinner sig i genom att föräldrarna med egna ord beskriver vad det är som har hänt i familjen och att de förklarar detta för barnen på ett sätt som blir begripligt och trovärdigt för barnen. Samtidigt som barnen får denna förklaring ska det involverade nätverket också vara med och därmed förklarar föräldrarna för alla involverade. Med ord&bildförklaringen bekräftar också föräldrarna barnens erfarenheter och upplevelser samt lyfter av barnen eventuella skuld känslor.

En ord & bildförklaring är ett stort steg i en säkerhetsplaneringsprocess och den är ofta utmanande för föräldrarna att göra. Det är därför inte möjligt att göra den om vi inte har lyckats engagera föräldrarna i ett samarbete runt målet att skapa framtida förändringar för att tillgodose/trygga barnens behov av trygghet, välbefinnande och utveckling.

Vi gör därför ord & bildförklaring som en övergång mellan engagemangsfasen och planeringsfasen. Den *kröner* engagemangsfasen kan man säga.

Så här kan man göra:

Steg 1 - introducera metoden och varför

Förklara för föräldrarna att vi vill att barnen ska få en förklaring om vad som har hänt i deras familj på ett sätt som hjälper dem känslomässigt att hantera det som sker och som har skett. Vi vill att de viktigaste personerna i deras liv ska ge dem denna förklaring. Det är viktigt för barnen att den här förklaringen kommer från hjärtat från dessa personer och att den är sann, ärlig och trovärdig på ett sätt och med ord som blir bra för barnen.

Vi kan använda formuleringar som;

"Det är helande för dina/era barn att få en begriplig, trovärdig förklaring och att de får det av just er".

"Forskning om hur barn förstår det som sker när det varit allvarliga problem och socialtjänsten varit inne i familjen och det skett förändringar för barnen visar att om de inte får en begriplig och trovärdig förklaring är många gånger deras fantasier om vad det är som har hänt värre än verkligheten - och det skadar barnen"

Vi förklarar också att det här är ett viktigt steg för oss i vårt samarbete med föräldrarna att vi ser att föräldrarna tar detta steg och ger barnen en förklaring vilket också visar på god föräldraförmåga. Vi vill att föräldrar tar ansvar för situationen därför att föräldrarna också är ansvariga för att förändra situationen genom att visa god föräldraförmåga.

Steg 2 - förklara tillvägagångssättet

Vi går därefter över till att förklara hur vi vill att den här ord & bildförklaringen ska göras.

Här kan vi också visa föräldrarna något exempel på en avidentifierad ord & bildförklaring som andra föräldrar har gjort.

Vi förklarar tillvägagångssättet så här:

- vi ska använda ca 4-6 blad för ord & bildförklaringen
- det första temat vi ska ha med handlar om att ge barnen en positiv beskrivning av en period i familjens liv när det var bra och ni mådde bra i familjen
- det andra temat vi ska ha med handlar om vad det var som började bli problem, vad som har hänt som följd av problemen och hur det påverkade barnen. Här ska ni både förklara för barnen och bekräfta deras upplevelse.
- det tredje temat vi ska ha med ska förklara vilka andra personer runt barnen som är oroliga (inklusive er själva kanske) och vad alla är oroliga för. Det ger barnen en känsla av att vara sedda och att familjen inte är ensamma i det svåra.
- det fjärde temat vi ska ha med handlar om de viktigaste målen vi tillsammans har för att det ska bli bra för barnen. Här förklarar ni vad vi vuxna ser som det viktigaste barnen behöver för att de ska få det bra framöver.
- det femte temat som vi ska ha med är en positiv avslutning där ni säger något om vad ni är glada över i att vi gör det här arbetet tillsammans för era barn.

Alltså:

4-6 blad

1:a temat - en positiv inledning från familjens historik

2:a temat - beskrivning av de problem som har inträffat och vad det fått för följder

3:e temat - beskrivning av vilka andra som är oroade och vad de är oroade över

4:e temat - de viktigaste målen föräldrarna har för sina barns bästa

5:e temat - en positiv avslutning om vad föräldrarna är glada för i att vi gör detta arbete

Visa exempel

Det kan vara en bra idé att visa föräldrarna avidentifierade exempel på ord & bildförklaring som andra har gjort, men det är inte nödvändigt.

Hitta orden och texten

När vi börjar jobbet med att göra ord & bildförklaringen kan det bli på många olika sätt. En del föräldrar fattar galoppen direkt och kör hela processen med egna ord och de ritat bilderna och allting sker i en följd. I andra fall kan det vara så att vi sitter med papper på borden och börjar tala och föräldrarna och vi skriver ner det vi kommer fram till och sedan kan föräldrarna *renskriv* hela förklaringen. Sedan ritas bilderna. Eller bilderna kan göras direkt av föräldrarna i samband med att de skriver/renskriver förklaringen.

Steg 3 - Coacha och stötta processen

1:a temat: Vi coachar genom att t.ex ställa frågor om vad föräldrarna tror att barnen kan minnas för positiva episoder i familjens historia, eller vad föräldrarna tänker på är något gott de skulle vilja berätta för barnen om familjens historia.

2:a temat: här coachar vi genom att t.ex fråga dem om hur de skulle kunna förklara när problemen började, vad det var som startade det hela, vad som sedan hände som kan förklara så barnen förstår helheten. Vi kan fråga vad de tror att barnen har upplevt som varit svårast för barnen som föräldrarna kan bekräfta för barnen att de som föräldrar har förstått. Vi kan be föräldrarna fundera över vad barnen kanske har för missuppfattningar eller har fått för förklaringar som inte är överensstämmande med "sanningen" eller verkligheten. Det kan föräldrarna då rätta till genom att ge barnen den "korrekta" förklaringen.

Här är det förmodligen som svårast för föräldrarna och vi behöver därför vara extra stödjande och ge dem komplimanger samtidigt som vi också *utmanar* dem att gå in i det svåra och

faktiskt förklara för barnen. Vi får ta ansvar för att hålla ett öga på att förklaringarna ska vara ärliga, sanna och trovärdiga för barnen med ord som blir vägda så det blir på rätt nivå för barnen.

Det viktiga är att förklaringen ger barnen en förståelse utan att den skrämmer barnen eller ger barnen mer problem.

3:e temat: här skriver och ritar vi in de personer som är involverade i processen och föräldrarna skriver ner det vi alla är oroliga över kan hända i framtiden om det inte sker en förändring

4:e temat: här formulerar föräldrarna de viktigaste målen för barnens bästa. Vi coachar gärna genom att be föräldrarna fundera över vad de tror att barnen skulle behöva allra mest för att känna att problemen i familjen är lösta och att de ska må bra, känna sig trygga och kunna utvecklas normalt framöver.

5:e temat: här ber vi föräldrarna fundera över vad de är mest glada över, tacksamma över när det gäller vårt samarbete och att de som föräldrar har möjlighet att göra något bra för barnen nu.

Att rita bilder

En del föräldrar har inga problem med att rita och andra kommer att säga att de absolut inte kan rita. Jag har vid några tillfällen tagit på mig att rita bilderna men i efterhand har jag känt att det inte är bra. Jag tänker att vi verkligen ska insistera på att föräldrarna ska skriva texten för hand och själva rita bilderna. Ambitionen och målsättningen bör vara att ord & bildförklaring är från föräldrarna till barnen utan att vi har varit med och gjort något (utöver att coach och stötta). Allt ska vara föräldrarnas ord & bildförklaring till sina barn. Det viktiga är inte att det ser snyggt ut. Det viktiga är att det blir föräldrarnas förklaring i ord & bild till barnen.

Sprida ord & bildförklaringen i nätverket

När ord och bildförklaringen är gjord har vi ett original. Vi går till kontorsvaruhuset och köper så kallade *offertmappar* som vi använder för att stoppa in ord & bildförklaringen i. Vi kopierar upp så många exemplar av ord & bildförklaringen som det finns familjemedlemmar och nätverkspersoner som ska ha en kopia.

Uppläsning och fördelning

När vi ska läsa upp ord & bildförklaringen för barnen har vi ett möte där barnen, föräldrarna, det viktigaste privata nätverket och det viktigaste professionella nätverket är närvarande. Föräldrarna läser upp för barnet det som står i ord & bildförklaringen i ett lugnt tempo. Vi stannar upp och försäkrar oss om att barnen förstår. De kan få kommentera, lägga till och/eller fråga om det är något de vill göra. När föräldrarna har läst upp ord & bildförklaringen har vi en lugn stund där vi låter berättelsen sjunka in, vi kan bekräfta för barnen att det är bra att föräldrarna har gjort detta och så avslutar vi mötet med att alla som är med i mötet får varsin kopia av ord & bildförklaringen.

Exempel på ord- och bildförklaring

Det är en mor som skriver sina ord till sin 13-åriga son som inte vill bo hos sin mamma längre, på grund av att hennes alkoholvanor har blivit problematiska. I min utredning med familjen påbörjar jag också en process då pojken uttalar att han önskar kunna bo hos mamma igen, men att hon måste sluta dricka då. Utredningen går positivt framåt och under processen börjar mamma samarbeta med beroendeenheten för kvinnor, hon och hennes sambo tar kontakt med familjerådgivningen och pojken och mamma börjar träffas, först korta stunder.

Utredningen avslutas utan insats och pojken och föräldrarna kan fortsätta ta ansvar för fortsatt förändringsarbete själva.

Försättsbladet

Detta är en ord & bildförklaring till

Pojke B

från mamma fredagen den 21/8-15

En positiv inledning

Jag älskar Pojke B och min
önskan är att DU ska känna DIG
Ålskad & trygg.

Om problemen och vad som har hänt på grund av problemen

När mamma haft ängest så
 har mamma druckit för mycket, vilket
 jag förstår har gjort dig orolig och rädd
 Du har fått hjälp mamma i säng.

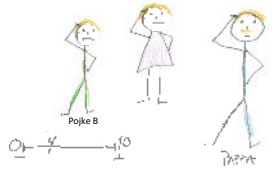
Jag har gjort en felaktlig polisanmälan
 på grund av att mamma mätte
 döllet och jag hade druckit alkohol.
 Jag tog tillbaka min anmälan dagen efter,
 var inte hemma vid denna händelse.

Mamma och har
 kråkat när du varit
 med och jag hade druckit
 alkohol och vet att du
 inte vill att det inte
 ska vara alkohol alls.

Vilka är oroliga och vad är de oroliga över

Förstår att DU är orolig och att
 DIN tillit har skadats.
 Förstår att även Pappa o Storasyster
 är oroliga att DU inte har det
 bra när du är hemma hos Oss.

Förändringen
 är redan
 påbörjad hemma
 hos mamma?

Förstår att även socialtjänsten är
 orolig över situationen.

Mammas mål för barnets bästa

Skapa en härlig & trygg
miljö för

Pojke B

Ingen alkohol när

Pojke B

är hemma

Inga bråk mellan
mig och

Mamma vill bygga upp
din tillit till mamma
igen.

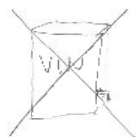

Det mamma är glad över nu

Mamma och bråk har
inte längre Vi har rätt
ut våra problem

Ingen alkohol när Du är
hemma hos Oss.

Bra att Du fått prata
om det du tyckt varit
jobbigt och gjort dig
rolig.

Diskussion om ord & bildförklaring med tonåringar

Ord&bildförklaring som metod har skapats för att hjälpa de yngre barnen att förstå det som sker och har skett i deras liv, som en följd av att socialtjänsten varit involverade i deras liv, baserat på problemen i familjen.

Frågor dyker ofta upp i utbildningar om hur man kan arbeta med ord&bild med tonåringar. Personligen har jag ingen egen erfarenhet av detta, men jag har idéer om hur man kan göra det.

En idé är att förändra lite på upplägget och att göra seriestrippar där tonåringen får hjälp att med ord&bild sammanfatta vad det är som har skett i hans/hennes liv. Det blir då snarare så att man gör en livslinje i ord&bildform.

En annan idé är att man sätter sig tillsammans med tonåringen och hans föräldrar och att de tillsammans gör en ord&bild i form av en seriestrippberättelse.

Det är bara brist på fantasi som begränsar vad vi kan göra!

---

13 Intern kollegial handledning

Handledning handlar om att kunna lyfta och få stöd, hjälp och nya infallsvinklar i de sammanhang vi hamnar i, i vårt arbete. Det kan vara att få hjälp med en konkret ärendefråga för att hitta en strategi om hur jag ska fortsätta arbetet i familjen eller att få hjälp med att hantera känslomässiga reaktioner och relationella processer som jag kan uppleva och/eller hamna i.

Jag har en idé om fyra teman som jag menar att handledning alltid bör kunna tillgodose – ibland åtskilda och ibland integrerade. Dessa fyra teman är

-
- Processer
  - Ärendestrategi
  - Metodfrågor
  - Energi
-

Med *Processer* avser jag alla de olika känslomässiga reaktioner jag och/eller familjemedlemmar upplever och ger uttryck för i kontakten. Det kan också vara relationella processer inom arbetsgruppen och/eller mellan kollegor. Handledningen syftar till att tydliggöra processerna, deras drivkraft och vad som kan behöva göras för att minimera negativa konsekvenser av dessa processer.

Med *Ärendestrategi* avser jag frågor som rör hur jag arbetar med en familj där handledningen syftar till att hjälpa mig att komma fram till idéer – en strategi – om hur jag kan fortsätta arbetet med en familj.

Med *Metodfrågor* avser jag frågor om hur jag tillämpar en metod och utvecklar mitt hantverk utifrån en specifik metod. Det kan vara t.ex att implementera hela det koncept som Samarbeta för Trygghet handlar om, där mycket av metodik utgörs av lösningsfokuserad och systemisk tillämpning.

Med *Energi* avser jag att handledningstillfället ska ge energi och kraft att jobba vidare med mitt uppdrag/med familjen. Det är en viktig strävan för mig att handledning ger energi och kraft eller åtminstone en avlastning i svåra lägen där jag känner en grad av lättnad.

Vi har extern handledning där vi skapar ett forum tillsammans med den externa handledaren som då tar ansvaret för struktur, form och innehåll baserat på handledarens idéer om handledning. Denna externa handledning behöver kompletteras med vår *interna kollegiala handledning*.

Utifrån ett syfte att utveckla förhållningssätt och metoder fyller den interna kollegiala handledningstiden en viktig funktion. Den blir en del av en systemisk och lösningsfokuserad kulturförändring i ett implementeringsarbete.

Det som dessvärre ofta präglar den interna kollegiala ärendehandledningen är en rad ogynnsamma fenomen:

- vi tenderar till att bli väldigt verbalt aktiva där vi ställer en rad kontrollfrågor, ger lösningsförslag, kommenterar och påstår saker och tycker och har åsikter om det som handledningen handlar om.
- tempot kan bli uppskruvad med mycket ordande på kort tid. Alla pratar aktivt och på impuls, utan direkt styrning i rummet.
- den som får intern kollegial ärendehandledning kan ofta känna sig pressad och ”ställd till svars” istället för att känna ett lugn, att få tid att reflektera och få hjälp med det man behöver hjälp med.

Jag har en önskan att vi ska försöka se handledningen som ett forum för den kulturförändring som Samarbete för Trygghetskonceptet kan beskrivas som, med hela paketet av förhållningssätt, värdegrund, arbetsmetodik och hantverk. Då blir handledningen ett viktigt forum för implementering och ett kontinuerligt, ständigt pågående utveckling av metod, hantverk och förhållningssätt.

Mahatma Gandhi lär visst ha sagt att *Vi måste bli den förändring vi vill se!* Jag tolkar det som att om vi har en vision av ett socialt arbete med klienter så bör vi ha samma förhållningssätt internt i organisationen i förhållande till varandra. Ska vi utveckla ett systemiskt, lösningsfokuserat arbetssätt med klienter ska vi också ha det i förhållande till varandra. Det innebär då att vi behöver fundera över hur vi talar med varandra när vi talar om våra ärenden och vårt arbete. De ogynsamma tendenserna jag beskrev ovan, som många känner igen sig väldigt mycket i, behöver vi därför minimera. Det menar jag att vi gör om vi skapar en handledningskultur för den interna kollegiala handledningen som bygger mer på systemiska och lösningsfokuserade principer.

För att göra detta föreslås här ett förhållningssätt och en rutin som skapar en mer systemisk och lösningsfokuserad handledning där den utforskande positionen samt de reflekterande processerna får mer utrymme.

Steg 1 i en sådan intern kollegial ärendehandlingsstruktur är att gruppen med sin arbetsledning talar igenom den förändring i personligt förhållningssätt i rummet som det här innebär och att alla gör en tydlig överenskommelse om att framledes hjälpa varandra att upprätthålla dess form, struktur och innehåll.

Steg 2 är att sätta upp följande ”regler” i den interna ärendehandlingen:

- det är inte okay att ställa ”kontrollfrågor” till kollegan, t.ex ”har du tagit reda på.....?”, ”har du gjort.....?” etc.
- det är inte okay att ge kollegan råd och lösningsidéer i pågående handledningsprocess
- det är inte okay att avbryta den/de som har utsetts till processledare med egna frågor för att stilla min nyfikenhet

Det som däremot är okay och som ingår i den interna ärendehandlingsstrukturen är att:

- aktivt lyssna på den process som processledarna och den handledde är inne i och skriva ner egna frågor och reflektioner som väcks som är relevanta utifrån den handleddes

Steg 3 är att införa följande struktur och rutin

- handledningsrummet möbleras gärna med enbart stolar i halvcirkel
- vi använder en whiteboardtavla och ett blädderblocksställ
- de ärenden som önskas lyftas i den interna kollegiala ärendehandlingen bestäms några dagar i förväg gemensamt i gruppen

Vid handledningstillfället:

- den/de som ska vara processledare, dvs stå för att intervjua den handledde utifrån bl.a mappnings-samtalsmetodikens utses
- de som ska vara processledarens/nas stödperson/er utses
- övriga är reflekterande team som ev kan ges olika reflektionsfokus, t.ex några kan ges i uppdrag att fokusera mer på vårdnadshavarnas position, barnets position eller de professionellas position. Eller några kan fokusera på styrkor och resurser och några på mål.

Handledningsrutinen

Moment 1

Processledarna ritar snabbt upp ett genogram så vi vet vilka personer det är den handledde har i ärendet och som är relevanta att lyfta in i genogrammet just nu.

Moment 2

Den handledde ger en kortfattad bakgrundsinformation på max 5 min i det som är relevant för gruppen att känna till för att kunna följa handledningsprocessen. Syfte: komma bort från långa ej nödvändiga beskrivningar av familjen, situationen mm.

Moment 3

Den handledde talar om vad han/hon önskar hjälp med i den interna kollegiala handledningen, dvs formulerar sin handledningsfrågeställning

Moment 4

Processledaren/rna intervjuar den handledde med handledningsfrågeställningen i fokus och använder då mappnings-samtalsmetodikens för att utforska *styrkor, svårigheter och mål* och på så sätt lyfta fram den handleddes kunskap i relationen till sin handledningsfrågeställning. Detta moment kan få ta 10-15 minuter och i vissa fall max upp till 30 min i ett mycket omfattande handledningsläge.

Under tiden sitter reflekterande teamet tysta och avbryter inte utan lyssnar aktivt, skriver ner sina frågor och reflektioner som de tror kan hjälpa kollegan utifrån sin handledningsfrågeställning. Fokus är här alltså på att *hjälpa den handledde kollegan och inte att få svar på sin egen nyfikenhet om familjens situation.*

Moment 5

Den handledde flyttar lite åt sidan och lutar sig tillbaka. Processledaren/rna och det reflekterande teamet talar med varandra. Alla frågor som det reflekterande teamet har formulerat läses upp och skrivs ner på ett blädderblock. Därefter talar det reflekterande teamet och processledaren/rna med varandra där det reflekterande teamet **och** processledaren/rna ges möjlighet att reflektera om den processintervju som gruppen lyssnat till. Ingen vänder sig i det här läget till den handledde som bara sitter och lyssnar i detta moment.

Moment 6

Den handledde ges möjlighet att reflektera över det som kom fram från det reflekterande teamets samtal med processledaren/rna. Frågan till den handledde här är i princip: ”vad var det du hörde från gruppen som var till hjälp för dig?”

Moment 7

Handledningsprocessen avslutas med att den handledde själv får formulera vad han/hon har kommit fram till som svar på sin egen handledningsfrågeställning.

Moment 8

Nu fokuseras på kompetenser och komplimanger: den handledde får berätta om vad han/hon är mest nöjd med i arbetet med familjen så här långt och gruppen ger den handledde komplimanger på vad de uppfattar som den handleddes styrkor, skicklighet, färdigheter mm.

Moment 9

En avslutande grupprefleksionsrunda görs där frågan är; ”vad har varit ett lärande för oss alla i denna handledningssession?”

Där avslutas den aktuella handledningssessionen.

---

14 Implementering

Med ”implementering” avses alla de olika procedurer som krävs för att införa nya metoder i en organisation som leder till att de metoderna sedan används så som avsetts och att det blir en bestående förändring över tid.

En implementering av metod är ett långsiktigt engagemang. Man talar om att det tar upp till 3 år för personalen att få själva arbetssättet och metodiken att sätta sig. Totalt räknar man med att en implementering kan ta 5-7 år innan metoden är en integrerad del av organisationen där den är en ordinarie, vardaglig självklarhet som överlever personalomsättning och chefsbyten.

Under åren som jag har jobbat med att utbilda socialarbetare runt om i landet har jag konstaterat att detta är svårt. Att åstadkomma en viss grad av förändring, i en del av organisationen, under en kortare period är inte så svårt. Men det som har slagit mig är hur svårt det är att sedan inte falla tillbaka i de ”gamla vanorna och rutinerna” som gradvis gör att den metodik som SFT står för rinner ut i sanden.

En orsak till detta kan vara personalomsättningen. En annan orsak kan vara att ledningen inte har varit delaktiga utan istället sett utbildningen som just en isolerad utbildningsinsats för personalen och att personalen inte tror på ledningens intention med en implementering samt att ledningen inte driver implementeringen framåt. En tredje orsak kan vara en bristande dialog internt mellan ledning och personal där personalen upplever utbildningen som något som kommer uppifrån som ett krav där det uppstår ett motstånd mot det som utbildningen vill skapa/förändra.

Om vi ska lyckas implementera Samarbete för Trygghet som både ett förhållningssätt, en metod och med de tekniker som ingår så krävs det en långsiktighet, uthållighet och en genomtänkt implementeringsplan.

Socialstyrelsen har producerat en skrift som heter ”Att införa evidensbaserade metoder i socialt arbete” och i den skriften är det en hel del bra tips om just implementeringsprocesser.

En viktig punkt är ledningens ”värdekommunikation”. Det handlar om att ledningen behöver förklara *varför* Samarbete för Trygghet ska implementeras. I detta behöver ledningen också beskriva de *mål* som implementeringen ska uppfylla som motiverar varför vi implementerar Samarbete för Trygghet.

I denna del är det viktigt att ledningen skapar en process som bygger på top-down-top principen. Dvs att ledningen är tydlig med sin viljeinriktning och sedan skapar en process där medarbetare blir delaktiga i en dialogprocess där ledningens vision och implementeringens syfte och mål processas så personalen känner en delaktighet i processen. Därefter tar ledningen åter över beslutsprocessen och utarbetar en implementeringsplan.

En annan viktig del i en implementering är att skapa förutsättningarna för en lyckad implementering genom att budgetera för utbildning, metodstöd, eventuella inköp av utrustning och material som kan behövas.

Implementeringsplanen

En implementeringsplan kan/bör skrivas med följande rubriker:

- **Målbeskrivning** (varför, syfte, nytta, förväntat utfall mm)
- **grund- och förjdningsutbildning** (vilka, när, omfattning)

- **fortlöpande metodstöd** (vilka, när, omfattning)
- **tekniska lösningar** (whiteboardtavlor, projektorer, tillägg i IT-system, materialrum med arbetsmaterial mm)
- **implementeringsteam** (en grupp med medlemmar som har uppdrag att driva implementeringen i sina respektive grupper som interna metodambassadörer eller rollmodeller/förebilder och stå i kontinuerlig dialog med ledningsgruppen för att utvärdera implementeringen och kunna fatta nödvändiga beslut för att nå framgång med implementeringen)
- **samordnare, internutbildare för BBIC** samt de som utgör kontaktpersoner för det regionala BBIC utvecklingsarbetet ska också på något sätt vara direkt kopplade till implementeringen av Samarbete för Trygghet och kan också vara medlemmar i implementeringsteamet
- **internutbildare** (några personer bör utses att bli internutbildare i Samarbete för Trygghet så nyanställda kan få en introduktion i modellen)
- **andra satsningar** (andra satsningar som görs parallellt med implementeringen av Samarbete för Trygghet bör övervägas där analys görs att det är nödvändigt och att det inte krockar eller belastar implementeringen så den kan försvåras.)
- **ekonomiska ramar** (alla delar av implementeringen är budgeterade och nämnden har skjutit till de medel som krävs för grund- och fördjupningsutbildning, metodstöd, tekniska lösningar, material mm)
- **utvärdering** (en plan för hur implementeringen ska utvärderas bör skapas initialt. Eventuellt i samarbete med den lokala/regionala FoU-enheten.)

Min konsultroll, utbildningskoncept samt implementeringsstöd

Ett första steg i min konsultroll i samarbetet med kommuner som vill implementera Samarbete för Trygghet är att jag vill träffa ledningsgruppen för att ha en dialog runt mål, behov, förväntad nytta mm. I den dialogen hjälper jag gärna ledningsgruppen att analysera de behov, mål och förutsättningar som är aktuella inför implementeringen.

Denna fas brukar klaras av med två 3-timmarsmöten.

Nästa steg är att ledningen skriver en implementeringsplan där jag gärna är bollplank med ledningsgruppen.

Därefter kan grundutbildningen inledas. Jag brukar föreslå följande upplägg:

2-dagars utbildning för chefer i systemiskt, lösningsfokuserat förhållnings- och arbetssätt med utgångspunkt från ledarrollen. I dagarna ingår också en grundläggande orientering av de metoder och delar som Samarbete för Trygghet bygger på.

8-dagars grundutbildning för all personal där även 1:a linjens chefer deltar. Denna utbildning genomförs i fyra utbildningsomgångar med ca 1 månad mellan varje utbildningsomgång. Jag vill få till en stark lärande process där personalen reflekterar över de delar jag som kursledare puttar in och de erfarenheter personalen har och får i processen.

Utbildningen genomförs i en växelverkan mellan *föreläsning, demonstration, övning och reflektion*

De olika utbildningsomgångarna har olika fokus:

1:a omgången består av en genomgång av de systemiska och lösningsfokuserade grundprinciperna och stort fokus läggs på att utveckla samtalsmetodik utifrån systemiska och lösningsfokuserade grunder

2:a omgången består till stor del av ett fokus på utredningsprocesser:

- den sk. "mappningsmetodiken" som är en transparent samtalsmetod där fokus ligger på att skapa tydlighet och konkretisering av risk- och skyddsfaktorer i familjen baserat på den aktuella situationen samt öka graden av delaktighet från familjen och stärka alliansbyggandet med familjen.
- hur utredningsfrågeställningar, analys och bedömning kan göras tydligt, konkret och med familjen med på tåget.
- hur vi kan delaktiggöra och involvera barnen i utredningsprocessen
- hur uppdrag till familjebehandling kan göras på ett sätt där familjens förändringsbenägenhet och delaktighet är i centrum och där uppdraget tydliggörs i termer av *önskad förändring*.

3:e omgången är en fördjupning av den utforskande samtalsmetodiken där vi lägger in fördjupning av det narrativa perspektivet samt mentaliseringsstärkande samtal. Här lägger vi också in en fördjupning av hur utredare, familjebehandlare och familjehems- och barnsekreterare kan utveckla tydliga samarbetsformer där barnet och familjen står i centrum

4:e omgången har tre fokus:

- intern kollegial ärendehandledning samt
- hur kollegor kan hjälpa varandra att konkretisera och tydliggöra för sig själva och för familjen var man står i utrednings- och/eller familjebehandlingsprocesserna med hjälp av mappning som feedbackunderlag till familjen
- en avrundning av grundutbildningen där var och en av deltagarna har skrivit ett kort paper där de reflekterar över sin personliga lärandeprocess under utbildningstiden och vi gör en utvärdering av hela utbildningen samt sätter mål för ett fortsatt personligt utvecklingsarbete i sin yrkesroll

Fortsatt metodstöd

Grundutbildningen ger en start för personalen att börja förändra, utveckla, fördjupa sitt arbetssätt. För att komma vidare och djupare är det dock ofta nödvändigt med ett fortsatt metodstöd som tar vid där utbildningen slutar, för att med det konkreta klientarbetet i fokus bygga vidare på metodutvecklingen.

Det jag rekommenderar är att grupper om ca 10 (+/- några) i organisationen får en halvdag var/månad i upp till 1,5 år.

Fördjupningsutbildning

Efter ca 6-9 månader kan det vara lämpligt att vi lägger in ett fördjupningsmoment och det vi syftar på här är att då gå igenom ett arbetssätt i högriskärenden - där LVU kriterier föreligger - i syfte att förhindra eller förkorta placeringar av barn och unga. Det är ett arbetssätt som utvecklats i England av en grupp systemiska familjeterapeuter som kallar sin modell för The Resolutions Approach. De beskriver modellen som *en hybrid av systemiska grundprinciper och ett lösningsfokuserat arbetssätt* och det är en mycket kraftfull metod. I Köpenhamn tog man in det arbetssättet och det har visat sig ge mycket goda resultat.

Den fördjupningsutbildningen är en 3-dagars för utredare, familjebehandlare och familjehems-/barnsekreterare.

Här följer en sammanställning av litteratur som jag rekommenderar att ni köper in till ert bibliotek på enheten:

Lösningsbyggande samtal: Insoo Kim Berg, Peter de Jong
Familjebehandling: Insoo Kim Berg
Ledtrådar: Steve de Shazer
Reflekterande processer: Tom Andersen
Systemisk Intervjumetodik: Karl Tomm
Att samtala med barn: Haldor Övreeide
Signs-of-Safety: Andrew Turnell och Steve Edwards
Building solutions in Child Protective Services: Insoo Kim Berg och Susan Kelly
Narrativ terapi: Michael White och David Epston
Förändringens gestalt: Stefan Morén
Change: Paul Watslawick, John Weakland, Richard Fisch
Om svar anhålles: Bill Petit och Hardy Olsson
Kari Killén: Svikna barn

Artiklar som delas ut i samband med utbildningarna:

- Working briefly with reluctant clients - an example from child protection; John Weakland och Lynn Jordan
  - Communication skills in child protection - how do social worker talk with parents; Donald Forrester m.fl
  - The systemic professional domains of action and the question of neutrality; Peter Lang, Michael Little och Vernon Cronen
-

16 Om Embréus Socionomkonsult AB

Jag är socionom sedan 1983 och auktoriserades 2000, Steg-1 utbildad med psykodynamisk inriktning, godkänd handledarutbildning, en gedigen lösningsfokuserad utbildning med bl.a en 1-årig diplomutbildning från SIKT i Malmö. Till hösten 2017 börjar jag läsa den 3 åriga psykoterapiutbildningen med familjeinriktning på halvfart vid Göteborgs Universitet.

Under åren 1983-1986 samt från 1995-2007 arbetade jag i socialtjänsten i Trollhättan, där jag under åren har arbetat med ungdomsbehandling, familjerätt, utredning barn- och familj, familjebehandling samt öppen råd- och stödverksamhet tillika mottagningsgrupp och socialjour. Mellan 1986-1990 arbetade jag på SAAB's personalavdelning med personalsociala frågor – i praktiken som kurator – och från 1990-1995 arbetade jag som kurator med yrkesrehabilitering för vuxna långtidssjukskrivna inom arbetsmarknadsverket, på det som då hette Arbetslivstjänster.

Jag har ett starkt engagemang för metodutveckling av barnskyddsarbetet. Att utveckla det konkreta hantverket, arbeta i partnerskap med familjen, tänka ”empowerment”, skapa lösningar i dialog med familjen, att delaktiggöra och involvera barnen samt att utveckla det samarbetsbyggande förhållningssättet i barnskyddsarbetet är en drivkraft i mitt arbete.

På barn- och familjeenheten i Trollhättan började vi arbeta utifrån lösningsfokuserat arbetssätt i mitten av 90-talet. Vi utbildade oss genom Harry och Jocelyn Korman, SIKT, i Malmö. År 2000 kom vi i kontakt med Signs-of-Safety modellen och Andrew Turnell. I Andrew såg jag en själsfrände och vi blev snart personliga vänner som kommunicerade mycket med varandra via mail, samt när vi varje år träffades i samband med utbildningar han hade och de internationella konferenser för idé- och erfarenhetsutbyte som han tog initiativ till.

Under åren som följde fick vi i Trollhättan många studiebesök av kollegor runt om i landet som hade hört om hur vi arbetade. Jag blev tillfrågad av flera kommuner att komma och berätta om hur vi hade utvecklat vårt arbetssätt. 2006 blev jag kontaktad av FoU Nordväst i Stockholm som bad mig genomföra en utbildning för Solna, Sollentuna, Järfälla och Sigtuna. Det blev en start för min del att börja utbilda i systemiskt och lösningsfokuserat barnskyddsarbete på allvar och i januari 2007 slutade jag min anställning i Trollhättan och har sedan dess arbetat som fristående konsult. Under åren som konsult har jag regelbundet gått in och arbetat som utredningskonsult för att vara kvar i hantverket. Det tycker jag är viktigt för min egen utveckling och dessutom väldigt roligt och stimulerande.

Samarbete för Trygghet har vuxit fram under de dryga 10 år som jag har utbildat och handledt i ett lösningsfokuserat och systemiskt barnskyddsarbete under begreppet Signs-of-Safety. Under dessa år har jag skapat en svensk version av ”Signs-of-Safety” dvs ett systemiskt och lösningsfokuserat förhållnings- och arbetssätt i barnskyddsarbetet. 2016 valde jag att inte längre fortsätta vara licensierad Signs-of-Safety utbildare och konsult. Det beslutet gav mig frihet att fortsätta utveckla det systemiska och lösningsfokuserade barnskyddsarbetet samt möjligheter att samarbeta med andra som har andra och kompletterande kompetenser utan de begränsningar detta licensförfarande medförde.

Samarbete för Trygghet kommer givetvis att utvecklas och förändras i takt med nya kunskaper, erfarenheter, samarbeten samt nya metodidéer i det sociala arbetet. Min åsikt om licenser och varumärkesskydd är att de begränsar utvecklingen av idéer samtidigt som det inte kvalitetssäkrar klientnytta/brukarnytta av metoden. Det som kvalitetssäkras är att de som har licens gör vad licensgivaren kräver.

Den viktigaste kvalitetssäkringen i utvecklingen av SFT är feedbacken från socialarbetare och familjer om hur det förhållningssätt, den metodik och de tekniker som beskrivs i SFT är till nytta och till en hjälp i arbetet med att skapa framtida trygghet för barnen.

Några ord om mina tankar om handledning

Utöver de utbildningar som jag håller erbjuder jag även handledning till grupper. Jag har godkänd handledarutbildning och har under många år också arbetat som handledare där handledningen har omfattat allt från implementeringsstöd och metodhandledning till mer traditionell processhandledning.

När jag arbetar med grupper i handledning tänker jag att handledningen kan tillgodose flera olika behov. Jag brukar beskriva detta med hjälp av en fyrfältsmatris:

<p>Metodhandledning: stärka de olika metoder som ingår i Samarbete för Trygghet, där handledningen blir en del i implementeringsarbetet. Fokus blir då att utveckla en <i>metodförtroenhet</i>. Handledning har alltid ett syfte att utveckla det professionella hantverket så det kommer klientarbetet tillgodo.</p>	<p>Ärendehandledning: som en del i all handledning är aktuella klientarbeten alltid en utgångspunkt där ett aktuellt ärende kan belysas och utforskas i syfte att hjälpa handläggaren/behandlaren att hitta en strategi och väg framåt i ärendet.</p>
<p>Processhandledning: I klientarbetet ställs vi inför situationer som påverkar oss känslomässigt som socialarbetare kan behöva processa. Det skapas också krafter mellan oss och familjen samt mellan oss professionella och det kan uppstå situationer i arbetsgruppen där vi upptäcker olikheter som kan behöva processas</p>	<p>Energi och arbetsglädje: Min strävan är att socialarbetare ska känna sig mer energifyllda, stärkta och känna mer arbetsglädje i sitt klientarbete efter avslutad handledningssession. Att i handledningsgruppen ha roligt, skapa energi och fokusera på det konstruktiva och glädjefyllda i det sociala arbetet, även om det är tufft många gånger är också en viktig del i handledning.</p>

Handledningsrutin

När jag jobbar med handledningsgrupper brukar jag hålla följande rutin:

- vi inleder med att stämma av med varandra i en runda: *var vi är i våra tankar just nu, när vi träder in i handledningen* för att sedan ha vårt fokus på handledningen.
- därefter fångar vi upp vad gruppen vill arbeta med i dagens handledning
- därefter börjar vi jobba med de frågeställningar som är aktuella, i tur och ordning.

Arbetsformer

När vi börjar jobba med det som gruppen har behov av, strävar jag efter att ha följande arbetsform:

- den handledde formulerar sin frågeställning
- därefter börjar jag intervju den handledde i ca 15 minuter.
- därefter stannar vi upp och den handledde sätter sig en bit vid sidan om
- jag och gruppen reflekterar och diskuterar det vi har avhandlat, jag och den handledde, utan att den handledde dras in i denna process
- därefter pratar jag och den handledde om vad som var till störst nytta för den handledde i gruppreflektionen. Ev kan en kort stund av ytterligare utforskande av den handleddes process ske
- slutligen får den handledde reflektera över vad som blir hans/hennes lösning på sin

frågeställning och hur han/hon tänker sig kunna gå vidare utifrån sin frågeställning.

Ibland kan vi göra så att hela gruppen delar upp sig i smågrupper och diskuterar ett tema som gruppen har föreslagit som ett handledningstema och vi reflekterar sedan i storgrupp om vad som framkommit.

Ibland kan en mindre grupp av kollegor som har ett tema få sitta i en liten ring i rummet och tala om ett viktigt tema och övriga gruppen lyssnar - ca 15 minuter. Därefter sätter sig den lilla gruppen vid sidan och den stora gruppen har ett reflekterande samtal om det de lyssnade till. Därefter får den lilla gruppen ha ett slutsamtal i sin grupp baserat på sitt inledande samtal och storgruppens reflektion.

Ibland kan gruppen få arbeta med olika samtalskort som jag delar ut där alla får tala om vad de får för tankar baserat på det kort de just har tagit.

18 Samarbete för Trygghet på Facebook

Samarbete för Trygghet finns också på facebook: gå gärna med i den gruppen vars syfte är att utgöra ett forum för diskussioner och idé/tankeutbyte. Bara sök på Samarbete för Trygghet så hittar du gruppen eller klistra in den här länken i din webläsare:
<https://www.facebook.com/groups/samarbetefortrygghet/>

19 Slutord

Jag har i många år tänkt att jag ska skriva den här boken du håller i din hand men av olika skäl har det inte blivit av förrän nu - sommaren 2017. Jag hoppas att den ska fungera som ett stöd för dig och din grupp efter avslutad utbildning och i ett fortsatt metodutvecklingsarbete.

Jag vill rikta ett tack till många personer som har inspirerat under åren: Först alla de familjer, föräldrar, barn och nätverkspersoner jag har träffat under årens lopp, Insoo Kim Berg och Steve de Shazer, Harry och Jocelyn Korman i Malmö på SIKT, Gunnar Törngren, handledare och lösningsfokuserad utbildare, Ben Furman i Finland, Michael Petersen, Rikke Ludvigsen och Henry Lester Johannesen som är högt värderade kollegor i Köpenhamn, Eric Sulcers i Nederländerna, Andrew Turnell och Sonja Parker i Perth, Västra Australien, Dan Koziolk, Minnesota USA, min handledare under steg 1 utbildningen Birgitta Edvinsson i Trollhättan samt mina kollegor Mio Saba, Anna Miles, Inga-Lill Karlsson på barn- och familjeenheten i Trollhättan samt våra dåvarande chefer Ingrid Irekvist och Elisabeth Bredberg. Många andra kollegor - ingen nämnd och ingen glömd - på vägen under åren har också inspirerat mig i mitt arbete.

Jag tar väldigt gärna emot feedback om innehållet. Skriv gärna ett mail till tomas@embreus.se och dela med dig av dina reflektioner.

ⁱ Minuchin/Milano/Goolishian/Anderson

ⁱⁱ de Shazer/I-K Berg, Scott Miller, Ben Furman, Gunnar Törngren, Harry och Jocelyn Korman

ⁱⁱⁱ White/Epstein

^{iv} Antonovsky

^v Turnell/Edwards

^{vi} T.ex Messages from research, 1995, Children Speaks --,

^{vii} T.ex Sigurdson/Reid: Manitoba Risk Estimation System

^{viii} Communication skills in child protection: how do social workers talk to parents?

Donald Forrester*, Sophie Kershaw†, Helen Moss‡ and Laura Hughes†

*Reader in Child Welfare, University of Bedfordshire, Luton, UK, †Researcher, Brunel University, Uxbridge, Middlesex,

UK, ‡Associate Lecturer, Open University, Milton Keynes, UK

^{ix} ”The systemic professional domains of action and the question of neutrality” av Peter Lang, Michael Little och Vernon Kronen i “The journal of systemic consultations and management, 1990”

^x Bearstickers kan köpas på www.magellungen.se

^{xi} Paternalism är ett begrepp som kan definieras som *en inställning att jag som professionell vet bättre vad som är bäst för klienter än klienten själv.*

^{xii} THE RESOLUTIONS APPROACH: WORKING WITH DENIAL IN CHILD PROTECTION CASES*

MARGARET HILES, M.SC. Child and Family Solutions and COLIN LUGER, M.S.Resolutions Child Protection Consultancy

^{xiii} Når forældre og netværk skaber sikkerhed for barnet - EN EVALUERING AF ”SIKKERHEDSPLANER” I ARBEJDET MED UDSATTE BØRN OG FAMILIER I KØBENHAVNS KOMMUNE. SLUTRAPPORT FRA EVALUERINGEN AF SOCIALFORVALTNINGENS ARBEJDE MED SIKKERHEDSPLANER I 2011-2012